سەبىھە ئاتەش ئالپات

ئازغۇن ھېسلار

رومان

تەرجىمە قىلغۇچى: دىلدار

مۇئەللىپتىن

ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمغا چىن قەلبىمدىن ئاللاھنىڭ سالامى بىلەن سالام يوللايمەن:

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

سىلەرگە سالام يوللاش پۇرستى بەرگەن ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىش بىلەن بىرگە، بۇنىڭغا ۋەسىلە بولغان، كىتابنى تەرجىمە قىلغان ۋە نەشر قىلدۇرۇشقا ئەجىر سىڭدۈرگەن كىشىلەرگە رەھمەت ئېيتىمەن.

قىممەتلىك ئوقۇرمەنلەر!

«ئوقۇ» ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا نازىل قىلغان تۇنجى پەرمانىدۇر. ئوقۇماق – بىر ئەسەرنى شۇنداقلا ئوقۇپ قويۇش ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىش ۋە ئەمەلىيەتكەتبىقلاش دېمەكتۇر. ھاياتنى توغرا تونۇشنىڭ بىردىنبىر يولى قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشتىن ئىبارەتتۇر. سىز ئوقۇغان ھەرقانداق بىر كىتاب ئاللاھنىڭ كىتابى قۇرئان كەرىمنى چۈشىنىشىڭىزگە ۋەسىلە بولۇشى كېرەك. قولىڭىزدىكى كىتابىمنىڭ بۇ ھەقتە سىزگە پايدىلىق بولۇشىنى ئۈمىد قىلىش بىلەن بىرگە، ئاللاھتىن سىلەرگە سالامەتلىك ۋە خاتىرجەملىك تىلەيمەن.

ھۆرمەت بىلەن: سەبىھە

غەزەپتىن قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرۇپ كەتكەن ئارىف ئەپەندى ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى، تاماكا تۇتقان قوللىرى ئاچچىقتىن تىترەيتتى. ئۇ دەردىنى ئايالى مەريەم خانىمدىن ئالماقچى بولغاندەك تۇيۇقسىزلا ۋارقىرىدى:

ــ ماڭا بىر چىنە سۇ بەر!

مەريەم خانىم دەرھال ئاشخانىغا ماڭدى. ئاشخانىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا قىزى ئايشەن شۈمشىيىپ ئولتۇراتتى. ئۇ قىزىغا دوق قىلىپ:

ــ داداڭ بىلىپ قالسا ئىشىڭ چاتاق دېسەم پەرۋا قىلمىغان ئىدىڭ، مانا دېگىنىمدەك بولدىمۇ؟

ــ نېمە بوپتۇ...

ئانا قىزىنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ــ بولدى، بولدى، داداڭ ئۈنۈڭنى ئاڭلىمىسۇن!

مەريەم سۇنى ئېرىگە سۇنۇۋېتىپ :

ــ ئال بېگىم، ئۆتۈنۈپ قالاي، ئاچچىقىڭنى بېسۋال، ــ دېدى.

ــ قىزىڭنىڭ قىلغان ئىشىنى كۆردۈڭمۇ، قانداقمۇ ئاچچىقلانماي تۇرالايمەن؟!

ــ قىزىمىز تېخى ياش، نادان، بەلكىم ياشلىق قىلغاندۇ، ئەمما ئۇ خەقنىڭ قىزلىرىدەك...

ئارىف ۋارقىرىدى:

ــ ئاغزىڭنى يۇم! ئۇنى ئاقلايمەن دېمە، قىزىڭغا دە، ئۇنداق ئادەملەرگە بېرىدىغان قىزىم يوق. مەن كۆيدۈم - پىشتىم دېگەنلەرنى بىلمەيمەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ مەن تېخى خەقنىڭ قىزلىرىنى ئەيىبلەپ يۈرسەم، قىزىمنىڭ مەندىن يوشۇرۇنچە مۇھەببەتلىشىپ يۈرگىنىنى قارا!

ــ گۆدەكلىك قىلغاندۇ بېگىم.

ــ گۆدەكلىك؟ مەن ئۇنى نېمە ئۈمىدلەر بىلەن ئوقۇۇتتۇم، ھە؟ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئىشەنگەن ئىدىم، ئىست! قوشنىمىز نۇرىددىن ئەپەندى ماڭا: «قوشنام، قىزىڭغا ئىشەنسەڭمۇ ئەمما ئەتراپ يامان، قىزىڭ بوّرلەرگە يەم بولۇپ كەتمىسۇن يەنە» دېسە پەرۋا قىلماپتىمەن، ــ دەپ ئۆزىنى ئەيىبلەشكە باشلىدى.

ئەسلىدە ئىشنىڭ جەريانى مۇنداق ئىدى: بىر ئىش ئۈچۈن رايونلۇق ھۆكۈمەتكە ماڭغان ئارىف ئەپەندى باغچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، قىزىنىڭ بىر يىگىت بىلەن قول تۇتۇشۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ بېشىدىن بىر چېلەك سۇ قۇيۇۋەتكەندەك شۈركىنىپ كەتتى. ئېنىقكى، قىزى مەكتەپكە بارمىغانىدى .دادىسىنىڭ خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا يېنىدا پەيدا بولغانلىقىنى كۆرگەن ئايشەن ھودۇققىنىدىن نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى. ئارىف ئەپەندى شۇ يەردىلا قىزىنى بىر كاچات سالدى ۋە ئۇدۇل ئۆيگە ياندۇرۇپ كەلدى.

بۇ ۋەقە مەريەم خانىمنى تولىمۇ ئەندىشىگە سالدى، چۈنكى ئېرى بۇ سەۋەپتىن ئايشەننى مەكتەپتىن چىقىرىۋېلىشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما ئۇ قىزىنىڭ ئوقۇپ بىلىملىك ئادەم بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى. ھەممىدىن مۇھىمى قىزى چوقۇم مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، دىپلومىنى ئېلىشى كېرەك ئىدى.

بۇ چاغدا ئاچچىقى خېلىلا يېنىپ قالغان ئارىف، ئايالىغا:

ــ توغرا، بىز بىر يەردە خاتالىشىپتىمىز، ئەمما قەيەردە؟ ھەممە گۇناھ مەندە. شۇڭا بۇ ئىشنى ھەل قىلىش يەنە ماڭا قالغان ئوخشايدۇ، مېنىڭچە قىزىمىز ئالدى بىلەن ئوقۇشىنى پۈتتۈرۈۋالسۇن، ئوقۇغان ئادەم يەردە قالمايدۇ. مەن ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ئېرىنىڭ قولىغا قاراپ قېلىشىنى خالىمايمەن.

باياتىن بېرى بىر بۇلۇڭدا ئۈن ـ تىنسىز تەسۋى سېرىپ ئولتۇرغان ئارىفنىڭ ئانىسى جەملە موماي گەپكە ئارىلاشتى:

ــ ئوغلۇم، مەن ساڭا شۇنچە دېدىم بولمىسا. قارىغىنە، مۇشۇ كۈنلەردە خوتۇنلار كوچا ـ كويلاردا ئەركىن ـ ئازادە يۈرۈشكە باشلىۋېدى، ۋاقتىنى قەھۋەخانىلاردا ئۆتكۈزىدىغان ئەرلەر تېخىمۇ كۆپىيىپ كەتتى. ئىشلەيمەن دەپ خەقنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ يۈرگەن خوتۇن ـ قىزلار، ئۆزىنىڭ ئەرلىرىنى، دادىلىرىنى كۈتۈشتىن باش تارتىدىغان بولۇۋالدى، بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتى ئەنە شۇ .

ئوغلى قوپاللىق بىلەن:

ــ كوتۇلدىمىغىنە ئاپا، ــ دەپ ئانىسىنى جىملىدى.

ــ مەنمۇ سىلەرنى يامان بولسۇن دەمدىم؟ كۆيۈنگەنلىكىمدىن بۇ گەپلەرنى قىلىۋاتىمەن، - دەپ جاۋاپ بەردى ئانىسى.

ــ بىلىمەن ئاپا، بىلىمەن، كەچۈرگىن، شۇ تاپتا كەيپىياتىم پەقەت ياخشى ئەمەس، ــ دېدى ئارىف.

ــ ئوغلۇم، مەنغۇ تازا بىلىپ كەتمەيمەن، شۇنداقتىمۇ مەنچە...

ئۇ تېخى گېپىنى تۈگەتمەي تۇرۇپلا، مەريەم خانىم قېينئانىسىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى:

ــ مەنچە نېمە؟ ئاپا، سىزمۇ پۇرسەت تاپسىڭىزلا ئارىغا كىرىدىكەنسىز.

موماي جىمىپ قالدى. بۇنى كۆرگەن ئارىف خوتۇنىغا:

ــ ئاۋۋال گېپىنى بىر ئاڭلاپ باقمامسەن، ــ دېدى ۋە ئانىسىغا قاراپ:

ــ قېنى سۆزلە ئاپا، قۇلىقىم سەندە، - دېۋىدى، جەملە موماي باشقىدىن جانلىنىپ:

ــ ئوغلۇم، بايىقى نىيىتىڭدىن يانغىن، ئەڭ ياخشىسى بۇ ئىشنى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىۋېتەيلى، ــ دېدى.

ئاشخانىدا مومىسىنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىپ ئولتۇرغان ئايشەن ئۆز - ئۆزىگە:

ــ گرانىت كاللا. يەنە ئالجىغىلى تۇردى، - دەپ غودۇڭشىدى.

دەل شۇ چاغدا يەنە مەريەمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇ سىپايىلىق بىلەن:

ــ ئۇنداق دېمە ئاپا. قىزىم ئوقۇپ ئۆز جېنىنى جان ئېتەلەيدىغان بولسۇن، كېيىنچە خەققە موھتاج بولۇپ قالمىسۇن، ــ دېدى.

ــ ئوقۇشنىغۇ ئوقۇسۇن، ئەمما بۇنىڭ بىلەنلا يارامىلىق ئادەم بولۇپ چىقىشىغا بىر نېمە دېمەك تەس. بۇرۇن مەدرىسىلەردە ھەم ئىلىم ھەم ئەخلاق ئۆگىتەتتى. لېكىن ھازىرقى باللار مەكتەپتە ئوقۇغانسېرى بۇزۇلۇپ كېتىۋاتىدۇ. قارا، ئاۋۇ ئوغلۇڭ يۇنۇسنىڭ ئەھۋالىمۇ ئايشەندىن قېلىشمايدۇ. بۇ باللار ئوقۇپ دىپلوم ئالسىلا كۇپايە قىلمايدۇ، ئەڭ مۇھىمى ئادەم بولماق، - دېدى جەملە موماي.

مەريەم قايىل بولماي:

ــئادەم بولىدىغان بولمايدىغانلىقىنى سىز نەدىن بىلىسىز؟ ـ دەپ سورىدى.

ــنەدىن بىلىسەن دېگەن قانداق گەپ؟ ئوپئوچۇق تۇرامامدۇ، باللارنىڭ قەلبىگە ئاللاھ سۆيگۈسىنى سىڭدۈرمىگەن بۇنداق مائارىپ قانداق ئادەم يېتىشتۈرەلەيدۇ؟ دىپلومىنى كۆتۈرۈۋېلىپ خەلقنى قاقتى ـ سوقتى قىلىپ يۈرگەن ئادەملەر ئازمۇ؟ ـ دېدى.

ــئانام توغرا دەيدۇ، ـ دېدى ئارىق.

ئايشەن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغانسېرى ئەندىشىگە چۈشتى، بۇندىن كېيىن مەكتەپكە بارالماسلىق قورقۇنچى قەلبىنى چىرمىۋالدى .

مەريەم خانىم:

ــسەن ئاپامنىڭ گەپلىرىگە قۇلاق سالما بېگىم، ئۇنداقمۇ بولۇپ كەتمەس. تەربىيە بېرىپ، بۇندىن كېيىن قاتتىق تۇتىدىغانلىقىمىزنى بىلدۈرۈپ قويايلى.

جەملە موماي بۇلارنىڭ نېمە ئويلايدىغانلىقىنى پەقەت چۈشىنەلمىدى. سۆزلىرىنىڭ قىلچە تەسىر قىلمىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، يەنە ئاخىرقى قېتىم نەسىھەت قىلىپ باقماقچى بولدى:

ــئاھ ، قىزىم، ئاھ! بىزگە زادى نېمە بولدى؟ بىلمىدىم، ھېچ بىلمىدىم. ھەممە نەرسىمىزنى يوقاتتۇق، قېنى بىزدىكى ئېتىقاد؟ قېنى بىزدىكى ئىپپەت، ئار ـ نومۇس تۇيغۇسى؟ بۇرۇنلاردا بۇنداق ئەدەپسىزلىكلەر ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا بىرەرسى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان خوتۇن ياكى قىزىمىزغا قىيا بېقىپ قويسىمۇ، بۇنى ئىپپىتىمىزگە قىلىنغان ھاقارەت دەپ بىلەتتۇق. ئەمدىچۇ؟ بىزنىڭ ئەقلىمىز نەگە كەتتى؟

ئاڭلاۋېرىشكە تاقىتى قالمىغان مەريەم خانىم زەردە بىلەن:

ــھە، ئەمدى بىز نومۇسسىز بولۇپ قالدۇقمۇ؟! ــ دېدى.

ئايشەن بولسا ئاشخانىدا ئولتۇرۇپ، ئۆزىچە مومىسىنىڭ سۆزلىرىگە رەددىيە بېرىۋاتاتتى:

ــ ئالجىغان قېرى، ئۆزۈڭنى كىم چاغلاپ قالدىڭ؟ بۇ سۆزلىرىڭ بىلەن دادامنى قايمۇقتۇرۇپ باق قېنى، كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسىتىمەن!

شۇ ئەسنادا يەنە مومىسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ــ توۋا دە قىزىم، سىلەرنى نومۇسسىز دېسەم ئۆزۈمنى ھاقارەتلىگەن بولىمادىم؟ مەن سىلەردىن ئەمەس، بۇلغانغان ئېتىقادتىن ئاغرىنىۋاتىمەن. بىز بولساقمۇ بۇ پاتقاققا چۈشمەيلى دەۋاتىمەن. رەھمەتلىك قېيىنئاتاڭ ھەردائىم: «خانىم، بۇ ئىشلار ھەرگىز ياخشىلىقتىن بىشارەت بەرمەيدۇ. قارىغىنە، چەكلەنمىگەن نەرسە قالمىدى، بۇنداق كېتىۋەرسە بارا ـ بارا بۇ مىللەتنىڭ سەزگۈلىرى ئۆلۈپ، بىخۇتلىشىپ كېتەرمىكىن دەپ قورقىمەن»، دەيتتى، مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى كېلىۋاتىدۇ، ــ ئۇ بىردەم توختىۋېلىپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

ــ نېمىلا قىلسا ئۆينىمىزنى چىقارمىدۇق، ھەممىشە بېشىمىزنى ئېگىز تىقىپ، قورقۇپلا يۈردۇق. مەردانىلىك بىلەن كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چۈشىدىغان بىرسى چىقمىدى.

ئارىغ ئانىسىنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ــ ئاپا، سەن مۇشۇ تۈزۈملەر بىلەن چىقىشالمايلا ئۆتۈپ كەتتىڭ. نېمە بوپتۇ؟ ئەنە، مەسجىدمۇ، چېركاۋمۇ تۇرۇپتۇغۇ، خەق خالىسا مەسجىدكە كىرىدۇ، خالىسا چېركاۋغا. سەن بولساڭ ئەتىدىن كەچكىچە دۆلەتتىن ئاغرىنىپلا يۈرىسەن.

ــ ئاھ ، ئوغلۇم! راست دەيسەن، راستىنلا ھېچ ئىش بولغىنى يوق، ھەممە ئىش ئۆز يولىدا، گۈلدەك كېتىپ بارىدۇ. قىمارخانىلار، پاھىشىخانىلار ئېچىلمايۋاتىدۇ، قىزلىرىمىز، ئوغۇللىرىمىز ئازمايۋاتىدۇ، شۇنداقمۇ؟ ئۆز ۋەتىنىمىزدە ھېچبىر قىزىمىز ياغلىق چىگكەن گۇناھى ئۈچۈن ئوقۇشتىن قالمايۋاتىدۇ، چەتكە قېقىلمايۋاتىدۇ، ئاللاھنىڭ ھۆكۈملىرىگە شەرتسىز ئەمەل قىلىنىۋاتىدۇ، شۇنداقمۇ؟ ــ دېدى موماي.

مەريەم تاقەت قىلالماي، ئۇنىڭ سۆزىنىڭ بېلىگە تەپتى:

ــ ھەم قىزلار ئوقۇمىسۇن دەيسىز ھەم مەكتەپكە كىرەلمىگەن قىزلارنى ئاقلايسىز. سىزنىڭ قەستىڭىز مېنىڭ قىزىمدىمۇ؟

موماي:

ــياق بالام. مېنى نېمانداق چۈشەنمەيدىغانسەن، مەن قىزلار ئوقۇمىسۇن دېدىممۇ؟ ياخشى شارائىتى بولسا نېمىشقا ئوقۇمىسۇن؟ بىر ئىنساننىڭ، ئەڭ مۇھىمى بىر مۇسۇلماننىڭ مەقستى، ھەر ئىشتا ئالاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەش ئەمەسمۇ؟ ئەمما سىلەر پۈتۈنلەي باشقا نىيەتتە، «قىزىم ئوقۇپ دىپلوم ئېلىۋالسىلا بولدى» دەۋاتىسىلەر، ــ دەپ جاۋاپ بەردى.

ئارىق ئەپەندى تېرىكىپ:

ــبولدى بەس، ـ دېدى ۋە داۋام قىلدى:

ــبۇلارنى قويۇپ تۇرۇپ، ئاۋۋال نېمە قىلىش كېرەكلىكىگە كېلەيلى. قىزىمىزنىڭ ئىستىقبالى بىلەن ئويناشمايلى، بۇ دەۋردە ئوقۇمىسا بولمايدۇ، ــ ئارقىدىنلا ئايالىغا:

ــخانىم، ئاۋۇ قىزىڭغا ئېيتىپ قوي! بۇندىن كېيىن پېيىگە چۈشكىنىم چۈشكەن. كىچىككىنە بىر خاتالىقنى تۇتۇۋالسام، ئۇنى بوش قويۇۋەتمەيمەن.

ئاشخانىدا قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ، دادىسىنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشاپ ئولتۇرغان ئايشەن تۇۋلىۋەتكىلى تاس قالدى. ئەمدى تېخىمۇ ئېھتىيات قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئەمدى ئۇ سۆيگىنى بىلەن قانداق كۆرۈشەر؟ ھەرقانچە پىنھان جايدا ئۇچراشقان بىلەنمۇ يەنىلا دادىسىنىڭ كۆزىدىن قېچىپ قۇتۇلۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئايشەن كۆڭلىدە دادىسىدىن ئاغرىندى، چۈنكى ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىدا ئاكىسى بولغان بولسا، دادىسى جەزمەن: «ئوغۇل بالا بولغاندىن كېيىن بوپتۇ، ھېچقىسى يوق» دېگەن بولاتتى. ئايشەن بۇ تەڭسىزلىككە غەزەپلىنەتتى.

جەملە موماي يەنە دەردىنى ئىچىگە يۇتۇشقا مەجبۇر بولدى. بالىلىرىنىڭ ئالاھتىن بۇ قەدەر يىراقلىشىپ كېتىشى ئۇنى تولىمۇ ئازاپلايتتى، كېچە ـ كۈندۈز بالىلىرىنىڭ كۆڭلىگە ئىنساب تىلەپ دۇئا قىلاتتى ۋە دۇئالىرىنىڭ ھامان بىر كۈنى ئىجابەت بولىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

بۇ ۋەقە بولۇپ ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتتى. بىر كۈنى ئارىق ئەپەندى كەچتە ئۆيگە كېلىپ ئوغلى يۈنۈسنىڭ تېخى قايتىپ كەلمىگەنلىكىنى كۆردى. كەچلىك تاماقتىن كېيىن چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ئايالىغا:

ــخانىم، بۈگۈن بىزنىڭ ئوغۇلنى بىر قىز بىلەن كۆردۈم. قارىسام بىر ـ بىرسىگە تازا ماس كەپتۇ جۇمۇ! ــ دېدى زوق بىلەن.

—نېمە دېگىنىڭ ئۇ بېگىم، خۇدا ساقلىسۇن ئۇنىڭ ئۆزىگە ئوخشاش بىرىنى تېپىشىدىن، — دېدى مەريەم.

—ھېچقىسى يوق، ئۇ دېگەن ئەر كىشى، - پەرۋاسىز جاۋاپ بەردى ئارىپ.

—ئۇنداق دېمە، بەختسىزلىكنىڭ ئەركەك - چىشىسى بولمايدۇ، - دېدى مەريەم.

جەملە موماي:

—ئوغلۇم، ئەركەكنىڭ ئىپپىتى يوقمۇ؟ ئىپپەت دېگەن سۆز يالغۇز ئاياللارغىلا قارىتىلغانمۇ؟ ئايشەننى تونۇسىلەر، يۇنۇسقا كەلگەندە ئاپىرىن دەيسىلەر. بۇ قانداق گەپ بولۇپ كەتتى ئەمدى؟

ئايشەن ئاشخانىدىن تېۋىشسىز چىقىپ كەلدى ۋە ئاستاغىنە ئىشىكنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ گەپ تىڭشاشقا باشلىدى. ئىچىدە بولسا تۇنجى قېتىم مومىسىغا: «يارايسەن موما، داۋام قىل» دەۋاتاتتى.

—نېمە بولاتتى، — دېگەچ داۋام قىلدى ئارىپ:

—ئەركىشى دېگەن شۇ، يارىمىسا تاشلايدۇ.

جەملە مومايىنىڭ ئاچچىقى كەلدى:

—ئىست ساڭا ئارىپ ئىسمىنى قويغىنىم، پەقەت ئىسمىڭغا لايىق ئاقىللارچە پىكىر قىلمايدىكەنسەن. سەن تېخى نېمە بولىدىغىنىنى بىلمەمسەن؟ نېمە بولاتتى، ئاللاھتىن يىراقلىشىدۇ، پەيغەمبەردىن يىراقلىشىدۇ! بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر ئاقىۋەت بولامدۇ؟

—شۇنى ئۇنتۇپ قالما ئانا، بۇلار تېخى ياش. كېيىنچە ئىبادەتنىنمۇ، تەۋبىسىنىمۇ قىلىۋالىدۇ.

—پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئەلىنى: «دىققەت قىل! نامەھرەمگە ئىككىنچى قېتىم باقساڭ، جاۋابكارلىققا تارتىلىسەن»دەپ ئاگاھلاندۇرغان ۋاقتىدا، ئەلى تېخى ياش ئىدى. ياشلىق ئاللاھ تەرىپىدىن بىزگە ئاتا قىلىنغان بىر نېمەتتۇر، ئۇنى خالىغانچە ئىسراپ قىلىۋېتىشكە بولمايدۇ. سەن دەپ باققىنە، سەن بىر ئۆينىڭ تۈۋرۈكى بولۇش سالاھىيىتىڭ بىلەن بالا - چاقاڭغا قاچان ئىگە بولىسەن؟

ـــ چېچىلما ئانا، ئۇلارغا ھېچنېمە بولمايدۇ.

ـــ ئوغلۇم، بۇ بىغەملىكىڭگە ھەقىقەتەن ھەيران قېلىۋاتىمەن.

ئارىق ئانىسىنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويدى ۋە:

ـــ ئۇنچىۋالا قىلىپ كەتمە ئانا، ھازىر دەۋر ئۆزگەردى، زامانغا ماسلاشماي بولمايدۇ، ـــ دېدى.

بۇ گەپنى پۇرسەت بىلگەن مەريەم دەرھال ئېرىگە:

ـــ بېگىم، يېڭى يىل كېلىپ قالدى، ئۇ كۈنى ئۆتكۈزۈلىدىغان كېچىلىككە ئايشەنىنىڭ ھەممە دوستلىرى بارماقچىكەن. شۇڭا ئۇنىڭغىمۇ ياخشىراق بىر قۇر كىيىم ئالايلىمىكىن دېۋىدىم، تەڭتۇشلىرىنىڭ ئالدىدا بوينىنى قىسىپ قالمىسۇن دەيمىنا، - دېدى.

ـــ نەدە ئۆتكۈزۈلىدىكەن؟ ـــ دەپ سورىدى ئارىق.

ـــ رايوننىڭ توي سالونىدا، ـــ جاۋاپ بەردى مەريەم.

ـــ كىيىمنى ئەلۋەتتە ئالىمىز، ئەمما بىر شەرتىم بار، سەن ئۇ كۈنى قىزىڭ بىلەن بىللە بارىسەن.

ـــ بولماسمىكىن بېگىم، ھېچكىمنىڭ ئاتا - ئانىسى بارمايدۇ ئۇ يەرگە، - دەرھال قارشى چىقتى مەريەم.

ـــ ئۇنداق بولسا ئاكىسى بىلەن بارسۇن، ـــ دېدى ئارىق.

ـــ بولىدۇ. ئەمىسە سەن پۇل قويۇپ قويغىن، ئەتە كىيىم ئالغىلى چىقىمىز.

جەملە موماي يەنە سەبىر قىلالمىدى، ئىچىدە: «باياتىن بېرى شۇنچە گەپ قىلىۋەتسەممۇ يەنە ئۆزلىرىنىڭ بىلگىنىنى قىلىۋاتىدۇ. ئاللاھنىڭ: ‹ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرى بار، ئەمما ئۇلار گاستۇر؛ كۆزلىرى بار، لېكىن ئۇلار ئەمادۇر› دېگىنى بەلكىم مۇشۇ بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدى ۋە ئوغلىنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ تۇرۇپ سورىدى:

ـــ توۋا قىلدىم، بىر مۇشۇ قالغان ئىدى. بۇ قىلىۋاتقانلىرىڭلار سىلەرنىڭ ئېتىقادىڭلارغا توغرا كېلەمدۇ زادى؟

ئارىف جاۋاپ بەرمەي چىقىپ كەتتى، ئۇنىڭ ئاپىسىنىڭ پەندى ـ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىغۇسى كەلمىگەنىدى.

مەريەم قېينئانىسىنى سىلىكدى:

ـ سەن ئولتۇرۇشۇڭنى بىلگىنە، نېمە دەپ ھەممە ئىشىمىزغا چات كىرىۋالىسەن؟

ــبالام، قىلىۋاتقان ئىشىڭلار خاتا. باللىرىڭلارنى قاراپ تۇرۇپ ئوتقا ئىتتىرىۋاتىسىلەر، ــ دېدى جەمىلە ئانا.

ــنېمىنى خاتا قىپتۇق؟ دۇنياغا ئىككى قېتىم كېلەمتى؟ ــ دېدى مەريەم.

ــدۇرۇست، ئەگەر دۇنياغا يەنە بىر قېتىم كېلىش پۇرستى بولغان بولسا، ئۇ ھالدا ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ ئاللاھنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقمايتتى.

ــھېچنېمە بولمايدۇ، ئاللاھ كەچۈرۈۋېتىدۇ. سەنچە بولغاندا كېچىلىككە بارماي دوستلىرىنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالسۇنمۇ؟

ــئاللاھ كەچۈرۈۋېتىدۇ دەيدىغانغا نېمە ئاساسىڭ بار؟ ئەگەر كەچۈرمىسىچۇ؟ ئۇ دۇنيادا ئاللاھنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالسا مەيلىمۇ؟

مەريەم جەمىلە ئانىنىڭ سۆزىنى قېتىغىمۇ ئېلىپ قويماي، يەنە ئۆز گېپىنى يورغىلاتقىلى تۇردى:

ــئاپا، سەنمۇ ھە دېسىلا ئارىفنىڭ قۇلاق مېڭىسىنى يېمە، مېنىڭ ئاچچىقىم كېلىدۇ.

ــقىزىم، ئۇلار مېنىڭ نەۋرىلىرىم. ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتقانلىقىمدىن سۆزلەيمەن شۇ، ــ دەپ ئۆزىنى ئاقلاشقا ئۇرۇندى جەمىلە ئانا.

ــسەن ئالدى بىلەن ئۆزەڭگە ئىچ ئاغرىتىۋال، ــ مەريەم شۇنداق دەپلا موماينىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويدى.

جەملە ئانا ئاغزىنى يۇمۇشقا مەجبۇر بولدى، بۇرۇن ھېچكىم ئۆزىدىن چوڭلارغا بۇنداق تەلەپپۇزدا گەپ قىلمايتتى، ھەر دائىم ئەدەپلىك، ھايالىق بولۇشقا تىرىشاتتى. شۇ كىشلەرنىڭمۇ ھېچقايسىسى ئۇنىۋېرستىتنى پۈتتۈرمىگەن. ھازىرقىلار بولسا ئوقۇغانسېرى بەتتەرلىشىپ كېتىپ بارىدۇ، ئەسلىدە ئوقۇغان كىشى دېگەن تېخىمۇ مەدەنىيەتلىك بولسا توغرا بولاتتى. بۇلار مەكتەپتە نېمە ئۆگىنىۋاتىدىكىن ـ تاڭ؟! ئۇ شۇ خىياللارنى قىلغاچ، ئاستا قوپۇپ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. جەملە ئانا دەردىنى، ئىستەكلىرىنى يەنىلا ھەممىگە قادىر ئىگىسىگە ئېيتاتتى.

ئۇ ھەممىدىن مېھرىبان ئىدى؛ ھىدايەت قىلغۇچى، تووۋا قىلغۇچىنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرگۈچى ئىدى؛ ئۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ يېگانە ئىلاھى ئىدى.

* * * * *

بىر نەچچە كۈندىن كېيىن...

مەريەم خانىم ۋە قىزى ئايشەن دۇكانمۇ دۇكان باش تىقىپ يېڭى يىللىق كىيىم تاللاۋاتاتتى. ئايشەننىڭ تاللىغىنى ئاپىسىغا يارىمايتتى، ئاپىسى ياقتۇرغاننى بولسا ئايشەن ياراتمايتتى. ئايشەن، «دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا كۈلكىگە قالىمەن» دەپ ئاپىسى تاللاپ بەرگەن ھەممە يېرىنى چۈمكەيدىغان كىيىملەرنى ئېلىشنى خالىمىغانسېرى، مەريەم خانىمنىڭ جاھىللىق بىلەن ئايشەن ياخشى كۆرىدىغان ئوچۇق، مودا كىيىملەرگە قارشى چىقىشى ئۇنى تېرىكتۈرۈپ، ئۆلتۈرەي دەۋاتاتتى.

ئۇلار شۇنداق تالاش ـ تارتىش قىلىپ يۈرۈپ، يەنە بىر دۇكانغا كىردى. دۇكاننىڭ ئاياللار كىيىملىرىنى ساتىدىغان تەرىپىدە خېرىدارلار تولۇپ كەتكەندى، ھېرىپ ھالى قالمىغان مەريەم خانىم بىر بوش يەر تېپىپ ئولتۇرۇۋېلىشقا ئالدىرىدى. بۇ چاغدا دۇكاننىڭ مال ساتقۇچىسى يېتىپ كېلىپ:

—سىلەرگە قانداق ياردىمىم كېرەك؟ — دەپ سورىدى.

—يېڭى يىل كېچىلىكىدە كىيىدىغان كىيىم لازىم ئىدى، — دەپ جاۋاپ بەردى ئايشەن.

مال ساتقۇچى: «بولىدۇ» دېدى ـ دە، بىر نەچچە قۇر كىيىمنى كۆرسەتكەندىن كېيىن، قىسقا يوپكىلارنى تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى...

بۇنى كۆرگەن مەريەم خانىم دەرھال:

—بولمايدۇ، بۇلار بەك قسقىكەن. داداڭ كۆرسە ئاچچىقى كېلىدۇ، — دېدى.

مال ساتقۇچى ئۇنىڭ گېپىگە قارشى چىقتى:

—بۇنىڭ نەرى قسقا؟ كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇ خىلىدىن ئېلىۋاتىدۇ. كىيگەن چاغدا دادىسىغا كۆرسەتمىسىلا بولدىغۇ!

بۇ سۆزلەر بىر چەتتە كىيىم تاللاۋاتقان ياش قىزنىڭ دىققىتىنى تارتتى ۋە يېنىدىكى دوستى ئەسلەمگە:

—ئەسلەم، سەن تاللىغاچ تۇر، مەن ئاۋۇ تەرەپكە بېرىپ كېلەي، — دېدى ـ دە، ئايشەنلەر تۇرغان تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئەسلەم بولسا ئۆز ئۆزىگە:

—ھەلىمە يەنە ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى، ـ دەپ پىچىرلاپ قويدى.

ھەلىمە مال ساتقۇچىنىڭ قولىدىكى ئۇزۇنلۇقى 40 سانتىمېتىرمۇ كەلمەيدىغان يوپكىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

—مۇشۇنى قىسقا ئەمەس دەۋاتامسىز؟ — دەپ سورىدى.

مال ساتقۇچى:

—نېمە، ئۇزۇنمىكەن؟ — دېدى ھەيرانلىق بىلەن.

ھەلىمە جاۋاپ بەرمەي، مەريەم خانىمغا بۇرۇلدى ۋە:

—كەچۈرۈڭ ھەدە، مەنچە سىز قىزىڭىزنى بىلىپ تۇرۇپ ئوتقا ئىتتىرىۋاتىسىز، — دېدى.

ئايشەن بۇ گەپكە چىداپ تۇرالماي دەرھال جاۋاپ بەردى:

—ھەركىم ئۆزىنى بىلىۋالسۇن، ھەركىمنىڭ ئۆز گۇناھى ئۆزىگە.

—ئۇغۇ شۇنداق سىڭلىم، لېكىن بىرىنىڭ كاساپىتى مىڭغا دېگەن گەپ بار، — دېدى ھەلىمە.

ئايشەن ئاغزىنى پۇرۇشتۇرۇپ:

—كارىڭىز نېمە؟ — دېدى.

—مۇسۇلمان ئىكەنلىكىڭىزنى بىلگەچكە بۇ گەپلەرنى قىلىۋاتىمەن. مۇسۇلمانىنىڭ مۇسۇلماننى ئاگاھلاندۇرۇش مەجبۇرىيىتى بار، — دېدى ھەلىمە.

مال ساتقۇچى قىز ئارىغا كىردى:

—بۇ يەر سىزنىڭ ئەكسىيەتچى كۆز قاراشلىرىڭىزنى تەرغىپ قىلىدىغان يېرىڭىز ئەمەس.

—بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — دەپ سورىدى ھەلىمە.

—نېمە بولاتتى، شۇ تاپتا قالاقلىقنى تەشۋىق قىلىۋاتىسىز، — دەپ جاۋاپ بەردى مال ساتقۇچى.

—قالاقلىقتىن خۇدايىم ساقلىسۇن، مۇسۇلمان قالاق بولمايدۇ، شۇڭا بۇ گېپىڭىزنى ئۆزۈمگە ئالمايمەن. مەن پەقەت ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتىم خالاس، — دېدى ھەلىمە.

ئايشەن:

—كارىڭىز بولمىسۇن دېدۇققۇ، — دېدى.

—قېرىندىشىم، جېنىم سىڭلىم! مېنىڭ قانداقمۇ كارىم بولمىسۇن؟ كىممۇ سەندەك بىر گۈزەل قىزنىڭ ئاللاھ رازىلىقىغا ئېرىشەلمەسلىكىگە قاراپ تۇرالايدۇ؟

—خۇددى مېنى تونۇيدىغاندەكلا گەپ قىلىسىزغۇ؟ — زاڭلىق قىلغاندەك سورىدى ئايشەن.

—سىزنى تونۇش تونۇماسلىقىمىنىڭ كارى چاغلىق، ئەمما بىز دىنىي قېرىنداش، — دېدى ھەلىمە.

—ئەمىسە سىز ئاللاھنىڭ مەندىن رازى بولمايدىغانلىقىنى نەدىن بىلىسىز؟ — دەپ سورىدى ئايشەن.

—ئۆزىڭىز دەپ بېقىڭە قېنى، سىزچە رازى بولارمۇ؟

ئايشەن گەپ قىلالماي قالدى، «بەلكىم دېگەنلىرى توغرىدۇر» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى. تاقەت قىلالمىغان مال ساتقۇچى:

ــ دۇنياغا ئىككى قېتىم كېلەمتى، سىزچۇ، تولا مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلاشماڭ، ــ دېدى ئاچچىق بىلەن.

ــ توغرا ئېيتىسىز. پەقەت بۇ دۇنياغا يەنە بىر قېتىم تۆرىلىش ئىمكانىيىتى يوق بولغاچقىلا، تېخىمۇ ئېھتىياتچان بولۇش، ئۆمرىنى قەدىرلەش كېرەك، ــ دېدى ھەلىمە ۋە مەريەم خانىمغا:

ــ قوزىڭىزنى ئۆز قولىڭىز بىلەن بۆرىلەرگە تاشلاپ بەرمەڭ. «كېيىنكى پۇشايمان ئۆزۈڭگە دۈشمەن» دېگەن گەپ بار، ــ دېدى.

مەريەمنىڭ ئەمدى ھەقىقەتەن ئاچچىقى كەلگەنىدى، شۇڭا يۈز ـ خاتىرە قىلىپ تۇرمايلا ۋارقىرىدى:

ــ ماڭە نېرى، ئىشىڭنى قىلە! ھەممىمىز مۇسۇلمان، ھەركىم ئۆزىنى بىلىۋالسۇن.

ــ بۇ ئىشلارغا ئۆزۈڭ شاھىد بول، ئى ئاللاھ! ــ دەپ نىدا قىلدى ھەلىمە ۋە دوستى ئەسلەمنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى. ئەسلەم دوستىغا كايىدى:

ــ دائىم شۇنداق ئۆزۈڭگە ئىش تېپىپلا يۈرىسەن، نېمە قىلسا قىلمامدۇ، سېنىڭ نېمە كارىڭ؟

ــ بۇ گەپ سېنىڭ ئاغزىڭدىن قانداق چىقتى؟ كارىم بولماي تۇرالامدىم؟ پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇرۇنقىلار ھەققىدە: «ئۇلار يامانلىقلارنى توسمىغانلىقى ئۈچۈن، يامانلىق قىلغۇچىلار بىلەن بىللە ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرىدى» دېگەنلىكىنى بىلمەمسەن؟ ــ دېدى ھەلىمە.

ــ ئەمما بىر نۇقتىنى ئۇنتۇپ قالدىڭ، ــ دېدى ئەسلەم.

ــ قايسى نۇقتا؟ ــ دەپ سورىدى ھەلىمە.

ــ يامانلىقنى شۇنداق قارىسىغىلا توسقىلى بولاتتىمۇ؟ تەبلىغنىڭ، نەسىھەتنىڭ، دەۋەتنىڭ ھېچ رولى يوقمۇ؟ ھەقىقەتنى ياقلاش بىزنىڭ ھوقۇقىمىز، لېكىن ئۇيغۇن بولمىغان ۋاقىتتا، خاتا ئۇسۇلنى قوللىنىش ئەكسىچە نەتىجە بېرىدۇ. سەنچە دېگەنلىرىم توغرىمۇ؟ ــ دېدى ئەسلەم.

ــ گېپىڭ ئورۇنلۇقتەك تۇرىدۇ، خاتا قىلغان بولسام. ئاللاھتىن گۇناھىمنى تىلەيمەن. ئەمما مېنىڭ مەقستىم، ئازراق بولسىمۇ ياخشىلىقنىڭ ئورۇقلىرىنى چېچىش ئىدى، ئەپسۇس، شور تۇپراقتا گىيا ئۈنمەيدىكەن، ــ دېدى ھەلىمە خورسىنىپ.

ــ نېمىگە خورسىنىسەن؟ ــ دېدى ئەسلەم، ــ ھەر چاقىرىققا دەماللىققا ھەممە ئادەم ئەگىشىپ بولالامدۇ؟

ــ مەن ئۇنى دېمىدىم، ــ دېدى ھەلىمە.

ــ ئەمىسە نېمە؟

ــ ئەجەبا بىزدەك مىللەتتىن دۇنيادا يەنە بىرى بارمىدۇ؟ ــ دېدى ھەلىمە.

ئەسلەم چۈشەنمەي:

ــ ئۇ نېمە دېگىنىڭ ئەمدى؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ئېتىقادتا ئاينىغان، ئۇ تەڭدىشى يوق ئىسلام دىنىغا ئەمەس، بەلكى ئۆز كاللىسىدا شەكىللەندۈرۈۋالغان ئاتالمىش «ئىسلام» غا ئېتىقاد قىلىۋاتقان؛ ئىسمى مۇسۇلمان، قىلىقى كاپىر؛ دىنى ئىسلام، تۇتقان يولى غەربچە. مۇشۇنداق مىللەت بارمىدۇ؟ ئاھ خۇدا، نېمە كۈنلەرنى كۆرۈۋاتقاندىمىز !

ئەسلەم:

ــ بولدى قايتايلى ئەمدى، قارا، يەنە ئۈمچەيگىلى تۇردۇڭ، ــ دېدى.

ئۇلار دۇكاندىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا، ھەلىمە مال ساتقۇچىنىڭ ئۆزىگە قاراپ ئالايغانلىقىنى كۆرگەن بولسىمۇ، يەنىلا تەبەسسۇم بىلەن:

ــ ئىشىڭىزغا بەرىكەت تىلەيمەن، ــ دېدى ۋە قوشۇپ قويدى:

ــ مېنىڭ ئىشىڭىزغا ئارىلىشىۋېلىش نىيىتىم يوق ئىدى. قىيامەت كۈنى ھېساب بېرىش ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىغا بارغىنىمىزدا، بۈگۈنكى ئىش ئېسىڭىزگە كەلگەندە، مېنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىمنى

بىلىپ يېتىسىز، ئەمما ئۇ چاغدا تولىمۇ كېچىككەن بولىسىز. ئاللاھنىڭ سالىمى ھىدايەت تاپقانلارغا بولسۇن!

ئۇلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئايشەن ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىدى:

ــماۋۇ ئىشنى قارىمامدىغان. موماملىرى قېرى، چۈشەنمەيدۇ دېسەم، ئەسلىدە ياشلارنىڭ ئىچىدىمۇ موماملىرى قالاقلار باركەن ئەمەسمۇ؟

نىھايەت، ئايشەن ئۆزى ياقتۇرغان كىيىمدىن بىرنى ئالدى. ئەمما بۇ كىيىمنى دادىسىغا كۆرسەتمەسلىكنى پىلانلىدى، چۈنكى دادىسى ئۇنىڭ بۇنچىۋالا قىسقا كىيىم كىيگىنىنى كۆرسە چوقۇم ئاچچىقلايتتى. بوپتۇ، دادىسىدىنغۇ يوشۇرار، ئەمما ئىككى مۈرىسىدىكى پەرىشتىلەردىن يوشۇرۇپ قالالارمۇ؟ پەرىشتىلەردىنمۇ يوشۇردى دەيلى، ئاللاھتىنچۇ؟ ئاللاھتىن يوشۇرالمايدىغانلىقى ئېنىق. ئۇ ھالدا بۇلارنى يەنە ئويلاپ ئولتۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى، بىر كۈن بولسىمۇ دۇنيادا ياشىغىنى ئەۋزەل ...

يېڭى يىل يېتىپ كەلدى. ئايشەننىڭ تەييارلىقلىرىمۇ پۈتۈپ قالغان ئىدى، ھەتتا جابدۇنىدىغان ساتىراشخانا بىلەنمۇ كېلىشىپ قويدى. دادىسىنى قايىل قىلىش بىر ئاز تەسكە چۈشكەن بولسىمۇ، ئاپىسى يەنە ئۇنىڭ ياردىمىگە يېتىشتى. ياشلىقنىڭ پەيزىنى سۈرەلمىگەن ئاپىسى ئايشەننىڭ دېگىنىنى قىلىپ بېرىشكە تەييار ئىدى.

يېڭى يىل ئاخشىمى ئايشەن ئاكىسى يۇنۇس بىلەن بىللە ئۆيدىن چىقتى. تالاغا چىقىشىغا يۇنۇس سىڭلىسىدىن:

ــئۆزۈڭ يالغۇز بېرىشنى خالامسەن؟ ــ دەپ سورىدى.

ئايشەن قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قالدى، «ئاكام مېنى چېكىپ بېقىۋاتقان بولمىسۇن يەنە» دېگەن ئوي كاللىسىدىن يالت قىلىپ كەچتى ۋە نېمە دەپ جاۋاپ بېرىشنى بىلەلمىدى. يۇنۇس ئۇنىڭ تېڭىرقاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ تەكرار سورىدى:

ــخالامسەن دەۋاتىمەن؟ مەنمۇ نۇرتەن بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم. سەن ۋاقىت بەلگىلە، مەن شۇ چاغدا كېلىپ سېنى ئېلىپ كېتىمەن.

ئايشەن خۇشاللىقتىن سەكرىۋېتىشكە تاس قالغان بولسىمۇ، چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ:

ــ مەيلى، ــ دەپلا جاۋاپ بەردى ۋە ئاكا ـ سىڭىل كېلىشىپ ئايرىلىشتى. مەريەم خانىم بىلەن ئارىلىق ئەپەندى بولسا، قىزىنى ئاكىسىغا تاپشۇرغىنىدىن خاتىرجەم ھالدا ئۆيدە ئولتۇراتتى.

* * * * *

ئايشەن ساۋاقدىشى سەھەر بىلەن كۆرۈشۈپ يېڭى يىل كېچىلىكى ئۆتكۈزۈلىدىغان زالغا قاراپ مېڭىشتى.

دەل شۇ چاغدا يۇنۇسمۇ نۇرتەن بىلەن كۆرۈشۈشكە تەقەززا بولۇۋاتاتتى، دېيىشىپ قويغان يېرىگە يېتىپ كەلگىنىدە نۇرتەن تېخى كەلمىگەنىدى. ئۇ بىر يەرنى تېپىپ ئولتۇرۇپ سۆيگىنىنى ساقلىغاچ ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتى، نېرىدا شالاڭ ساقال قويۇۋالغان بىر يىگىت كىتاپ ئوقۇپ ئولتۇراتتى. يۇنۇس ئۇنىڭدىن سائەتنى سورىماقچى بولدى، لېكىن يىگىتنىڭ دىققىتىنى بۆلۈشنى خالىمىدى. بىردەم ئىككىلىنىپ تۇرۇپ، ئاخىرى ئېغىز ئاچتى:

ــ كەچۈرۈڭ...

يىگىت بېشىنى كۆتۈرۈپ:

ــ ماڭا دەۋاتامسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ھەئە، سائىتىڭىز قانچە بولدى؟

يىگىت سائەتكە قاراپ قويۇپ جاۋاپ بەردى:

ــ ئالتە يېرىم بولدى.

ــ رەھمەت، ــ دېدى يۇنۇس.

دېمەك، نۇرتەننىڭ كېلىشگە يەنە يېرىم سائەت بار ئىدى، يۇنۇسنىڭ ئىچى سىقىلىپ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتتى. بۇنى كۆرگەن يىگىت:

ــ تىت ـ تىت بولۇۋاتقان ئوخشىمامسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ شۇنداق، يەنە يېرىم سائەت بار ئىكەن، مەن ساقلاشقا بەك ئۆچ، ــ دېدى ۋە ئارقىدىنلا:

ــ دوستۇمنى ساقلاۋاتاتتىم، ــ دەپ قوشۇپ قويدى.

ــ شۇنداقمۇ؟ مەنمۇ ساقلاشقا ئۆچ. ئەمما ئىنسان ئۆمرى ساقلاش بىلەن ئۆتىدۇ، ئەگەر ساقلاۋاتقىنىڭىز سۆيگەن كىشىلىرىڭىز بولۇپ قالسا، ۋاقتىنىڭ ئۆتمىكى تېخىمۇ تەس، ــ دېدى يىگىت.

يۇنۇس تېڭىرقاپ قالدى، ئىچىدە «بۇ يىگىت مېنىڭ سۆيگىنىمنى ساقلاۋاتقىنىمنى بىلىپ قالغان ئوخشىمامدۇ» دەپ ئويلىدى ۋە ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەكچى بولدى.

يۇنۇس:

ــ سىزمۇ سۆيگىنىڭىزنى ساقلاۋاتامسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ شۇنداق. لېكىن مېنىڭ سۆيگىنىم كەلمەيدۇ، مەن ئۇنىڭ يېنىغا بارىمەن، ــ دەپ جاۋاپ بەردى يىگىت.

ــ ھە، دېمەك سۆيگىنىڭىز يىراقتا ئىكەندە؟

ــ ھەم شۇنداق ھەم ئەمەس.

ــ چۈشىنەلمىدىم، ــ دېدى يۇنۇس گاڭگىراپ.

يىگىت گەپنى يۆتكىۋەتتى:

ــ سۆيگىنىمنى ساقلاۋاتىمەن دەڭ.

ــ ھەئە. سىز قانداق بىلدىڭىز؟

يىگىت دەماللىققا جاۋاپ بەرمىدى، سەل تۇرۇۋېلىپ يەنە سۆز تېمىسىنى يۆتكىمەكچى بولۇپ سورىدى:

ــ سىزچە سۆيگۈ دېگەن نېمە؟

يۇنۇس بۇ كۈتۈلمىگەن سوئالغا نېمە دەپ جاۋاپ بېرىشنى بىلەلمەي يىگىتكە قارىدى، يىگىتنىڭ چىرايىدا ئاجايىپ بىر خىل ئۆزىگە ئىشىنىش ئىپادىسى بار ئىدى.

ــسۆيگۈ بىرخىل گۈزەل ھېسسىيات ئىبارەت، ــ دەپ جاۋاپ بەردى يۇنۇس.

ــسىزچە سۆيگۈ بىلەن ھەۋەسنىڭ، ئارزۇنىڭ، ئۆتكۈنچى ھېس - تۇيغۇلارنىڭ پەرقى نېمە؟ ــ دەپ سورىدى يىگىت.

ــكاللام ئىشلىشىپ كەتتى، سىز پىسخولوگمۇ؟

ــياق، - دېدى يىگىت.

ــبۇ دېگەنلىرىڭىزنى پەقەت ئويلاپ باقماپتىكەنمەن، - دەپ جاۋاپ بەردى يۇنۇس.

ــدېمىسىمۇ بىزنىڭ كىشىلىرىمىزدە پىكىر ۋە تەپەككۇر گادايلىقى ئېغىرلىشىپ كەتتى. ئەمما ئىنساننى ئىنسان قىلىدىغان ئۇنىڭ تەپەككۇرىدۇر، - دېدى يىگىت.

ــئەمىسە سىزنىڭ بايا دېگەنلىرىڭىزنى قانداق پەرق ئېتىمىز؟ - دەپ سورىدى يۇنۇس.

ــمەنچە ئەڭ مۇھىمى، ئىنساننىڭ ئۆز - ئۆزىنى تونۇشىدۇر. ئىنسان ھېسلىرى بىلەن ئۆتكۈنچى ھەۋەسلىرىنى ئايرىلاشتۇرۇپ قويماسلىقى، ئۆز پىكىر ۋە تۇيغۇلىرىنى ئېنىق بىلىشى لازىم، - دەپ جاۋاپ بەردى يىگىت.

ــدوستۇم، سۆزلىرىڭىزنى شۇنچە قىلىپمۇ چۈشىنەلمىدىم. تېپىشماقتەكلا گەپ قىلىدىكەنسىز، - دېدى يۇنۇس.

يىگىت كۈلۈمسىرىدى. يۇنۇسنىڭ بۇ سەممىيلىكىنى ياقتۇرۇپ قالغانىدى ۋە جاۋابەن قولىنى سۇندى:

ــتونۇشۇپ قالايلى، مېنىڭ ئىسمىم ئۆمەر فارۇق. كەچلىك كۇرستا ئوقۇۋاتىمەن، كۈندۈزلىرى ئالەمدار كوچىسىدىكى بولكىخانىدا ئىشلەيمەن.

ــمېنىڭ ئىسمىم يۇنۇس، بوغالتىرلىق كەسپىدە ئوقۇۋاتىمەن.

ــتونۇشقىنىمىزغا خۇشالمەن.

ئۇ ئىككىسى ئەمدىلا قول ئېلىشىپ تۇرۇۋشىغا، نۇرتەن كېلىپ قالدى ۋە يۇنۇسقا:

ــتېچلىقمۇ قەدىرلىكىم، ساقلىتىپ قويدۇممۇ؟ ــ دېدى.

ــياقەي، - دېدى يۇنۇس ۋە ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، ئۆمەر فارۇققا قاراپ:

ــخەير- خوش ئاغىنە، سەل تۇرۇپ بەلكىم سېنىڭكىمۇ كېلىپ قالار، - دېدى.

ــخەير، ئامان بولغىن. دېدىمغۇ مېنىڭ سۆيگىنىم كەلمەيدۇ، مەن بارىمەن، - دېدى ئۆمەر.

ــئۇنداق بولسا ئۇنى بەك ساقلىتىۋەتمە، - دېدى يۇنۇس.

ــئەمما بارىدىغان كۈنۈمنىمۇ ئۇ بەلگىلەيدۇ.

ــخوش ئەمسە، بىز كەتتۇق، ــ دېدى يۇنۇس ۋە قىز دوستىنى ئېلىپ ماڭدى.

ئۆمەر فارۇق يۇنۇسنىڭ ئارقىسىدىن ۋارقىرىدى:

ــئۇنتۇپ قالما، ئالەمدار كوچىسىدىكى يۇلتۇز بولكىخانىسى. ساقلايمەن جۇمۇ!

ئۇ جايىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، يەنە كىتابىنى ئاچتى. «كىتابسىز مىللەت تىرىك مۇردا» دېگەن سۆزگە چوڭقۇر ئىشىنىدىغان ئۆمەر يېنىدىن كىتاب ئايرىمايتتى. ئۇ كىتابنى ۋاراقلاۋېتىپ ئۆز ئۆزىگە پىچىرلىدى:

ــئەھلى كىتاب بىر خەلق، قانداقسىگە بۈگۈنكىدەك ھالغا چۈشۈپ قالدۇق؟

. . . . .

ۋاقتىنىڭ يېرىم كېچە بولۇپ قېلىشىغا قارىماي، ئاكىسىنىڭ تېخىچە قارىسىنىڭمۇ كۆرۈنمەيۋاتقانلىقى ئايشەنىنى جىددىيلەشتۈرۈپ قويدى. يۇنۇس بولسا ئىچكەن پىۋىسىنىڭ كەيپىدە ئايشەنى ۋە ۋاقىتنىڭ كەچ بولۇپ كەتكىنىنى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقىرىپ قويغان ئىدى.

ئايشەن ئاخىرى سۆيگىنى ۋۇرالغا:

ــ قەدىرلىكىم، مەن كەتمىسەم بولمايدۇ، دادام بەرگەن مۆھلەت توشتى، ئاكام بولسا تېخىچە يوق، ـ دېدى.

ــ نېمە دەيدىغانسەن؟ سەن كىچىك بالىمتىڭ؟ ئەتە ـ ئۆگۈن ستۇدېنت بولىدىغان تۇرۇقلۇق، تېخىچە ئۆيدىكىلىرىڭنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقالماي يۈرەمسەن؟ ــ دېدى ۋۇرال.

ــ توغرا دەيسەن، لېكىن ئۇلار بىلەن ياشاۋاتقاندىن كېيىن ئامال قانچە، ـ دېدى ئايشەن.

ــ بۇرۇنمۇ مەن ساڭا: «بىللە تۇرايلى» دېگەن. ياخشىسى بۇنى يەنە ئويلىنىپ باققىن.

دەل شۇ چاغدا زالدا يۇنۇس پەيدا بولدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى ئادەملەر توپى ئىچىدىن سىڭلىسىنى ئىزدەيتتى. زالنىڭ ئىچى تولىمۇ قالايمىقان بولۇپ، ھاۋادا لەيلەپ يۈرگەن تاماكا ئىسى، ھاراق بۇسى قوشۇلۇپ كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئاينىتاتتى. ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئۈستىلىدە بولسا ئىچىشۋازلىق قىزىپ كەتكەنىدى. ۋەتەننىڭ كېلەچىكى بولغان بۇ ياشلار ھېچ ئۇيالماي خەقنىڭ كۆزىچىلا ھاياسىز قىلىقلارنى قىلاتتى.

يۇنۇس بۇلارنى كۆرۈپ يىرگىنىپ كەتتى. «مەن جېنىمدا خەقتىن يوشۇرۇن قىلىمەن» دەپ ئويلىدى ئىچىدە. ئۇ ئاخىرى سىڭلىسىنى تاپتى. تاپتى ـ يۇ، ئۇنىڭ بىر يىگىت بىلەن تۇرغىنىنى كۆرۈپ ئەرۋايى قىرىق گەز ئۆرلىدى. ئۇچقاندەك بېرىپ سىڭلىسىنىڭ قولىدىن تارتتى. چۆچۈپ كەتكەن ئايشەن دۇدۇقلاپ:

ــ مەن، مەن.... ـ دېيەلىدى ئارانلا.

يۇنۇس ئۇنى تارتقۇشلىغىنىچە:

ــ ماڭە! ــ دېدى ۋە زالدىن ئېلىپ چىقىپ كەتتى. ئۇلار يول بويى بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلىشمىدى. ئۆيگە كەلگىنىدە ئارىق ئەپەندى تېخى قايتىپ كەلمىگەنىدى. مەريەم بولسا بالىلار دادىسىدىن بۇرۇن قايتىپ كەلسىدى دەپ ئەنسىرەپ ئولتۇراتتى.

يۇنۇس ئۆيگە كىرە ـ كىرمەيلا سىڭلىسىنى بىر كاچات سالدى. ئايشەن يەرگە يىقىلدى، ئۇ تېخى ئورنىدىن تۇرۇشقا ئۈلگۈرمەيلا ئىككىنچى كاچاتنى يېدى. ۋاراڭ ـ چۇرۇڭنى ئاڭلىغان مەريەم يۈگۈرۈپ كەلدى:

ــ نېمە بولدى؟ نېمشقا ئۇرىسەن سىڭلىڭنى؟ ـ دەپ سورىدى يۇنۇستىن.

ئايشەن يەرگە يىقىلغىنىدا قىسقا يوپكىسىدىن ئۇياتلىق يەرلىرى كۆرۈنۈپ قالدى. بۇنى كۆرگەن جەملە موماي خىجىللىقتىن قىزىرىپ كەتتى. كۆز ياشلىرى قورۇق باسقان يۈزىنى بويلاپ چۈشمەكتە ئىدى:

ــ ئاھ ، خۇدا ! بۇ بىر ئاپەت! بۇلار ئەمدى ئۇياتلىق يەرلىرىنى ئېچىشتىنمۇ خىجىل بولمايدىغان بولۇپ كېتىپتۇ، ـ دەيتتى ئۆز ـ ئۆزىگە.

يۇنۇس ۋارقىرىدى:

ــ بۇ قىزنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن ئۆيدىن تالاغا چىقىشىغا رۇخسەت يوق.

مەريەم:

ــ زادى نېمە ئىش بولدى؟ گەپ قىلساڭچۇ؟

ــ نېمە بولغىنىنى ئۆزىدىن سورا، ـ دېدى يۇنۇس.

ئايشەن يېگەن تايىقىنىڭ ئاچچىقىدا ۋارقىرىدى:

ــ دەپ باقە قېنى، ئۆزۈڭ نەدە ئىدىڭ؟ سېنىڭ قىلىپ يۈرگەنلىرىڭ توغرا، مېنىڭكى خاتامۇ؟

ــ ئاغزىڭنى يۇم! ئائىلىمىزنىڭ ئابروينى بىر تىيىن قىلىۋاتىسەن، بىلەمسەن شۇنى؟ ئەدەپسىز! ـ دېدى يۇنۇس.

ئايشەنمۇ بوش كەلمىدى:

ــ ماڭا تولا ئابروي توغرۇلۇق گەپ ساتما، ئالدى بىلەن سەن ئۆزۈڭنى باشقۇرىۋال!

يۇنۇس:

ــ ئاغزىڭنى يۇم دەۋاتىمەن ساڭا، تولا گەپ قىلما! ــ دېگىنىچە قىزغا دېۋەيلىدى. مەريەم دەرھال ئارىغا كىرىپ ئۇلارنى ئاجراتتى:

ــ ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال، تولا سىڭلىڭنى دۈشكەلىمە.

ــ سېنىڭ قىزىڭ خەقنىڭ ئوغۇللىرى بىلەن بىللە يۈرىدۇ، - دېدى يۇنۇس.

ئايشەن دەرھال:

ــ سېنىڭ ئوغلۇڭمۇ خەقنىڭ قىزلىرى بىلەن.... ــ دېيىشىگە، مەريەم ئۇنىڭ سۆزىنىڭ بېلىگە تەپتى:

ــ بولدى قىل! ئۇ دېگەن ئوغۇل بالا. بىز سېنىڭ دېگىنىڭنى قىلىپ بېرىۋاتساق، يەنە بۇنداق ئىشلارنى قىلىپ يۈرۈشتىن نومۇس قىلمامسەن؟ مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇيمەن دەپ خام خىيال قىلما.

ــ سېنىڭ نېمە كارىڭ؟ - دەپ ۋارقىرىدى ئايشەن.

ــ نېمە دېدىڭ؟!

ــ مېنىڭ ھاياتىمغا ئارىلىشىش ھوقۇقۇڭ يوق، ئۇقتۇڭمۇ؟ - دەپ قارشىلاشتى ئايشەن.

يۇنۇس بۇ گەپنى ئاڭلاپ يەنە سىڭلىسىنى ئۇرماقچى بولۇپ يۈگۈرۈپ كېلىۋېدى، ئاپىسى ئۇنى تۇتۇۋالدى.

ئايشەن ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. چۈنكى دادىسى كېلىشتىن بۇرۇن كىيىملىرىنى يۆتكىۋېلىشى كېرەك ئىدى. ئاپىسى قىزىنىڭ كەينىدىن كىرىپ كەتتى، يۇنۇس كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى ۋە يېنىدا ئولتۇرغان مومىسىنىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئەگىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى.

ــ نېمىشقا يىغلايسەن؟ - دەپ سورىدى مومىسىدىن.

جەمىلە موماي نەۋرىسىنىڭ ئاغزىدىن كېلىۋاتقان ھاراق پۇرىقىدىن سەسكىنىپ كەتتى، ئۇنىڭ يىغىسى تېخىمۇ كۈچەيدى:

—ئوغلۇم، سەن يېقىنلىرىڭنىڭ ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭ، يىغلىماي تۇرالامسەن؟

—يىغلايمەن، ئەمما ئاۋۋال قۇتقۇزۇشقا تىرىشىمەن.

—شۇنداق بالام، مەنمۇ دەل ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقان يېقىنلىرىمنى قۇتقۇزالمىغىنىم ئۈچۈن يىغلاۋاتىمەن.

يۇنۇس چۈشىنەلمەي:

—كىم ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋېتىپتۇ؟ - دەپ سورىدى.

—ئاھ ، جېنىم بالام، كۆز ئالدىمدا سىلەرنىڭ بىر - بىرلەپ ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقىنىڭلارنى كۆرۈپ، يۈرىكىم پارە - پارە بولۇپ كېتىپ بارىدۇ.

—كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما موما، ئىككى كاچات ئۇرۇپ قويغانغا ھېچنېمە بولمايدۇ.

—مەن تاياقنى دېمەيۋاتىمەن. قارىغىنە، سېنىڭ ئاغزىڭ ھاراق پۇراپ تۇرىدۇ، سىڭلىڭ بولسا يېرىم يالىڭاچ، ھەتتا قىپيالىڭاچ دېسىمۇ بولىدۇ.

—يېرىم يالىڭاچ؟ ھەم يېرىم، ھەم يالىڭاچ، بۇ قانداق گەپ ئەمدى؟ مەنمۇ پەقەت ئىككى رومكىلا پىۋا ئىچىپ قويدۇم شۇ، - دېدى يۇنۇس.

—شۇنداق. بۈگۈن پىۋا، ئەتە ئاق ھاراق. سىڭلىڭ بولسا ئۇچىسىدا كىيىم تۇرۇۇقلۇق، ئۇ يەر بۇ يېرى ئوچۇق. بۇ يېرىم يالىڭاچ بولماي نېمە؟

يۇنۇس جاۋاپ بەرمىدى. جەمىلە موماي داۋام قىلدى:

—بالام، مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن؟ ياپياش تۇرۇپ، ئاللاھنىڭ سۆزىگە، ئەمرلىرىگە قۇلاق سالمايسىلەر. سىڭلىڭنى ئۇرىسەن، ئەمما سەنمۇ سىڭلىڭدىن قېلىشمايسەن.

—ئەسلىدە سەنمۇ ئايشەن تەرەپتە تۇرىدىكەنسەن ـ دە؟

—ئۇنداق ئەمەس، مەن پەقەت ئىككىڭلارنىڭ خاتالىقلىرىنى كۆرسىتىپ بەرمەكچى.

—مەن سىڭلىمنىڭ ئائىلىمىزنىڭ ئابرويىغا داغ چۈشۈرۈشىگە يول قويمايمەن.

—بالام، سەن يۇرۇۋاتقان قىزنىڭمۇ ئاكىسى باردۇ؟ ئەر كىشىمۇ ئۆز ئىپپەت ـ نومۇسىنى قوغدىشى كېرەك. ئاللاھ قۇرئاندا: «زىنا قىلغان ئەرلەر ۋە زىنا قىلغان ئاياللار» دېيىش ئارقىلىق، بېرىلىدىغان جازانىڭ ئوخشاش ئىكەنلىكىنى قەيت قىلىدۇ.

—توۋا دېگىنە موما، مەن ھېچقاچان زىنا قىلمىدىم، — دېدى يۇنۇس ئالدىراپ.

—زىنا پەقەت جىنسىي مۇناسىۋەتتىنلا كۆرسەتمەيدۇ. ئاللاھ دىنىمىزدا ھارامنى چەكلەپلا قالماي، بەلكى ھارامغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلارنىمۇ چەكلىگەن. ئاللاھ قۇرئاندا: «(ئى مۇھەممەد!) مۇئمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنكى، (ئۇلار) ھارامغا كۆز تىكمىسۇن ۋە ئۆزىنىڭ مەھرەملىرىنى قوغدىسۇن. چۈنكى (بۇنداق قىلىش) ئۇلار ئۈچۈن پايدىلىق. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇلارنىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىنى ئوبدان بىلىدۇ. مۇئمىن ئاياللارغىمۇ ئېيتقىنكى، ئۇلار كۆزلىرىنى نامەھرەم ئەرلەرگە تىكمىسۇن، ئىززەت ـ نومۇسىنى ساقلىسۇن. زىننەتلىك يەرلىرىنى نامەھرەملەرگە كۆرسەتمىسۇن، كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان يەرلىرى بۇنىڭدىن مۇستەسنا«.

—بولدى قىل موما، ھازىر دەۋىر ئۆزگەردى.

—ئاھ ، يۇنۇس! سەن تۇغۇلغاندا رەھمەتلىك بوۋاڭ قۇلىقىڭغا ئەزان توۋلاپ، ئىسمىڭنى قويغانىدى. ئۇ سېنىڭ ئۇلۇغ بىر ئالىم بولۇپ چىقىشىڭنى ئۈمىد قىلاتتى.

—شۇڭا ئوقۇۋاتىمەنغۇ...

—ئاھ ، جېنىم بالام! سەن ئوقۇۋاتقان مەكتەپلەر ئالىم ئەمەس، زالىم يېتىشتۈرۈۋاتىدۇ. خاتالاشمىسام مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارغا ئىلىم، ئەدەپ ـ ئەخلاق ئۆگىتىدىغان يەرغۇ دەيمەن؟ سەن دەپ باققىنە قېنى، مەكتەپتە سىلەرگە نېمىلەرنى ئۆگىتىۋاتىدۇ؟

ـ ۋاي جېنىم موما، سەنمۇ يوقلاڭ ئىشلاردىن ئەندىشە قىلىپ يۈرىدىكەنسەن!

ــبەلكىم بىركۈنلەردە مېنىڭ سۆزلىرىمنىڭ تېگىگە يېتىپ قالارسەن بالام.

شۇ ئەسنادا ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى. دېمەك ئارىق ئەپەندى قايتىپ كەلگەندى. مەريەم خانىم دەرھال ئۇلار ئولتۇرغان ئۆيگە كىرىپ:

ــبايا بولغان ئىشلارنى داداڭ بىلمىسۇن، ـ دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ قويدى.

ئايشەن بولسا ئالدىراقچان يۈزلىرىنى يۇيۇپ، كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ بولغان بولۇپ، ئاشخانىدا ئاپىسىغا قارىشىۋاتاتتى.

ئارىق ئەپەندى قولىنى يۇيۇپ چىقىپ ئاپىسىدىن ئەھۋال سورىدى:

ــياخشى تۇردۇڭمۇ ئانا؟

مومايىنىڭ جاۋاپ بېرىشكە ھېچ تاۋى يوق ئىدى، شۇڭا ياخشى دېگەن مەنىدە بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇش بىلەنلا كۇپايىلەندى. بۇ چاغدا قولىدا تەخسە كۆتۈرگىنىچە كىرىپ كەلگەن ئايشەننى كۆرگەن ئارىق ئەپەندى:

ــئوھۇ! مېنىڭ قىزىم قايتىپ كەپتىغۇ، كەچ قالماپسەن قىزىم، يارايسەن! ـ دېدى ۋە بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك ئايالىغا قاراپ:

ــھە راست خانىم، مەن ئايشەنگە ئەڭ ياخشى كۇرستىن بىرنى ئۇقۇشۇپ قويدۇم. ئوقۇش بەدىلى بىرئاز قىممەتكەن، لېكىن قىزىم ئۈچۈن قانچە پۇل خەجلىسەكمۇ ئەرزىيدۇ، ـ دېدى. ئايشەن خوشاللىقىدىن يۈگۈرۈپ كېلىپ دادىسىنىڭ بويىنىغا ئېسىلدى.

ــمېنىڭ قىزىم كەلگۈسىدە دوكتۇر بولىدۇ، دادىسىنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويمايدۇ، ـ دېدى ئارىق ئەپەندى.

جەملە موماي يەنە سۆزگە ئارىلاشتى:

ــئوغلۇم، ئوقۇپ دوكتۇر بولۇشقۇ ياخشى ئىش. لېكىن ھازىر جەمئىيەت بەك بۇزۇلۇپ كەتتى، قىزلار ئايرىم ئوقۇيدىغان مەكتەپ بولغان بولسا ياخشى بولاتتى.

ئايشەن مومىسىغا نەپرەت بىلەن قارىدى. ئارىنى ئەپەندى:

ـــسەن غەم قىلما ئانا. نېمىلا بولمىسۇن ئوقۇپ دىپلومىنى ئېلىۋالمىسا بولمايدۇ، ـ دېدى.

ـــئوغلۇم، ئاخىرەتتىمۇ بىزگە بىر دىپلوم بېرىلىدۇ. ئەگەر ئۇنى ئالالمىساڭ قانداق قىلىسەن؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە دىپلومنى ئېلىۋالسىلا ھەممە ئىش ھەل بولۇپ كەتمەيدىغۇ، قاراپ باققىنە ئەتراپىڭغا، ساپلا كۆزى ئوچۇق قارىغۇلار بىلەن تولغان.

ـــئانا، يەنە كوتۇلدىغىلى تۇردۇڭ، نېمە ئۇ كۆزى ئوچۇق قارىغۇ دېگەن؟

ـــشۇنىمۇ بىلمىدىڭمۇ؟ ئوقۇغان ئادەم دېگەن ئۆزىنى سوراپ يۈرىدىغان، قارا...

موماي يەنە نېمىلەرنىدۇ دېمەكچىدى، ئەمما ئوغلى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى:

ـــبولدىلا، يەنە دېسەك يەنە شۇ. مېنىڭ قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، تاماق يەيلى.

تاماق يېيىلىۋاتقاندا، مەريەم خانىم تۇيۇقسىز:

ـــتاس قاپتىمىز ئۇنۇتقىلى، بۈگۈن بىز كۆرۈۋاتقان تېلېۋىزىيە تىياتىرى بار ئەمەسمۇ؟ ـ دېدى ۋە دەرھال تېلېۋىزورنى ئاچماقچى بولۇپ، تىزگىنەكنى قولىغا ئالدى.

جەملە موماي، تېلېۋىزورنىڭ پايدىسىدىن زىيىنى كۆپ ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتى. ئەپسۇسكى، ھازىر كىشىلەر تېلېۋىزورغا خۇددى ئەپيۇنغا خۇمار بولغاندەك خۇمار بولۇشۇپ، ئۇنىڭسىز كۈن كەچۈرەلمەس ھالغا كەلگەنىدى.

ـــقىزىم، تامىقىمىزنى بىسمىللا دەپ يەيلى. قويمىغىنە شۇ شەيتاننىڭ نەرسىسىنى، ـ دېدى موماي.

ـــئانا، ھەممە ئىشقا ئارىلىشىۋېلىپ، بىزنى ئەركىن نەپەس ئالالماس ھالغا چۈشۈرۈپ قويىۋاتىسىز. بىزنىڭ تېلېۋىزور كۆرۈشتىن باشقا يەنە نېمە كۆڭۈل خۇشىمىز بار ئىدى؟ ـ دېدى مەريەم.

ئارىنى ئەپەندىمۇ ئايالىغا بولۇشۇپ:

ـــئانا، بۇنداق قىلىۋەرسەڭ بالىلارنى زېرىكتۈرۈۋېتىسەن، ـــ دېۋىدى، موماي جىمىپ قالدى.

جەملە موماي بەزىدە ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ قالاتتى. ئۆلۈم تىلەشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، يەنىلا ھېچبىر كۆڭۈل خۇشلۇقى قالمىغان بۇ دۇنيادىن بالدۇرراق كېتىشنى تىلەپ ئاللاھقا يالۋۇراتتى.

ئۇ ئوغلىنىڭ سۆزلىرىدىن كېيىن غىققىدە بولۇپ قالدى، قارىماققا بېشىنى كۆتۈرمەي تاماق يەۋەتقاندەك كۆرۈنسىمۇ، يېگەن لوقمىلىرى زەھەر - زوقۇم بولۇپ گېلىنى كۆيدۈرەتتى. باشقىلار بولسا غېمىدە يوق تېلۋىزور كۆرۈۋاتاتتى. جەملە موماي بىر چاغدا ئىختىيارسىز بېشىنى كۆتۈرۈپ، كۆزلىرى تېلۋىزورغا چۈشۈشى بىلەن، ئىختىيارسىز توك سوقۇۋەتكەندەك تىترەپ كەتتى. ئۇنىڭ ئەمدى بۇ يەردە ئولتۇرۇۋېرىشكە تاقىتى قالمىغانىدى، قوپۇپ ھۇجرىسىغا ماڭدى.

—ئانا، نەگە؟ - دەپ سورىدى ئارىف.

—ھۇجرامغا، - دەپ جاۋاپ بەردى ئانىسى.

—نېمە بولدى؟ تامىقىڭنى يېمەيلا تۇرۇپ كېتىپسەنغۇ؟

—يەنە نېمە بولماقچىدى؟ دادا، بالا، ئانا، قىز ئولتۇرۇپ غېمىڭلاردا يوق كارتىۋاتتىكى كۆرۈنۈشلەرنى كۆرۈپ ئولتۇرىسلەر. ئاللاھتىن قورقمىساڭلارمۇ، بەندىدىن ئۇيالساڭلار بولمامدۇ؟

مەريەم خانىم تاقەت قىلالمىدى:

—سەن ئارىلاشمىغان بىر مۇشۇ قالغان ئىدى. ناھايىتى بىر كىنوغۇ شۇ، سېنىڭ دەستىڭدىن خاتىرجەم ئولتۇرۇپ بىر نەرسە كۆرەلمەمدۇ كىشى؟ بۇ بەك ئېشىپ كەتتىغۇ دەيمەن، مېنىڭ ئۆيۈمدە تۇرۇۋاتقانلىقىڭ ئېسىڭدىن چىقىپ قالمىسۇن.

جەملە موماي غەزەپ بىلەن:

—نېمە دەپ جۆيلۈۋاتىسەن؟ قۇرۇپ كەتسۇن سېنىڭ ئۇنداق كىنويۇڭ! - دېدى ۋە ئارقىدىنلا ئوغلىدىن سورىدى:

—سەندىن سوراپ باقاي، شۇ تاپتا بىر جۈپ ئەر - خوتۇن ئىشىكىڭنى قېقىپ، سەندىن: «ئۆيىڭىزدە زىنا قىلساق بولامدۇ؟» دەپ سورىسا، نېمە دەيسەن؟

ــنېمە دەيدىغانسەن ئانا، مەن يۇمشاقباشمىتىم ھەئە دەيدىغانغا؟

ــئوخشاش ئەمەسمۇ؟ بىرى ئىشكتىن كىرىپ قىلسۇن، بىرى تېلېۋىزورنىڭ ئەينىكىنىڭ ئارقىسىدا. نېمە پەرقى؟ زىنا دېگەن زىنا. يەنە تېخى خىجىل بولماي، بالا ـ چاقاڭ بىلەن ئولتۇرۇپ كۆرىۋاتىسەن. بېشىمىزغا تاش ياغمىسۇن يەنە!

ئارىپ گەپ قىلالمىدى. ئايشەن ۋە مەريەم خانىم بولسا مومايغا نەپرەت بىلەن قاراپ تۇراتتى. بۇنى كۆرگەن يۇنۇس مومىسىغا تەسەللى بەرمەكچى بولۇپ، ئورنىدىن تۇردى ۋە مومىسىنىڭ مۇرىسىگە قولىنى ئارتىپ تۇرۇپ:

ــبولدى قىل موما، يۇرە، مەن سېنى ھۇجراڭغا ئەكىرىپ قوياي، ـ دېدى. ئۇلار چىقىپ كېتىشىگە مەريەم پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ كۆڭلىدىكىنى ئاشكارىلىدى:

ــدائىم مۇشۇنداق قىلىدۇ، دەردىنى مەنلا تارتامدىمەن؟ ھېلىمۇ ئاغزى ـ بۇرنۇمغىچە توپۇپ كەتتىم. يا خاتىرجەم بىر ئىش قىلالمىغان ئادەم. ئەمدى بەس، ماڭىمۇ جان كېرەك. يەنە بىر ئوغلىمۇ دەردىنى تارتىپ باقسۇن. سەن تېلېفون قىل، كېلىپ ئېلىپ كەتسۇن.

ئارىپ يەنە تەڭقىسلىقتا قالغانىدى:

ــئۇلارنىڭ باقالمايدىغانلىقىنى سەنمۇ بىلىسەنغۇ؟ ئىنىم بولسا سوتچى، ئۇلار بىزدىنمۇ مەدەنىي ياشايدۇ. ئانام ئۇلارنىڭ ئۆيىگە تېخىمۇ كۆنەلمەيدۇ.

ــئەمىسە بولغۇلۇق ماڭىلا بولىدىكەندە؟! ئىشقىلىپ ئىنىڭ بىلەن سۆزلەشمىسەڭ بولمايدۇ. ئەگەر خالىمىساڭ ئۆزۈم دەيمەن ئۇ سوتچى جاناپلىرىغا.

مەريەم موماي ھۇجرىسىدا يىغلاپ ئولتۇراتتى، يۇنۇس بولسا تەسەللى بېرىشكە تىرىشىۋاتاتتى:

ــئۆتۈنۈپ قالاي موما، بولدى يىغلىما، بىر كىنوغىمۇ شۇنچىۋالا قىلىپ كېتەمسەن؟

ــجېنىم بالام، مېنىڭ كۆڭلۈمنى چۈشەنگەن بولساڭ، بۇنداق سوئالنى سورىمىغان بولاتتىڭ. سېنىڭ مۇشۇ: «نېمە بولاتتى، ھېچقىسى يوق» دېگەن سۆزلىرىڭلا يۈرىكىمنى پۇچىلايدۇ.

ــنېمشقا؟

—چۈنكى ساڭا ھەققەتنى چۈشەندۈرۈشكە ئاجىزلىق قىلىۋاتىمەن.

يۇنۇس مومىنىنىڭ سۆزلىرىنى چۈشەنەلمىگەن بولسىمۇ، ئۇنى يەنە ئازاپلىماسلىق ئۈچۈن ئۈندىمىدى.

ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتتى. مەريەم قېينىئانىسىغا گەپ قىلماي يۈرەتتى، بۇ جەملە مومايىنى تېخىمۇ ئازاپلايتتى. بۈگۈن ئۆيگە مېھمان كەلمەكچى ئىدى. مەريەم ئەتىگەندە ئارىق ئەپەندىنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن، ئۆيلەرنى تازىلاشقا تۇتۇندى، ئۇنىڭ بۈگۈن كەيپىياتى بۆلەكچىلا ناچار ئىدى، سەۋەبى ھەر قېتىم مېھمان كەلگەندە، موماي يەنە بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىدىن قۇسۇر تېپىپلا تۇراتتى:

—ئوبدان بالىلىرىم، دىققەت قىلىڭلار، خەقنىڭ كەينىدىن غەيۋەت قىلىش ياخشى ئىش ئەمەس، ـ دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئۇلارنىڭ كەيپىنى ئۇچۇراتتى.

جەملە موماي بۈگۈن نېمىلا بولمىسۇن، كېلىنى بىلەن پاراڭلىشىپ ئارىدىكى توڭلارنى ئېرىتىش نىيىتىگە كەلگەندى ۋە ئاخىرى غەيرىتىنى يىغىپ ئېغىز ئاچتى:

—قىزىم مەريەم، ئاللاھ سېنى مەريەم ئانىمىزنىڭ يېنىدا قىلغاي. بۇ ئاداۋىتىمىز قاچانغىچە داۋاملىشار؟

—مەن ئاداۋەت ساقلىمىدىم، لېكىن سىز بىلەن قىلىشقۇدەك بىر گېپىممۇ يوق.

—نېمىشقا قىزىم؟ مەنمۇ شۇ سىلەرگە ياخشى بولسۇن دەيمەن.

—تولا سۆزلىمە! مەن سېنى ئۆيۈمدە تۇرغۇزۇۋاتقان بولغاندىن كېيىن، تولا ھەممە ئىشىمغا چات كىرىۋالما. سەن ماڭا بەخشەندە ئەمەس!

موماي گەپ قىلغىنىغا مىڭ پۇشايمان قىلدى، كېلىنىنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ بېشىغا گويا بىر بولقا بولۇپ تەگكەندى.

مەريەم سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

—نېملا قىلساق گۇناھ بولدىغۇ بۇ ئۆيدە!

ــ قىزىم، مەن يامان گەپ قىپتىمەنمۇ؟ كارىۋات ئۈستىدىكى كۆرۈنۈشلەرنى خىجىل بولماستىن، بالا ـ چاقا ئولتۇرۇپ كۆرىۋاتىسلەر، بۇنى ئەلۋەتتە باللارمۇ ئۆرنەك ئالىدۇ.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇرغان ئايشەن ئاخىرى چىدىماي ۋارقىرىدى:

ــ بولدى قىل ھەي قېرى! سەن ئاشۇ ئۆتۈپ كەتكەن گرانىت كاللاڭ بىلەن تولا بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزغا ئارىلىشمەن دېمە، ئاڭلىدىڭمۇ؟

جەملە موماي داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى. كالللىسىدىن «مەن راست بەك ئاشۇرىۋەتتىممۇ نېمە؟» دېگەن خىيال كەچتى. گەپ قىلماقچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىدى ـ يۇ، لېكىن بوغۇزىغا بىر نەرسە كەپلىشۋالغاندەك ئاۋازىنى چىقىرالمىدى. ئامالسىز ئۇن ـ تىنىسىز ھۇجرىسىغا كىرىپ، دۇئاغا قوللىرىنى كۆتۈردى، غېرىبلەرنىڭ ساھىبى بولمىش ئۇلۇغ ئالالاھقا يالۋۇردى: «ئەي ئاللاھ ، مېنى بۇلارنىڭ ئالدىدا خار قىلما«.

مەريەمنىڭ قاتتىق ئاچچىقى كەلگەنىدى. قانداق قىلىپ بۇ قېرىدىن بىر كۈن بولسىمۇ بۇرۇنراق قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئىزدەۋاتاتتى، ئاخىرى قېينىئىنىسىغا ئۆزى تېلېفون قىلىش قارارىغا كەلدى. ئۇ تېلېفۇننىڭ ئۇلىنىشىنى كۈتكەچ ئۆزىچە غۇدۇراپ قويدى: ماڭىلا قالدىغۇ بۇ قېرى، ھەجەپ تويدۇم.

قېينىئىنسىنىڭ ئايالى تېلېفوندا مەريەمنىڭ مەقسىتىنى ئۇققاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئۇنداق قېرى گرانىت كاللا بىلەن بىر ئۆيدە تۇرالمايدىغانلىقىنى، ئەقلى بولسا مەريەم خانىمنىڭمۇ مومايىنى باقماي، بىر قېرىلار ساناتورىيىسىگە ئاپىرىۋېتىشىنى تەۋسىيە قىلدى. تۈركان خانىمنىڭ سۆزلىرى مەريەمنى تېخىمۇ تېرىكتۈردى.

مەريەم ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى يولدىشى بىلەن ياخشىراق سۆزلىشىپ نەدىن بولمىسۇن بۇ ئىشنى ھەل قىلىش قارارىغا كەلدى. بولمىسا بۇ موماي ئۇلارغا خاتىرجەملىك بەرمەيتتى.

ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ، ئارىف ئەپەندى ئايالىنىڭ بېسىملىرىغا چىدىيالمىدى ـ دە، ئىنىسى بىلەن سۆزلىشىش ئۈچۈن تېلېفوننى قولىغا ئالدى.

ــ ئوھوي، ئاكا! سەنمىدىڭ؟ ئۇزۇن بوپتۇ كۆرۈشمىگىلى، قانداقراق تۇرىۋاتىسەن؟ ـ دېدى ئىنىسى تېلېفوندا.

ئارىف ئەپەندى ئۆزىنى تۇتۇۋالغان ھالدا، ھال ـ ئەھۋال سوراپ بولغاندىن كېيىن، مەقسەتكە كۆچتى:

ــ ئاكىل، ساڭا بىزنىڭ بىر ئورتاق مەسىلىمىزنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تېلېفون قىلىۋاتىمەن.

ــ قايسى ئورتاق مەسىلىنى دەيسەن؟

ــ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى مەن تارتىپ كېلىۋاتقان دەرتنى دەيمەن.

ــ ھە، ئاپامنى دەۋاتامسەن؟

ــ ھەئە.

ــ ئاپامغا نېمە بولدى؟ ئاغرىپ قالدىمۇ؟

ــ ئاغرىپقۇ قالمىدى، ئەمما مەنچە ئۇنىڭ مۇھىت ئالماشتۇرغۇسى كەلدى. شۇڭا سېنىڭ ئۆيۈڭدە بىر مەزگىل تۇرسا بولارمىكىن، بۇ جەرياندا بىزنىڭ باللارمۇ ئازادىلىككە چىقىپ قالاتتى.

- ھە، مۇنداق دە. پۇل لازىممۇ؟ قانچىلىك لازىم بولسا مەن ئەۋەتىپ بېرەي.

- ئۇكام، مېنىڭ پۇلغا ئېھتىياجىم يوق، مەن ساڭا ئاپامنى ئېلىپ كەتسەڭ دەۋاتىمەن، مېنىڭ باللىرىم بىلەن چىقىشالمايۋاتىدۇ.

ــ ئاكا، ئۇنىڭغا مېنىڭ ئامالىم يوق، بىز مەدەنىي ياشايدىغان بىر ئائىلە. ئاپام بىزنىڭ ئۆيگە تېخىمۇ كۆنەلمەيدۇ.

ــ مۇنداق دە، ئەمىسە سېنىڭ ئائىلەڭ ئېسىل، مېنىڭ ئائىلەم نېمە بولسا كۆتۈرۈۋېرىدىغان كالا قوتىنىكەن ـ دە؟

ــ ئاچچىقلانما ئاكا، ھەپتە ئاخىرىدا ئۆيۈڭگە باراي، شۇ چاغدا ئوبدانراق مەسلىھەتلىشەيلى. پەقەت بولمىسا ئىككىلىمىزنىڭ ئۆيگە يېقىن، ياخشىراق بىر ساناتورىيە تېپىپ، ئاپامنى شۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇرارمىز، قانداق دېدىم؟

ــ ياشانغانلار ساناتورىيەسىگە دەمسەن؟!

ــ ھەئە، بۇنىڭدىن باشقا چارە بارمۇ؟

تېلېفوننى قويغاندىن كېيىن ئارىف ئەپەندى ئۇن - تىنسىز ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇ تېخى ئىنىسچىلىك مەدەنىيلىشىپ بولالمىغان بولغاچقا، ساناتورىيەگە ئاپىرىۋېتىش دېگەن بۇ پىكىر ئۇنىڭغا پەقەت ياقمىغانىدى. ئائىلىدىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغ بىرلىك مانا مۇشۇنداق ئاستا - ئاستا پارچىلىنىشقا يۈز تۇتۇۋاتاتتى. ئارىف ئەپەندىنىڭ بېشى راسا قاتتى، بىر ياقتا خوتۇنىنىڭ تاپا - تەنىلىرى، بىر ياقتا ئانىسى. ئۇنىڭ كاللىسىدا زىددىيەتلىك ئوي - خىياللار ھۆكۈم سۈرەتتى، نەپسى، ئىمان ۋە شەيتانىنىڭ ئارىسىدىكى تالاش - تارتىشتا بېرىپ كېلەتتى. ئارىف ئەپەندى ئاخىرى بىر قارارغا كەلدى: «شۇنچە كەڭ جاھاندا ياشانغانلار ساناتورىيىسىدە تۇرۇۋاتقانلار ئازمىدى، ئانىسىنى ئاپىرىپ بەرسە نېمە بوپتۇ؟ ھەم ئۇ يەردە ھەمراھلىرى بار، زېرىكمەيدۇ. بىزمۇ ھەر ھەپتە بېرىپ يوقلاپ تۇرىمىز. لېكىن بۇنى ئانىسىغا قانداق دېيىش كېرەك؟ ھە راست، ئىنىسى ئاكىف ھەپتە ئاخىرىدا كېلىمەن دېدىغۇ، بۇ قارارنى شۇ دېسۇن.» ئارىف ئەپەندى يېنىك بىر تىندى.

ھەپتە ئاخىرى، موماينىڭ كەنجى ئوغلى سوتچى ئاكىف، ئايالى تۇركان خانىم ۋە قىزى ئۆزگە ئارىف ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە كەلدى. جەملە موماي كېلىنى ۋە قىزىنىڭ كىيىۋالغان كىيىملىرىنى كۆرۈپ، ئازاپتىن يۈرىكى پۇچۇلاندى. چۈنكى نەۋرىسى ئاسما مايكا ۋە تار ئىشتان كىيىۋالغان، كېلىنى بولسا قىسقا يوپكا كىيگەننى ئاز دەپ تىرناقلىرىنى بولۇشىغا ئۆستۈرۈۋالغانىدى. ئۆزگە مومىسىنى كۆرۈپلا، ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيدى ۋە:

ــ ياخشى تۇردۇڭمۇ، مومىشىم؟ ــ دەپ ئەھۋال سورىدى.

ئارىف ئەپەندى مومايغا ئېيتىشتا قىينالغان قارارنى ئىنىسىگە تاپشۇرغانىدى. ئىنىسى: «قىزىم بۇ ئىشنى بىردەمدىلا ھەل قىلىدۇ» دېۋىدى، ئۆزگەمۇ دەرھاللا: «چاتاق يوق، كەچلىك تاماقتىن كېيىن، مومام بىلەن ئۆزۈم سۆزلىشىمەن» دەپ ئىپادە بىلدۈردى.

جەملە موماينىڭ كۆڭلى بىر ئىشلارنى تۇيۇشقا باشلىدى، ئەمما زادى نېمە ئىكەنلىكىنى ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيتتى. بولۇۋاتقان ئىشلارغا يالغۇز يۈنۈسلا قارشى چىقتى.

كەچلىك تاماقتا ھېچكىم بىر - بىرى بىلەن گەپ قىلىشمىدى، ھەممەيلەن خۇددى كېلىشىۋالغاندەكلا بېشىنى كۆتۈرمەي تاماق يېيىش بىلەن مەشغۇل ئىدى. بۇ جىمجىتلىققا چىدىمىغان موماي ئاخىرى ئېغىز ئاچتى:

ــ نېمە بولدى سىلەرگە؟ مەندىن بىر ئىشنى يوشۇرۇۋاتامسىلەر نېمە؟

—ئۇنداقمۇ ئەمەس، يول ھاردۇقى يېتىپ قالغان ئوخشايدۇ، - دەپ جاۋاپ بەردى ئاكىم.

—شۇنداق بولغاي ئىلاھىم، — دېدى موماي ۋە تامىقىنى يېيىشنى داۋاملاشتۇردى.

كەچلىك تاماقتىن كېيىن موماي ئادىتى بويىچە ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. ئالاھەزەل يېرىم سائەتلەردىن كېيىن ئۆزگە مومىسىنىڭ يېنىغا كىردى، مومىسى نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، تەسۋىي سېرىپ ئولتۇراتتى. ئۆزگە ئاستا مومىسىغا يېقىنلاشتى ۋە ئۇنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى بايقاپ چۆچۈپ كەتتى، ئەجەبا مومىسى ئۇلارنىڭ مەقستىنى بىلىپ بولغانمىدۇ؟ بىردىنلا بۇ ئەركە - ناىناق قىزنىڭ يۈرىكى مۇجۇلدى، قەلبىدە ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان ئاجايىپ تۇيغۇلار جۇش ئۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ مومىسىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، چاندۇرماي سورىدى:

—ۋىيەي موما، يىغلاپسەنغۇ؟ نېمە بولدى؟

جەملە موماي كۆز ياشلىرىنى سۈرتىۋېتىپ، مېھرىبانلىق بىلەن نەۋرىسىگە باقتى ۋە:

—دەپ بەرسەم گېپىمنى چۈشىنەرسەنمۇ بالام؟

—نېملەرنى دەيدىغانسەن موما؟ تۈركچە سۆزلەيدىغانسەن؟

—ئەمىسە مەن ساڭا سۆزلەپ بېرەي، — دېدى موماي كۆلۈمسىرەپ ۋە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

—مېنىڭ يىغلىشىمنىڭ سەۋەبى، ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالالمىغانلىقىم، باللىرىمنىڭ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈشى تۈپەيلىدىن ئىدى.

—جېنىم موما، بۇنىڭغىمۇ مۇشۇنچىۋالا ئازاپلىنامسەن؟ ئۇ كىم، شاش قېرىدىن بىرسىمۇ يا؟ بىزگە تونۇشتۇرۇپ قويمامسەن؟

—تووۋا قىل قىزىم، مەن بىزنى ياراتقان ئۇلۇغ ئالاھنى دەۋاتىمەن.

—سەنمۇ قىزىقكەنسەن موما، خۇددى بىز ئالاھنى تونمايدىغاندەك، دەپ يۈرگەن گەپلىرىڭنى...

—تونۇمسەن؟ ئالاھنى راستىنلا تونۇمسەن؟ ئەمىسە ماڭا بىر چۈشەندۈرۈپ باققىنە قېنى.

ــ ھەممە نەرسىنى ئاللاھ ياراتقان....

ــ يەنىچۇ؟

ــ يەنە...

ــ باشقا يەنە نېمە بار؟ ئۇ بىزنى ياراتتى، بىزمۇ ئۇنى سۆيىمىز.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان موماي ئىختىيارسىز ئاھ ئۇردى.

ــ جېنىم قوزام، ئاللاھنى راست سۆيەمسەن؟ ــ دەپ سورىدى نەۋرىسىدىن.

ــ ئەلۋەتتە، بۇنىڭدا شەك يوق، ــ دەپ جاۋاپ بەردى ئۆزگە.

ــ خوش، ئەمسە قانداق سۆيىسەن؟

ــ ئۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ ئاللاھ ئىنساندىن قانداق سۆيگۈنى تەلەپ قىلىدۇ؟

ــ بۇنى پەقەت ئويلاپ باقماپتىكەنمەن.

ــ ئۇنداقتا، ئاللاھنىڭ بىزنى نېمشقا ياراتقىنىنى، بىزدىن نېملەرنى تەلەپ قىلىدىغىنىنى ۋە بىزنىڭ ئۈستىمىزگە يۈكلەنگەن ۋەزىپىلەر ھەققىدە ئويلىنىپ باقتىڭمۇ؟

ــ بىزگە تېخى ۋەزىپىمۇ بەرگەنمۇ؟

- شۇنداق بولمايچۇ، بىزنى يوقتىن بارلىققا كەلتۈرۈشى، بىزگە مۇشۇنچىۋالا ئىمكانىيەتلەرنى يارىتىپ بېرىشى ئەلۋەتتە سەۋەبسىز ئەمەس.

ــ قانداق ۋەزىپە ئۇ؟

ــ قۇللۇق ۋەزىپىسى. شۇنداق، ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە تاپشۇرغان ۋەزىپىسى ئۇنىڭغا قۇللۇق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا بىز ۋەزىپىمىزنى تونۇشىمىز ۋە ئۇنى ئورۇنلاشتىن ھەرگىزمۇ باش تارتماسلىقىمىز كېرەك.

ــ ناماز ئوقۇش، روزا تۇتۇشقا ئوخشاشمۇ؟ ئەمما مەن، «ناماز ئىنساننىڭ قەرزى، بۇ دۇنيادا ئوقۇيالمىسا، ئۇ دۇنياغا بارغاندا تولۇقلىسا بولىدۇ» دەپ ئاڭلىغانىدىم...

ــ كىم شۇنداق دەيدۇ؟ ئۇ دۇنيادا ناماز ئوقۇلمايدۇ. ئىبادەت پەقەت بۇ دۇنياغىلا خاستۇر. «بۇ دۇنيادا قىلالمىساڭ، ئۇ دۇنيادا تولۇقلايسەن» دەيدىغان گەپ يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئىبادەت پەقەت ناماز ئوقۇش ۋە روزا تۇتۇش بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ، ئاللاھقا قۇللۇق قىلىش ئىنسان ھاياتىنىڭ پۈتۈن قىسمىغا، يەنى بالا تەربىيىلەشتىن سودا ـ سېتىققىچە، قوشنىدارچىلىقتىن دۆلەت ئىشلىرىغىچە سىڭىپ كىرگەن بولىدۇ.

ئۆزگە مومىسىنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ــ ئەمىسە سەن ناماز ئوقۇيسەن، ئاللاھقا قۇللۇق قىلىسەن، ئۇنداقتا يەنە نېمىگە ئازاپلىنىسەن؟

جەمىلە موماي نەررىسىنىڭ بېشىنى سىلىغاچ جاۋاب بەردى:

ــ جېنىم قىزىم ، مەن سېنىڭ ئۈچۈن، ئاتا ـ ئاناڭ ئۈچۈن ئازاپلىنىۋاتىمەن.

ئۆزگەنىڭ ئەمدىلىكتە ئىشى تەسلىششكە باشلىغانىدى. ئۇ بىردىنلا مومىسىغا ئىچ ئاغرىتىپ قالدى.

ــ موما، مېنىڭ ئۈچۈن ئازاپلىنىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق، خۇداغا شۈكرى، ھېچنەرسەم كەم ئەمەس. ئۇنىۋېرسىتېتقىمۇ ئۆتتۈم، دادام ئاغزىمدىن چىققىنىنى قىلىپ بېرىدۇ.

ــ ۋاي بالام! كاشكى ھەممە نەرسە سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭ بىلەنلا تۈگىگەن بولسا. بۇنىڭ بىلەنلا ئەبەدىي خۇشاللىققا ئېرىشەلەمسەن؟ دۇنيا ھاياتىنىڭ قانچە كۈنلۈك ئىكەنلىكىنى كىم بىلىدۇ؟ بۇ ئۆتكۈنچى بەخت ھەقىقىي بەخت بولالامدۇ؟ بۇنىڭ كىچىك بالىنىڭ قولىدىكى ئويۇنچۇقتىن نېمە پەرقى بار؟

ــ ۋاي ـ ۋۇي موما! بىزگىمۇ ئىچىڭ ئاغرىسۇن. تۆت كۈنلۈك ئالەمگە نېمانچىلا قىلىپ كېتىمىز؟

ــ بۇ ئالەم تۆت كۈنلۈك بولغاچقىلا ھاياتىمىزنى تېخىمۇ مەنىلىك ئۆتكۈزۈشىمىز كېرەك. شۇنداق ئەمەسمۇ؟

ئۆزگە ئويلىنىپ قالدى: «مەنىلىك ياشاش دېگەن نېمىدۇر؟ مومام غەلىتىلا گەپلەرنى قىلىدىغۇ؟!» ئۇ بۇ كەمگىچە مومىسى بىلەن بۇنچىلىك ئۇزۇن پاراڭلىشىپ باقمىغانىدى. ئۇ بىردىنلا بۇ يەرگە كىرىشتىكى مەقسىتىنى ئېسىگە ئالدى ـ دە، بۇ ئىشنىڭ ئۇنچىۋالا ئاسان ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ، مومىسىغا:

ــ ئالالاھ ئوقۇغان نامىزىڭنى قوبۇل قىلسۇن، مەن چىقاي موما، مېنىڭ بەختىمگە دۇئا قىلىپ قويغىن، بولامدۇ؟! ـ دېدى.

ــ ئەلۋەتتە بالام، ھەردائىم قىلىۋاتىمەن.

ئۇ مومىسىنىڭ ھۇجرىسىدىن چىقىشىغا ئۆيدىكىلەر ئۇنىڭغا ئۈمىد بىلەن باقتى. ئۆزگە:

ــ مەن قىلالمىغۇدەكمەن. توغرىسىنى ئېيتقاندا، بۇ ئىشنى مومامغا ئېيتىشتىن ۋاز كەچتىم. ئەڭ ياخشىسى ئۆز ئىشىڭلارنى ئۆزەڭلار بىر تەرەپ قىلىڭلار، ـ دېدى ۋە بىر چەتكە ئۆتۈپ ئولتۇردى.

مەريەمنىڭ كەيپى ئۇچتى. ئارىق ئەپەندى:

ــ مېنىڭ كۆڭلۈم بىر قىسىملا تۇرىدۇ. ئەڭ ياخشىسى باشقا بىر ئامال تاپساقمىكىن، ـ دېدى. ئۇنىڭ سۆزى تۈگىمەي تۇرۇپلا، مەريەم:

ــ مەن تويدۇم. يا تەڭ باقمىز ياكى بولمىسا مەن بۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىمەن، ـ دېدى.

ئايشەن بولسا، سوتچى تاغىسىنىڭ ئىلغار پىكىرلىرىگە ئىشەنگەن ھالدا مۇنداق دېدى:

ــ تاغا! مومام ئۇ قالاق ئىدىيىسىدىن پەقەت ۋاز كەچمەيۋاتىدۇ.

تۇركان خانىم ئۇنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي:

ــ قانداق دەيسەن؟ ـ دەپ سورىدى.

ــ بۇ ئۆيدە مومام بىزنى تېلېۋىزور كۆرگىلى، گىرىم قىلىپ ياسانغىلى قويمايدۇ. ھەتتا بۇرۇلكا كىيىشىمىزگىمۇ قارشى تۇرىدۇ.

ــقېرى جاھىلنىڭ ئۆزى دېگىنە! ھېلىمۇ ياخشى ئۆيىمىز يېقىن بولۇپ قالماپتۇ، ـ دېدى تۇركان خانىم ۋە ئېرىگە قاراپ:

ــقەدىرلىكىم! شۇنچە كۆپ دىنچىنىڭ دېلوسىنى بىر تەرەپ قىلىشۋاتىسەن. قارا، ئاناڭمۇ سېپى ئۆزىدىن دىنچى ئىكەن. ياشانغانلار ساناتورىيىسى ئۇنىڭ ئىدىيىسىگە تەسىر قىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ـ دېدى. ئارقىدىنلا ئولتۇرغانلارغا:

ــبۇ ئىشنى زادى ھەل قىلمىساق بولماپتۇ، ـ دېدى.

باياتىن بېرى خىيالچان ئولتۇرغان يۇنۇس ئېغىز ئاچتى:

ــدېمەك، ئانىلارنى كوچىغا تاشلىۋېتىش، ئۇنى كۆرەر كۆزى قالماسلىق، بىللە ياشاشنى خالىماسلىق مەدەنىيلىكنىڭ ئىپادىسى ئىكەندە؟ تووۋا...!

ئايشەن ئۇنىڭ گېپىگە قارشى چىقتى:

ــبۇ گەپ سېنىڭ ئاغزىڭدىن چىقىۋاتامدۇ؟

ئارىف ئۇلارنى جىملىدى:

ــبولدى، تالاشماڭلار!

سوتچى ئەپەندى گەپكە ئارىلاشتى:

ــئەمىسە، بىر مەزگىل ساناتورىيەگە ئاپىرىپ سىناپ باقايلى. ئەگەر كۆنەلمىسە، شۇ چاغدا بىر گەپ بولار. ئەڭ ياخشىسى ئۇنى چاقىرىپ، قارارىمىزنى بىرلىكتە ئېيتايلى!

ئارىدىن يېرىم سائەتچە ۋاقىت ئۆتتى. ئۆزگە مومىسىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ:

ــموما! سېنى چاي ئىچسۇن دەيدۇ، ـ دېدى.

ــشۇنداقمۇ؟ ئىچمىسەممۇ بولاتتى ئەمەسمۇ؟

ــ ئۇنداق قىلساڭ بولمايدۇ، بىزمۇ ئەتىلا كېتىمىز.

ــ ھە، مەيلى ئەمىسە.

ئۆزگە بىردەم ئويلىنىپ قېلىپ، مومىسىدىن پەس ئاۋازدا سورىدى:

ــ موما، نېمىشقا يەڭگەم بىلەن چىقىشالمايسىلەر؟

ــ كىم شۇنداق دەيدۇ؟

ــ ھېچكىمغۇ ئۇنداق دېمىدى، ئەمما مانا مەن دەپ چىقىپلا تۇرمامدۇ؟

جەمىلە مومايمۇ پەس ئاۋازدا جاۋاب بەردى:

ــ بالام، قېرىغاندا خەقكە يۈك بولۇپ قالىدىغان گەپكەن. زامان ئۆزگىرىۋاتىدۇ، زامانغا ئەگىشىپ ئىمان - ئېتىقادىمىزمۇ ئاينىپ كېتىپ بارىدۇ. مەن بەزى ئىشلارغا چىداپ تۇرالماي، ئارتۇق گەپ قىلىپ قويىدىكەنمەن. شۇنىڭ بىلەنلا سۈركىلىش باشلىنىدۇ. ئەمدى چۈشەنگەنسەن؟

ــ موما، غەلىتىلا گەپلەرنى قىلىدىكەنسەن، تەرەققىيات دېمەك، ئىمانسىزلىقتىن ئىبارەتمۇ؟ بىز زامانغا ماسلاشماي قانداق قىلىمىز؟

ــ بالام، تەرەققىيات دېگەن، ئىسلامغا، قۇرئانغا، ئىمانغا زىت بولمىسىلا، ھېچكىممۇ تەرەققىياتنى ئىمانسىزلىق بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويالمايدۇ. ئەمما تەرەققىيات ئەقىدىلىرىمىزنى دەپسەندە قىلسا، تەرەققىيات بىزنى ئاللاھتىن بارغانسېرى يىراقلاشتۇرۇۋەتسە، ئاللاھنىڭ ئەمر - ھۆكۈملىرىنى ئۇنتۇشقا مەجبۇرلىسا، ئۇنداقتا قانداق بولىدۇ؟

ــ چۈشەندىم، ئەمما بىز تېخى ياش. ئاللاھ كەچۈرۈۋېتىدۇ، شۇنداققۇ؟

ــ جېنىم قىزىم، قارىغاندا، سەن بۇ تېمىلارغا قىزىقىدىغاندەك تۇرىسەن. ئايشەن بولسا، مېنىڭ گەپلىرىمنى قېتىغىمۇ ئىلىپ قويمايدۇ.

ــ مەن بۇرۇن بۇ ھەقتە ھېچ ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن.

—سوئالىڭغا جاۋاب بېرىۋېتەي، داداڭلار ساقلاپ كەتتى. سەن ئاللاھنىڭ كەچۈرۈۋېتىدىغانلىقىنى نەدىن بىلىسەن؟ ئاللاھ خالىسا كەچۈرىدۇ، ئەمما كەچۈرۈشنىڭمۇ شەرتلىرى بولىدۇ. ئاللاھنىڭ كەچۈرۈشى ئۈچۈن، بەندە تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى كېرەك.

—قانداق تىرىشچانلىق؟

—ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ قوبۇل قىلىشنى ۋەدە قىلغان تەۋبە يامانلىقنى نادانلىقتىن قىلىپ سېلىپ، ئاندىن ئۇزۇنغا قالماي (يەنى ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن) تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىدۇر؛ ئاللاھ ئەنە شۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، ئاللاھ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. داۋاملىق يامان ئىشلارنى قىلىپ، بېشىغا ئۆلۈم كەلگەن چاغدا، ئەمدى تەۋبە قىلدىم دېگۈچىلەرنىڭ تەۋبىسىنى ۋە كاپىر پېتى ئۆلگۈچىلەرنىڭ تەۋبىسىنى (يەنى ئۆلۈم ئالدىدا ئىمان ئېيتتىم دېگۈچىلەرنىڭ ئىمانى) قوبۇل قىلمايدۇ. ئەنە شۇلارغا قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق»[1.]

مومايىنىڭ سۆزلىرى قىزغا ھەقىقەتەن تەسىر قىلغانىدى. بۇنى سەزگەن موماي سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

—بىز تېخى ياش دەيسەن. ساڭا ياشلىقنى ئاتا قىلغان كىم؟ نېمشقا ئاتا قىلدى؟ ساڭا بۇنى ئۆزەڭ بىلگەنچە ياشا دەپ بەردىمۇ؟ ياشلارنىڭ ئاللاھقا ئېھتىياجى يوقمۇ؟ ھەيهات!... ياش ۋاقتىدا قىلىنغان ئىبادەت ئاخىرەتتە قۇياشتەك چاقنايدۇ. قېرىغىچە ياششىڭغا كاپالىتىڭ بارمۇ؟ بولسىمۇ، ئۇ چاغدا، ئاللاھقا قۇللۇق قىلىشقا ماغدۇرۇڭ يەتمەسلىكى مۇمكىن. بىر رىۋايەتتە پەيغەمبىرىمىز مۇنداق دېگەن...

—پەيغەمبىرىمىز؟

—شۇنداق، ئۇ، ئاللاھنىڭ بىزگە ئەۋەتكەن ئەلچىسى بولۇپ، ئۇ: «بەش تۈرلۈك ئىش بېشىڭلارغا كېلىشتىن بۇرۇن، بەش تۈرلۈك نەرسىنىڭ قەدرىگە يېتىڭلار!» دېگەنىدى.

—قايسى بەش نەرسە ئۇ؟

—كېسەل بولۇشتىن بۇرۇن سالامەتلىكىڭ؛ قېرىلىق يېتىشتىن بۇرۇن ياشلىقىڭ؛ يوقسۇللۇقتىن بۇرۇن بايلىقىڭ؛ ئالدىراشچىلىقتىن بۇرۇن بىكار ۋاقتىڭ؛ ئۆلۈمدىن بۇرۇن ھاياتىڭ قەدرىنى بىلمەكتۇر.

ــ ئاجايىپ ھېكمەتلىك سۆز ئىكەن. ھاياتنىڭ پۈتۈن ھېكمەتلىرى بۇ سۆزلەرگە يىغىنچاقلىنىپتۇ. موما ئەمدى چىقايلىمۇ؟ دادام دىنچى دېسە، قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرىدۇ. بۇ گەپلىرىڭنى ئاڭلاپ مەنمۇ دىنچى بولۇپ كەتسەم، دادام مېنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىدۇ، خۇدايىم ساقلىسۇن!

ئۇلار مېھمانخانىغا چىقىشتى. تېلېۋىزورنىڭ ئۆچۈرۈلگەنلىكىنى كۆرگەن جەمىلە موماي تولىمۇ ئەجەبلەندى. ئۇلار بىردەم ئۇ يەر - بۇ يەردىن پاراڭ سېلىشقاندىن كېيىن، كېلىنى تۇركان خانىم تېمىنى ئەسلى مەقسەتكە يۆتكىدى، يۆتكىمەيمۇ بولمايتتى. ئۇنداق قىلمىغاندا، قېينانىسىنى ئېلىپ كېتىپ بېقىشقا مەجبۇر بولاتتى. مەريەم خانىم بولسا، بۇ قېتىم مومايىنى كەتكۈزۈۋېتىشتە قەتئىي قارارغا كەلگەندەك كۆرۈنەتتى.

ــ ئانا، بۇ ئۆيدە پاراڭلاشقۇدەك ئادىمىڭمۇ يوق، زېرىكىپ قالغانسەن؟

جەمىلە موماي گاڭگىرىغان ھالدا:

ــ گېپىڭنى چۈشىنەلمىدىم قىزىم، - دېدى.

ــ دوستلىرىڭمۇ يوق دېمەكچىمەن. شۇڭا بىز سېنى دوست تاپقۇدەك بىرەر يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشنى ئويلىشىۋاتىمىز.

ــ قانداق يەر ئۇ؟

ــ مېنىڭ بىر دوستۇم ئاپىسىنى ئاپىرىپ قويۇپتىكەن، ئاپىسى ئۇ يەرنى شۇنداق ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ.

مومايىنىڭ تۇيغۇن كۆڭلى بىر ئىشنى سەزدى ۋە پۈتۈن بەدىنىنى مۇزدەك تەر باسقاندەك بولدى. بىردىنلا خىيال قۇشلىرى ئۇنى ئۆتمۈشكە ئېلىپ كەتتى، ئىككى ئوغلىنى بېقىپ چوڭ قىلغۇچە تارتقان جاپالىرى، كۆرگەن خورلۇقلىرى كۆز ئالدىدىن بىرمۇ - بىر ئۆتۈشكە باشلىدى. ئۇ چاغلاردا جەمىلە بىنالارنىڭ پەلەمپەيلىرىنى تازىلاپ تاپقان ئازغىنە پۇلى بىلەن تۇرمۇشنى ئاران قامدايتتى. ئۇ تازىلايدىغان بىنادا ئولتۇرىدىغان بىر قېرى موماي بىر كۈنى ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەنىدى:

ــ ھەي... جەمىلە، بىر ئانا ئون بالىنى باقىدۇ، بىراق ئون بالا بىر ئانىنى باقالمايدۇ. سەن قېرىپ كۈچۈڭدىن قالغاندا، ئۇ بالىلىرىڭ ساڭا قارارمۇ؟

جەملە موماي شۇ گەپنى ئەسلەپ قالدى. بىردىنلا بوغۇزىغا بىر نەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك بولۇپ، كۆزلىرى ياشقا تولدى. ئۆي سۈكۈتكە چۆمگەنىدى. ئۇ ئولتۇرغانلارغا بىرمۇ بىر قاراپ چىقتى. يۇنۇسنىڭ كۆزلىرى نەملەنگەنىدى. موماي پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ:

ــ مەن نېمە دېمەكچى بولغانلىقىڭلارنى چۈشەندىم. مەن شۇ تاپتا سىلەردىن ئەمەس، سىلەرگە بۇ ئاڭنى سىڭدۈرۈۋەتكەنلەردىن نەپرەتلىنىۋاتىمەن. سىلەر دۈشمەننى كۈلدۈرۈپ، دوستنى يىغلىتىۋاتىسىلەر. ئەمما نېمە قىلىۋاتقىنىڭلارنى ئۆزەڭلارمۇ بىلمەيسىلەر ھەم بىلىشنىمۇ خالىمايسىلەر.

جەملە موماي ئېغىر قەدەملىرىنى سۆرەپ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. سوتچى ئاكىفتىن باشقىلىرى ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمىغانىدى. بىرىنچى بولۇپ، ئۆزگە سورىدى:

ــ مومامنىڭ گېپىنى قايسىڭلار چۈشەندىڭلار؟

دادىسى جاۋاب بەردى:

ــ موماڭنىڭ بۇ گەپلىرىگە نۇرغۇن مەنىلەر يوشۇرۇنغان.

نىھايەت، مەريەم خانىم مۇرادىغا يەتكەن بولدى. ئايشەنىمۇ ئۆزىنىڭ ئەركىن ـ ئازادە ياشىشىغا توسالغۇ بولغان مومىسىدىن قۇتۇلغىنىغا خۇش ئىدى. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن، مومايىنى ساناتورىيەگە ئاپىرىپ قويۇشتى. ئۇنىڭغا ئۆيدىن ئايرىلىش تولىمۇ ئېغىر كەلگەن بولسىمۇ، بۇنىڭدىن كېيىن ساناتورىيەدە ياشاشقا مەھكۇم ئىدى.

. . . . .

ئۆزگە ئۆيدە چامادانلىرىنى يىغىشتۇرغاچ ئاپىسىدىن:

ــ ئاپا، تەنتەربىيە ئىشتانلىرىم نەدە؟ ـ دەپ سورىدى.

ــ ئىشكاپقا قويۇپ قويدۇم. قىزىم، ھەممە نەرسەڭنى تولۇق يىغىشتۇر. قىشلىق كىيىملىرىڭنى قويماي ئېلىۋالغىن. سەن ئوقۇيدىغان يەردە قىش بەك قاتتىق بولىدۇ دەپ ئاڭلىدىم.

ــ ماقۇل ئاپا.

ــ مەكتىپىڭنىڭ ئەرزۇرۇمدىن چىققىنىنى قارىمامدىغان. سېنى سېغىنىپ كېتىدىغان بولدۇم ـ دە. ھەي، ئامال قانچە؟

شۇ ئەسنادا، تېلېفون جىرىڭلىدى. تۇركان خانىم تېلېفوننى ئېلىپ قىزىنى چاقىردى:

ــ قىزىم، سەلچۇق تېلېفون قىلىپتۇ.

ئۆزگەنىڭ ئىچى سىقىلدى. خۇشياقمىغاندەك بېرىپ، تېلېفوننى ئالدى ۋە سۆزلىشەر ـ سۆزلەشمەيلا قويۇۋېتىپ، ئۆزىچە كوتۇلدىدى:

ــ ئەجەب قۇتۇلالمىدىم بۇنىڭدىن.

ــ نېمىشقا ئۇنداق دەيسەن قىزىم؟

ــ بۇدۇشقاقتەكلا بىر نېمە. شۇنچە ئارىلىشىپمۇ، ئۇنىڭغا ھېچ كۆڭلۈم چۈشمىدى. ئۆزىگىمۇ دېدىم بولمىسا. يەنە شۇنداق يېپىشقىنى يېپىشقان.

ــ بوپتۇ، بەك جىق ئويلاپ كەتمە. بەربىر كېتىدىغان بولغاندىن كېيىن، ئۇ يەردىن باشقا بىرىنى تاپارسەن.

ئۆزگە ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتۈپ، ئەرزۇرۇمغا ئوقۇشقا ماڭغانىدى. نەرسە ـ كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرغاچ، كالللىسىدا: «ئەجىبا ئۇ يەرنىڭ ھاۋاسىغا، مۇھىتىغا كۆنەلەرمەنمۇ؟ ھەممە نەرسە مەن ئويلىغاندەك بولارمۇ؟» دېگەن خىيال كېزەتتى. ئۇنىڭ مېڭىشتىن بۇرۇن قىلىشقا تېگىشلىك ئەڭ مۇھىم ئىشى ساناتورىيەگە بېرىپ، مومىسىنى يوقلاش ئىدى. ئۇ ئەتىسى ئىشلىرىنى تۈگىتىپ، مومىسىنىڭ قېشىغا باردى. مومىسى روھسىز كۆرۈنەتتى. كۆنبويى ئۆزىگە ئايرىپ بېرىلگەن كىچىك ھۇجرىسىدىن چىقمايتتى. ئۇ يەردىكى بەزى ياشانغانلارنىڭ جېدەل ـ ماجىرالىرى باللىرىنىڭ غەۋغالىرىدىنمۇ بەتتەر قۇلاق ـ مېڭىسىنى يەيتتى. پائالىيەت ئۆيىدە ئەرلەر ئولتۇرۇۋالغاچقا، موماي ئۇ يەرگىمۇ چىقالمايتتى.

ئۆزگە بىر ھازاغىچە لام ـ جىم دېمەي تۇرۇپ قالدى ھەم دېگۈدەك گەپمۇ تاپالمايۋاتاتتى. مومىسىنىڭ چىرايىغا سەپسالغان كىشى ئۇنىڭ روھى ھالىتىنىڭ قانداقلىقىنى دەرھال ئۇقۇۋالاتتى. موماي بۇ مەزگىل ئىچىدە تېخىمۇ قېرىپ كەتكەنىدى.

ئۆزگە چۈشىن يەۋالغاندەك غەشلىك ئىچىدە ساناتورىيەدىن ئايرىلدى. مومىسى بولسا، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىنسابىغا دۇئا قىلىپ قالدى.

* * * * *

ئايشەن قولىدىكى ئىمتىھان نەتىجىسى يېزىلغان قەغەزنى پۇلاڭلاتقىنىچە، ئۆيگە ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كىردى ۋە:

—ئاپا، ئاپا، سەن قەيەردە؟ مەن ئىمتىھاندىن ئۆتۈپتىمەن! ئاھ خۇدا، راستىنلا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ! - دەپ ۋارقىرىدى.

ئالدىراش چىقىپ كەلگەن مەريەم خانىم:

—ئۆزۈڭنى بېسىۋال قىزىم، قايسى ئىمتىھاندىن ئۆتۈپسەن؟ - دەپ سورىدى.

ئايشەن خوشاللىقىدىن ۋارقىرايتتى، سەكرەيتتى. ئاپىسىغا ھاياجان بىلەن جاۋاپ بەردى:

—پوچتىخانا ئىمتىھانىدىن ئۆتتۈم!

مەريەم خانىم سۆيۈنگەن ھالدا قوللىرىنى دۇئاغا كۆتۈردى:

—ساڭا مىڭ مەرتىۋە شۈكۈر ئاللاھىم! قىزىم ئاخىرى مۇرادىغا يەتتى. ھاجەتمەنلەرنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلدىڭ ئاللاھىم!

ئاكىغ ئەپەندىمۇ بۇ خەۋەردىن بېشى كۆككە يەتكەندەك بولدى. ئايشەن ئەمدى تەقسىماتقىلا قاراپ قالغانىدى، تېخى تۇنجى مائاشىنى ئېلىپ قۇربانلىق قىلماقچىمۇ بولدى. ئۇ بۇ خۇش خەۋەرنى سۆيگىنى ۋۇرالغا يەتكۈزۈشكە ئالدىرىدى.

بۇ ئەسنادا ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى، يۇنۇس قايتىپ كەلگەنىدى. مومىسى ساناتورىيىگە ئاپىرىۋېتىلگەندىن بېرى ئۇنىڭ قاپىقى ئېچىلمايۋاتاتتى. ئۆيدە ھېچكىمگە گەپ قىلمايتتى. ئايشەن ئاكىسىدىن:

—تېپىپ باقە، بۈگۈن نېمە ئىش بولدى؟ - دەپ سورىدى.

ــ بۇنچىۋالا خۇش بولۇپ كەتكىنىڭگە قارىغاندا، جەننەتتىن خۇشخەۋەر كەلگەن ئوخشامدۇ؟

ــ مەمۇرلۇق ئىمتىھانىدىن ئۆتتۈم!

ــ ھە، شۇنداقمۇ؟ سېنى كۆرگەن كىشى جەننەتتىن خەۋەر ئالغان ئوخشايدۇ دەپ قالغۇدەك.

ــ مېنى قىزغىنىۋاتىسەن ـ ھە؟

ــ نېمىشقا قىزغانغۇدەكمەن؟

ــ چۈنكى سەن ئۆتەلمىدىڭ.

ــ كىمنىڭ مەمۇر بولغۇسى كەپتۇ؟ مەن ئۇنىۋېرسىتېت ئىمتىھانىغا قايتا كىرمەكچى ھەم ... بولدىلا، دېمەيلا قوياي.

ــ نېمە دېمەكچىدىڭ؟

ــ مەن سېنىڭ ئورنىڭدا بولغان بولسام، يىغلىغان بولاتتىم.

ــ نېمىشقا؟

ــ نېمىشقا بولاتتى؟ چۈنكى موماملىنى ئۆيدىن چىقىرىۋېتىشكە سەن سەۋەبچى بولدۇڭ، ـ دېدى ۋە ئۇنىڭ جاۋاب بېرىشىنى كۈتمەيلا ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. ئۇ كارىۋىتىغا ئۆزىنى تاشلاپ، كۆزلىرىنى تورۇسقا تىككىنىچە خىيالغا كەتتى.

ئوغلىنىڭ سۆزلىرىدىن بىر قىسما بولۇپ قالغان مەريەم خانىم يۇنۇسنىڭ كەينىدىن كىرىپ، كارىۋاتىنىڭ قىرىغا ئاستاغىنە ئولتۇردى. ئوغلىغا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن:

ــ بالام، نېمە بولدۇڭ؟ نېمە دەردىڭ بار؟ ـ دەپ سورىدى.

يۇنۇس ئۈنچىقمىدى. ئاپىسى يەنە سورىدى:

—زادى نېمە ئىش بولدى؟ ئەگەر نۇرتەنىنىڭ ئىشى توغرۇلۇق ئويلىشىۋاتقان بولساڭ، مەن داداڭ بىلەن مەسلىھەتلەشتىم، پات يېقىندا ئەلچى ئەۋەتەيلى. ئەگەر ئىش تېپىپ قالساڭ، بىر تەرەپتىن ئوقۇپ، بىر تەرەپتىن ئىشلەپ، ئۆيلىنىپ ئۆيۈڭنى بېقىپ كېتەلەيسەن.

يۇنۇس ئاپىسىغا قاراپ قويۇپ، كۆزلىرىنى يەنە تورۇسقا تىكتى ۋە:

—بىلمەيمەن، بىلەلمەيۋاتىمەن، - دېدى.

—نېمىنى بىلەلمەيۋاتىسەن؟

—كۆڭلۈم بەكمۇ پاراكەندە. مومامنى ئويلاۋاتىمەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆلۈپ كېتىپ قالسىمۇ، بىز يېنىدا بولالمايمىز. كاللامدىن پەقەتلا ئۆتمەيۋاتىدۇ. دادام سودىگەر، تاغام سوتچى تۇرۇپ، ئانىسىنى ساناتورىيەگە، ئىگە - چاقىسىزلارنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ قويىدى.

يۇنۇسنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولغانىدى. ئاپىسى:

—ئۇ يەردە تۇرۇۋاتقان يالغۇز سېنىڭلا موماڭمىدى؟ شۇنچە جىق ئادەم بارغۇ؟

—شۇنداق، ئۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ باللىرى بىزگە ئوخشاش ۋاپاسىز، ۋىجدانسىز. بىچارە مومام ئىككى بالىسىنى خەقنىڭ ئۆيلىرىنى تازىلاپ يۈرۈپ چوڭ قىپتىكەن. ئەمدىلىكتە بۇ ھالغا چۈشۈپ قالدى. ئاپا، ئۇ سىلەرگە ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى تەۋسىيە قىلىشتىن باشقا نېمە گۇناھ قىلدى، دەپ باققىنە؟!

مەريەم خانىم تاقەتسىزلىنىپ، گەپنى باشقا ياققا يۆتكىدى:

—ماڭا قارا بالام، سەن نۇرتەنگە خەۋەر بەرگىن. بۇ ھەپتە ئاخىرى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەلچىلىككە بارايلى. سەنچە قانداق؟ بەلكى كەيپىياتىڭ ياخشىلىنىپ قالار.

—ھە مەيلى ئاپا. ئۆزىمۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى سۆيلەۋاتاتتى. ئۇنىڭغا باشقا يەرلەردىنمۇ ئەلچى كەلگەن ئوخشايدۇ.

—ھە، ئەسلىدە ئېچىلالماي يۈرگىنىڭنىڭ سەۋەبى مۇشۇكەندە؟

ــشۇنى ئۇنتۇپ قالمىغىن ئاپا، سەنمۇ قېينىئانا بولىسەن.

ــئەمىسە مەن چىقاي، قىزغا خەۋەر بېرىشنى ئۇنتۇپ قالمىغىن.

ئاپىسى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يۇنۇس ئورنىدىن تۇرۇپ، نۇرتەننىڭ تېلېفون نومۇرىنى ئىزدەش ئۈچۈن تارتمىنى ئاختۇرۇۋېدى، قولىغا بىر پارچە قەغەز چىقتى. ئۈستىدە «ئۆمەر فارۇق» ئىسمىلىك بىرسىنىڭ تېلېفون نومۇرى تۇراتتى. يۇنۇس ئۇنىڭ كىملىكىنى دەماللىققا ئېسىگە ئالالمىدى. ئۇ بىردەم ئويلىنىپ، ئاخىرى بۇ نومۇرنىڭ ھېلىقى كۈنى بېكەتتە تونۇشقان يىگىتنىڭ نومۇرى ئىكەنلىكى يادىغا كەلدى. يۇنۇس ئالدى بىلەن نۇرتەنگە تېلېفون قىلىپ، يەكشەنبە كۈنى ئەلچىلىككە بارىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى، ئارقىدىنلا ئۆمەر فارۇق بىلەنمۇ كۆرۈشۈش ئۈچۈن كېلىشىپ قويدى.

ئۇ ھۇجرىسىدىن چىقىپ، ئاپىسىغا: «ئاپا، نۇرتەنگە دەپ قويدۇم، يەكشەنبە كۈنى بىزنى ساقلايدىغان بولدى. مەن ھازىر سىرتقا چىقىمەن، بىر دوستۇم بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم» دېدى ـ دە، ئۆيدىن چىقتى.

يۇنۇس يېرىم سائەتلەردىن كېيىن ئۆمەر فارۇق ئىشلەيدىغان «يۇلتۇز بولكىخانىسى» غا يېتىپ كەلدى. پۇل ئېلىش ئورنىدا ئولتۇرغان كىشىدىن ئۆمەرنى سورىۋېدى، ئۇكىشى ئۇنىڭ بىر ئىش بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتكەنلىكىنى، سەل تۇرۇپ قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن يۇنۇس بىر چەتتە ئولتۇرۇپ ساقلاشقا باشلىدى. ئارىدىن ئون مىنۇتچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆمەر فارۇق قايتىپ كەلدى، يۇنۇسنى كۆرۈپ، خۇشچىراي بىلەن:

ــخۇش كەپسەن! ـ دېدى.

ــرەھمەت، قانداق ئەھۋالىڭ؟ ـ دېدى يۇنۇس.

ــياخشى، مەن تېخى سېنى ئەمدى كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ دەپتىكەنمەن.

ــتېلېفون نومۇرۇڭنى تارتمىغا سېلىپ قويۇپ شۇ پېتى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. بۈگۈن توساتتىن تېپىۋېلىپ، شۇ ھامانلا تېلېفون قىلغانىدىم.

ــئەمىسە بىزگە بۈگۈن كۆرۈشۈش نېسىپ بولغان ئوخشايدۇ. بىردەم ساقلاپ تۇرغىن، مەن خوجايىندىن رۇخسەت ئالاي، ئىككىمىز چىقىپ چاي ئىچكەچ پاراڭلىشايلى.

ئۇلار بولكىخانىنىڭ يېنىغىلا جايلاشقان بىر چايخانىغا كىرىپ ئولتۇردى. ئالدى بىلەن ئۆمەر فارۇق ئېغىز ئاچتى:

—ئىسمىمنى بىلىسەنغۇ دەيمەن، ئۆمەر فارۇق. بۇ يىل 20 ياشقا كىردىم، كەچلىك كۇرستا ئوقۇۋاتىمەن. ھەدەم بىلەن بىللە تۇرىمەن.

—مېنىڭ ئىسمىم يۇنۇس. بۇ يىل 19 ياشقا كىردىم، دادام «چاقماق ئوغۇللىرى سودا مەركىزى» نىڭ خوجايىنى. بۇ يىل ئۇنىۋېرستېت ئىمتىھانىغا كىرىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلغاچ، بىر تەرەپتىن ئىش ئىزدەۋاتىمەن.

—ئۆزەڭ ياخشى تۇرغانسەن؟ سېنىڭ كېلىشىڭنى ئويلاپمۇ باقماپتىكەنمەن.

—ياخشى. سەنمۇ ياخشى تۇرۇۋاتقاندەك قىلىسەن. ھە راست، سۆيگىنىڭ بىلەن قانداقراق ئۆتۈۋاتىسەن؟

ئۆمەر فارۇق بۇ كۈتۈلمىگەن سوئالغا نېمە دەپ جاۋاپ بېرىشنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدى. يۇنۇس سۆزىنى داۋام قىلدى:

—قايسى كۈنى بېكەتتە سۆيگىنىڭ بارلىقىنى دېگەن ئىدىڭغۇ؟ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرۇۋاتامسەن؟

ئۆمەر فارۇق بىردىنلا يۇنۇسنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەندى ۋە:

—ھە، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى. مەن سۆيگىنىم بىلەن ياخشى ئۆتۈۋاتىمەن دەپ قارايمەن، ئەمما ئۇنىڭ قانداق ئويلايدىغانلىقى ماڭا قاراڭغۇ.

—دېمەك، سېنىڭكىسى يوشۇرۇن سۆيگۈ ئىكەندە.

—بىلمەيمەن. سەن سۆيگىنىڭ بىلەن قانداقراق ئۆتۈۋاتىسەن؟

—بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر ئالدىمىزدىكى يەكشەنبە كۈنى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەلچىلىككە بارىدىغان بولۇۋاتىدۇ.

—شۇنداقمۇ؟ ئاللاھ ئاقىۋىتىنى خەيرلىك قىلسۇن!

—ئامىن. سەنمۇ مۇرادىڭغا يەتكەيسەن!

ــ ئامىن.

ــ بىز بۇندىن كېيىن داۋاملىق كۆرۈشۈپ تۇرايلى، بولامدۇ؟

ــ ئەلۋەتتە بولىدۇ، خۇشاللىق بىلەن.

ئۇ ئىككىسى يەنە بىرئاز پاراڭلاشقاندىن كېيىن قايتماقچى بولۇپ قوزغالدى. شۇ ئەسنادا ئۆمەرنىڭ يېزىنىسى كېلىپ قالدى ۋە ئۆمەرگە:

ــ بۈگۈن كەچلىك تاماقنى ھەدەڭ بىلەن سىرتتا يەيمىز، ساڭا ئۆيىنىڭ ئاچقۇچىنى قويۇپ قويغىلى كەلدىم، ــ دېدى ۋە ئاچقۇچنى قويۇپ قويۇپ كېتىپ قالدى.

ئۆمەر يېزنىسىنىڭ ئاچقۇچ قويۇپ قويغىلى كەلدىم دېگىنىنىڭ ئەمەلىيەتتە بىر باھانە ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى. يېقىندىن بېرى يېزنىسى ئۇنى ـ بۇنى باھانە قىلغان بولۇپ، ئۆمەرنىڭ ئىشلەۋاتقان يېرىگە كېلىپ ئۇنى كۆزىتىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۆمەر بۇنىڭغا ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمەيتتى، لېكىن ئۇ ئىشلەپ تاپقان پۇلنى ھەدىسى ۋە يېزنىسىنىڭ گۇناھ ئىشلارغا سەرپ قىلىشى ئۇنى تولىمۇ ئازابلايتتى. يېزنىسى كەتكەندىن كېيىن، ئۆمەر يۇنۇسقا قاراپ:

ــ بۈگۈن كەچتە بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى، ئۆيدە ھېچكىم يوق، پاراڭلىشىپ ئولتۇرىمىز، ـ دېدى.

ئۆيدىن زېرىكىپ تۇرغان يۇنۇس ھېچ ئويلانمايلا ئۇنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلدى. ئۇلار ئۆمەر ئىشتىن چۈشكەندە قايتا كۆرۈشمەكچى بولۇپ ئايرىلىشتى.

يۇنۇس بىلەن ئىككىسى ئۆمەرنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئۆمەر چاي دەملەش ئۈچۈن ئوچاققا ئوت ياقتى. چاي قاينىغىچە مېھمانخانىدا بىردەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشتى. يۇنۇس ئۆيگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن:

ــ ئۆيۈڭلارنى كاتتا بېزەۋاپسىلەر، ـ دېدى.

ــ ھەدەم (ئاللاھ ئۇنىڭغا ھىدايەت ئاتا قىلسۇن) بۇنداق ئىشلارغا بەكمۇ قىزىقىدۇ. ئۆزى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى. يېزنەم مالىيە ئىدارىسىدا ئىشلەيدۇ.

ــ بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۆيىنىڭ بۇنچىۋالا كاتتا بولۇشىنى ئويلاپ باقماپتىكەنمەن. كەچۈرگىن، تەنقىد قىلغىنىم ئەمەس، پەقەتلا ھېس قىلغانلىرىمنى ئېيتتىم.

ــ مەنمۇ شۇنداق ئويلايمەن. لېكىن ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە لايىق قىزىقىشى بولىدۇ.

ــ مەنچە سىلەر ئائىلە بويىچە مۇتەئەسسىپ ئىكەنسىلەر.

ــ ياق، مەن مۇتەئەسسىپ ئەمەس. مۇتەئەسسىپلەر بىر ئىشقا قارىغۇلارچە ئىشىنىدۇ، قارىغۇلۇق جاھالەتتۇر. ھەقىقەتنى قوغدايدىغانلار مۇتەئەسسىپ بولمايدۇ. ئائىلەمنى ئېلىپ ئېيتساق، بۇرۇن ھەممىمىز ئوخشاش ئىدىيە ئېقىمىغا تەۋە ئىدۇق. ئائىلىمىزدىن ھازىر ئىككى قېرىنداشلا قالدۇق. ئاتا ـ ئانام مەن يەتتە ياش چېغىمدا ۋاپات بولغان. ھەدەم توي قىلغۇچە، بىزگە ھامام قارىدى. ئۇن يىلدىن بېرى، ھەدەم بىلەن بىللە تۇرۇۋاتىمەن.

ــ كەچۈرگىن، شۇ ئىدىيە ئېقىمى مەسىلىسىنى چۈشىنەلمىدىم.

ــ دېمەكچى بولغىنىم، ھەدەم بىلەن يېزنەم ئىككىسىنىڭ دۇنيا قاراشلىرى ئوخشاش. مەن ئىسلام بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن، يوللىرىمىزنى ئايرىدۇق.

ــ ئىسلام بىلەن تونۇشماق؟ بۇرۇن باشقا دىنغا ئېتىقاد قىلامتىڭ؟

ــ ياق، جىسمىم مۇسۇلمان بولغان بىلەن، روھىم ئىسلامدىن ئۇزاق ئىدى، ئىسلامنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشەنمەيتتىم، ئۆزەم بىلگەنچە ياشايتتىم.

ــ كېيىن قانداق بولدى؟

ــ بۇرۇن سېپى ئۆزىدىن لۈكچەك ئىدىم. قىز دوستتىن بىر نەچچىنى تەڭ تۇتۇۋالاتتىم. ھازىرقى كۆپىنچە ياشلىرىمىزمۇ ئەنە شۇنداق. ھەتتا خىروئىنغا ئۆگىنىپ قالغىلى تاس قالغانىدىم. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ مېھرىبان، ئۇلۇغ ئاللاھ ماڭا مۆمىن ئىنسىلىك بىر كىشىنى ئۇچراشتۇردى.

يۇنۇس ئۇنىڭ گەپلىرىگە قىزىقىپ قېلىۋاتاتتى. شۇڭا ھاياجان بىلەن سورىدى:

ــ قانداق ئۇچراشتىڭلار؟

ــ بىر كۈنى يولدا كېتىۋېتىپ، بىر ھەميان تېپىۋالدىم. ھەميانىنىڭ ئىچىدە كىملىك ۋە نۇرغۇن پۇل بار ئىدى. ھەدەم بىلەن يېزنەم مېنى پۇلنى ئېلىۋېلىشقا قىزىقتۇردى. ئەمما مەن كىملىكتىكى ئادرىس ۋە ئىسىم بويىچە ھەميان ئىگىسىنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئىشىكنى ساقاللىق، نۇر يۈزلۈك بىر كىشى ئاچتى. بۇ دەل مەن تېپىۋالغان ھەميانىنىڭ ئىگىسى ئىدى. ئامانەتنى ئىگىسىگە قايتۇرغاندىن كېيىن، كەتمەكچى بولدۇم. لېكىن ئۇ كىشى مېنى كەتكۈزمەي، ئۆيىگە باشلاپ كىردى. ئۇ كۈنى، دوستلىرى بىلەن دىنىي سۆھبەت ئۆتكۈزىۋاتقانىكەن. «سەندەك سەممىي يىگىتتىن يامانلىق كەلمەيدۇ، بۈگۈن مېنىڭ مېھمىنىم بولغىن!» دېدى. تۇنجى ئۇچقۇن مانا شۇنداق تۇتاشتى.

» ــ ھۇ» تارتىۋېتىپتىمىكەن؟

ــ ياق، ئىلمىي سۆھبەت يىغىلىشى ئىكەن. ھەزرىتى ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ تەۋھىد مۇجادىلىسى، تەۋھىدنىڭ مەنىسى ھەققىدە سۆز بولۇۋېتىپتىكەن.

ــ ھازىرمۇ قاتنىشىپ تۇرامسەن؟

ئۆمەر فارۇق: «شۇنداق» دېمەكچى بولدى - يۇ، ئارقىدىنلا ۋاز كەچتى. چۈنكى بۇ كۈنلەردە ھەممە ئادەمگە ئىشىنىۋېرىشكە بولمايتتى. بەزى يامان نىيەتلىك كىشىلەر تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرۈشكە ئاران تۇراتتى. شۇڭا:

ــ ياق، - دېدى ۋە:

ــ چۈنكى ۋاقىت چىقىرالمايۋاتىمەن. ئۆيدە ئوقاي دېسەم، شارائىت يار بەرمەيۋاتىدۇ، - دەپ قوشۇپ قويدى.

ــ ئۆيدىكىلەر قارشى تۇرامدۇ؟

ــ شۇنداق، جان - جەھلى بىلەن قارشى تۇرىدۇ.

ــ ئەمىسە، سېنىڭ ئىشىڭ تەسكەن.

ــ توغرا دەيسەن. ئەمما بۇ ئاخىرەتتىكى ئازابقا سېلىشتۇرغاندا ھېچ گەپ ئەمەس. يېزنەمنىڭ مېنى كۆرەر كۆزى يوق بولسىمۇ، مائاشىم بىلەن ئۆيگە ئانچە - مۇنچە قارىشىۋاتقانلىقىم ئۈچۈن گەپ قىلمايۋاتىدۇ. ئەمما مەندىن گۇمانلىنىپلا يۈرىدۇ.

ــ قانداق گۇمان؟

ــ بولدىلا، دېمەيلا قوياي.

ــ كەچۈرگىن، شەخسىي ئىشلىرىڭنى سورىماسلىقىم كېرەك ئىدى.

ــ ئۇنداق ئەمەس، دېگۈدەك ئىشمۇ يوق.

ــ ئەمىسە ماڭا تەۋھىدنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ قويالامسەن؟ ھەزرىتى ئىبراھىم پەيغەمبەر ئەمەسمىدى؟ بۇ سۆھبەت ساڭا ھاياتىڭدا بۇرۇلۇش ھاسىل قىلغۇدەك دەرىجىدە تەسىر كۆرسىتىپتۇ. مەن پەيغەمبىرىمىزدىن باشقىسىنى بىلمەيمەن، شۇڭا قىزىقىپ قالدىم.

ــ ھەزرىتى ئىبراھىمنى بىلىش ھەقىقەتەن مۇھىم. ئۇنىڭ ھاياتى تولىمۇ ئىبرەتلىك ھېكايىلەر بىلەن تولغان. تەۋھىدكە كەلسەك، بۇنى بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا چۈشەندۈرۈپ بەرگىلى بولمايدۇ. تەۋھىد ئىلىمنىڭ بىر تارمىقى.

ــ يەنى فىزىكا، خىمىيەگە ئوخشاشمۇ؟

ــ شۇنداقراق. تەۋھىد دېگەن نېمە؟ نېمە ئۈچۈن مۇھىم؟ نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟ تەۋھىدنى بۇزىدىغان سەۋەبلەر ۋە ئامىللار قايسىلار؟ تەۋھىد ئېيتىش دېگەن نېمە؟ تەۋھىد پەقەت تىلدىلا ئېيتىپ قويۇشمۇ ياكى تەۋھىد ئېيتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى بىجا كەلتۈرۈشمۇ؟ ... تەۋھىد ــ مانا مۇشۇنداق كەڭ دائىرىدىكى بىر ئىلىمدۇر.

ــ قىزىققان ئۆگىنىدۇ، دېگىنە؟!

ــ ياق، قىزىققانلا ئەمەس، ئۆزىمىزنى مۇسۇلمان دەپ يۈرگەن ھەممە كىشى ئۆگىنىشى كېرەك.

ــ ئۆگىنىش شەرتمۇ؟

ــ سەنچە شەرت ئەمەسمۇ؟ «مەن پالانى» دەپ يۈرگەن كىشى ئەڭ بولمىغاندا، ئۆزى ھەققىدە بىر چۈشەنچىگە ئىگە بولۇشى كېرەكقۇ؟

—قىزىق ئىش. قەتئىي ئۆگىنىش كېرەككەن ـ دە؟!

—قانداق دەيسەن؟

—سوراپ قويدۇم. مەسىلەن، ئۇنى بىلمىگەن مۇسۇلمان ھېسابلانامدۇ؟

—سەن ئەگەر بىر نەرسىگە ئىگە بولساڭ، ئۇنى چوقۇم جان تىكىپ قوغدىشىڭ كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئۇنى قوغداش يوللىرىنى پىششىق بىلىشىڭ كېرەك. ئەگەر بۇ يولنى بىلمىسەڭ، مۇقەررەر ھالدا ئىلكىڭدىكى نەرسىنى يوقىتىپ قويىسەن.

—دېمەكچى بولغىنىڭ، دىنىنى قوغداش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنى چۈشىنىش كېرەك، شۇنداقمۇ؟

—ئەلۋەتتە. ئويلاپ باققىنە، بىر نەرسىنى ئىلكىمدە دەپ ئويلاش باشقا، ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئىگە بولۇش باشقا. دىنىنىڭ ئىگىسى ئاللاھتۇر. ئۇ ھەم دىنىنى قوغداشنىڭ يوللىرىنى، شەرتلىرىنى بىلگۈچىدۇر. شۇڭا بىز ئۆزىمىز بىلگەنچە: «بۇ مۇنداق بولىدۇ» دېيەلمەيمىز. دېسەكمۇ، قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئاخىرەتتە ئاللاھ بىزنىڭ كۆز قاراشلىرىمىزغا ئەمەس، بەلكى ئۆزى بەلگىلەپ بەرگەن دائىرىگە ئاساسەن ھېساب سورايدۇ.

—شۇنداق، ئېيتقانلىرىڭ توغرا. ئەمسە نېمىشقا ھەزرىتى ئىبراھىم ھەققىدىلا ئۆگىنىمىز. بارلىق پەيغەمبەرلەر باراۋەر ئەمەسمۇ؟

—ياق، ھەزرىتى ئىبراھىمنىلا ئەمەس، بەلكى بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ھاياتىنى بىلىشىمىز كېرەك. ئەمما ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى ئالاھىدىرەك.

—قانداق ئالاھىدە؟

—چۈنكى ئۇنىڭ ئورنىنىڭ ئالاھىدە بولۇشىدا بىر مۇھىم سەۋەب بار. ئۇ بولسىمۇ، كىشىلەر ياشلىقىدا مەلۇم شەخسلەرگە ھەۋەس قىلىپ، ئۇلاردەك بولۇشقا تىرىشىدۇ. ئەگەر بۇ چاغدا ھەقىقىي قەھرىمان، ھەقىقىي داھىيلارنى پەرق ئېتەلمىسەك، ساختا قەھرىمان، ساختا داھىيلار مەلۇم مۇددەتئادىكى كىشىلەر تەرىپىدىن ياساپ چىقىلىدۇ. نەتىجىدە، ياشلار بۇلارغا ئەگىشىپ كېتىپ، ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتلەر كېلىپ چىقىدۇ. بۇنداق ئەھۋال ھازىرقى ياشلار ئارىسىدا كۆپ كۆرۈلىدۇ. تارىختا بۇ ساختا قەھرىمانلارنى ئىلاھلاشتۇرۇپ ئۇنىڭغا چوقۇنغانلار، ھەتتا ئۇنىڭ ئۈچۈن جان بەرگەنلەرمۇ بولغان. لېكىن بىز سوغۇققانلىق بىلەن تارىخنىڭ ھەقىقىي يۈزىنى كۆرۈپ يېتىشىمىز كېرەك، بىز ئۈچۈن ئەڭ مۇھىم بولغىنىمۇ دەل شۇ.

—ئۆمرۈمدە ئاڭلاپمۇ باقمىغان نەرسىلەرنى سېنىڭ ئاغزىڭدىن ئاڭلاۋاتىمەن.

—مەنمۇ ئەينى ۋاقىتتا بۇلارنى ئاڭلىغان ۋاقتىمدا خۇددى يىگىرمە يىللىق ئۇيقۇمدىن ئويغانغاندەك بولغان ئىدىم. ئاللاھقا مىڭ شۈكۈر، مېنى غەپلەتتىن ئويغاتتى. ئەگەر شۇ پېتى ئۇ دۇنياغا كېتىپ قالغان بولسام نەقەدەر ئېچىنىشلىق ئىش بولاتتى!

—قەيەرگە؟

—ئۇ دۇنياغا بولمامدۇ!

—ھە، مۇنداق دېگىنە، مەن تېخى...

—ئاللاھ ساڭىمۇ ھىدايەت ئاتا قىلغاي. بىزنىڭ ئاللاھ بىلەن تونۇشۇشىمىزغا توسالغۇ بولۇۋاتقان ئۇ قەدەر كۆپ ئامىل باركى، خۇددى ھەممە نەرسە قەستەن بىزنىڭ كۆزىمىزنى ئېتىپ، ھەقىقەتنى بۇرمىلاش ئۈچۈن يالغاندىن ياساپ چىقىلغاندەكلا. مەسىلەن: پۇتبولنى ئېلىپ ئېيتايلى، ئەگەر ھەممە ياشلار ئاللاھنى پۇتبولنى ياخشى كۆرگەنچىلىك ياخشى كۆرسە ئىدى، ئۇ چاغدا بىزنىڭ دۆلىتىمىز قانچىلىك گۈللەنگەن بولاتتى...

—پۇتبول ئويناشمۇ گۇناھمۇ؟

—ياق. يولىدا بولسىلا گۇناھ بولمايدۇ. لېكىن ھەممە نەرسە ئەسلى تەبىئىتىنى يوقاتقان چاغدىلا زىيانلىق تەرەپكە يۈز تۇتىدۇ.

—توغرا دەيسەن.

—ھازىرقى ياشلارغا قارىساملا يۈرىكىم پۇچىلىنىدۇ. نېمىشقا دېسەڭ، ياشلىقنى قاراپ تۇرۇپ ئىسراپ قىلىدۇ، ياشدۇق دېگەن بىلەن ئەمەلىيەتتە ياشلىقنى ئۆز قوللىرى بىلەن ئۆلتۈرۈپ تاشلايدۇ.

ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى. ئۇلار ئۇزاق پاراڭلاشتى. سائەت 11 يېرىم بولغاندا، ئىشىك قوڭغۇرىقى چېلىندى. ئۆمەرنىڭ ھەدىسى ۋە يېزنىسى قايتىپ كەلگەنىدى. ئۇلار ئۆيدە يات بىر كىشىنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپلا چىرايى تۈرۈلدى. ھەتتا تىلىنىڭ ئۇچىدا بولسىمۇ مېھماندىن ئەھۋال سوراپ

قويمىدى. يۇنۇس بۇ مۇئامىلىنى كۆرۈپ، دەرھال قايتماقچى بولۇپ ئورنىدىن تۇردى. ئۆمەر يۇنۇسنى ئۇزىتىپ قويغاچ، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىدى. يۇنۇس كەتكەندىن كېيىن يېزنىسى:

ــسەن نېمىشقا بىزدىن رۇخسەتسىز ئۆيگە يات ئادەم باشلاپ كەلدىڭ؟ ــ دېدى.

ــكەچۈرۈڭلار، مەن دىققەت قىلماپتىمەن، ئەمدى ئۇنداق قىلمايمەن، ــ دېدى ئۆمەر.

ھەدىسى ئاچچىقلاندى:

ــسەن قىلمىغان بىر مۇشۇ ئىش قالغان ئىدى. گەپ قىلمىساق ئەتە ـ ئۆگۈن مولللىرىڭنى يىغىدىغان ئوخشايسەن بۇ ئۆيگە. مېنىڭ ئۆيۈمگە تەپ تارتماي، يات بىر ئەر كىشىنى باشلاپ كەلگىنىنى قارا!

ئۆمەر فارۇق بىچارىلەرچە:

ــكەچۈرگىن ھەدە. ئەمدى قىلمايمەن، ــ دەپ كەچۈرۈم سورىدى.

ــئۆيۈمنىڭ ھوزۇرىنى بۇزىدىغانغا ھېچقانداق ھەققىڭ يوق، بۇندىن كېيىن قەدىمىڭنى تېخىمۇ ئويلاپ باس، ــ دېدى ھەدىسى.

ــھەدە، بۇرۇنمۇ بۇ ئۆيگە دوستلىرىم كېلىپ تۇراتتىغۇ؟ ئۇلارغا ئەجەپ بىر نەرسە دېمىگەنتىڭلار. كېيىللىك قىلمەنكى، بۇ دوستۇمدىنمۇ سىلەرگە ھېچ يامانلىق كەلمەيدۇ.

يېزنىسى:

ــسەن تېخى بىز بىلەن تەڭ تۇرۇۋاتامسەن؟ بۇ ئۆينىڭ ئىگىسى مەن، بىلىپ قوي! ــ دېدى.

ئۆمەر گەپ ـ سۆز قىلماي، ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى ۋە خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ يېتىپ قالدى. ئەمما خېلىغىچە ئۇيقۇسى كەلمىدى، بۇنداق كېتىۋەرسە بولمايتتى. ئۇ كۆڭلىدە بىر چىقىش يولى ئىزدەيتتى: «مۆمىن ئاكىغا ئېيتسام بولارمۇ؟» دەپ ئويلىدى ـ يۇ، يەنە ۋاز كەچتى. «ياق، شەخسى ئىشلىرىم بىلەن، ئۇلارنى پاراكەندە قىلسام بولمايدۇ«.

ئۆمەر كېچىسى بىر ۋاق نەپلە ناماز ئوقۇشنى شۇنچىلىك ئارزۇ قىلسىمۇ، ئەمما تۇرالمايۋاتاتتى. چۈنكى بۇرۇن بىر كېچىسى نامازغا تۇرغىنىدا، يېزنىسى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنى ئاغزىغا ئالغۇسىز تىللار بىلەن ھاقارەتلىگەنىدى. شۇنىڭدىن بۇيان ئۆمەر كېچىسى نامازغا تۇرۇشتىن ئېھتىيات قىلاتتى.

* * * * *

يۇنۇس ناشتا قىلىۋېتىپ ئاپىسىغا:

ــ ئاپا، مەنچە ئەلچىلىككە بارغان ۋاقتىمىزدا مومامنىمۇ ئېلىۋالساق ياخشى بولاتتى، ـ دېدى ۋە قوشۇپ قويدى:

ــ شۇڭا مەن بۈگۈن بېرىپ مومامنى ئېلىپ كېلەيمىكىن دەيمەن؟

مەريەمنىڭ ئاچچىقى كەلدى:

ــ سەنمۇ ھەددىڭدىن ئېشىشقا باشلىدىڭ. ئۇنى ئېلىپ كەلسەڭ، دەردىنى سەن تارتمايسەن، مەن تارتىمەن.

ــ ئاپا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەنمۇ قېرىيسەن، سېنىڭ كېلىنىڭمۇ ساڭا شۇنداق مۇئامىلە قىلسا، سەن قانداق قىلىسەن؟

ــ ئۇ قانداق گەپ؟ مەن كېلىنىمنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمايمەن، ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ ئەركىنلىكى بار. خالىسا، ئۇمۇ مېنى باقمىسۇن. سەن تېخى ھېلىتىن مېنى باقمايمەن دەۋاتامسەن؟ بىز سېنى نېمە جاپالاردا چوڭ قىلدۇق؟

ــ موماممۇ ئىككى ئوغلىنى شۇنداق جاپادا بېقىپتىكەن، ئەمدىلىكتە يالغۇز قالدى.

ــ نەدىمۇ يالغۇز بولسۇن؟ ئەتراپىدا ئۇنىڭغا ئوخشاشلار جىققۇ؟

ــ سەن ئۇنىڭ ئورنىدا بولمىغاچقا، ئۇنى چۈشىنىشىڭ مۇمكىن ئەمەس. نېمە بولسا بولسۇن، موماممنىڭ ئۇ يەردە تۇرۇشى كاللامدىن پەقەتلا ئۆتمەيدۇ.

ــ بۇ گەپلەرنى داداڭنىڭ قېشىدا دېگۈچى بولما. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئەلچىلىككە ئۇنى ئاپىرىپ نېمە قىلىمىز؟ يا زىيابەت ياكى مۇراسىم بولمىسا، تويۇڭ بولغاندا ئېلىپ كېلەرسەن.

يۇنۇس ناشتىسىنى چالا ـ پۇچۇق قىلىپلا ئورنىدىن تۇردى. چاپىنىنى ئېلىپ، ئۆمەر فارۇقنىڭ يېنىغا بارماقچى بولۇپ، ئۆيدىن چىقتى. ئۆمەرنىڭ سەممى ۋە ئاقكۆڭۈللۈكى ئۇنى تەسىرلەندۈرگەنىدى.

يېرىم سائەتتىن كېيىن، ئۇ بولكىخانىغا يېتىپ كەلدى. ئۆمەر يۇنۇسنى كۆرۈپ، ئاخشامقى ئىش ئېسىگە كەلدى ـ دە، بىر ئاز خىجىل بولدى ۋە:

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، خۇش كەلدىڭ يۇنۇس، مەن بۇ يەردە! ـ دېدى.

يۇنۇس كۈلۈمسىرەپ:

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام! ساڭا يولۇقۇپ ئۆتەي دېگەنىدىم. ياخشى تۇرۇۋاتامسەن؟ ئاخشام سېنى قىيىن ئەھۋالدا قويغانلىقىم ئۈچۈن كەچۈرۈم سورايمەن.

ــ ياقەي، ئەسلىدە مەن كەچۈرۈم سورىشىم كېرەك. قارا، بۈگۈن مۇنداق قىلايلى. ۋاقتىڭ بولسا، بېرىپ چاي ئىچكەچ پاراڭلىشىپ كېلەيلى. مېنىڭ ئون مىنۇت دەم ئېلىشىم بار.

ــ سېنى ئاۋارە قىلماي. مەن ئىش ئىزدەۋاتاتتىم.

ــ ئاۋارە قىلىش دېگەن قانداق گەپ؟ مېنىڭ دەم ئېلىش ۋاقتىم تۇرسا؟

ــ مەيلى ئەمىسە.

ئۇلار تۇنۇگۈنكى چايخانىغا كېلىپ، بىر بوش ئۈستەل تېپىپ ئولتۇردى. ئۆمەر فارۇق:

ــ شۇنداق قىلىپ، ئىش ئىزدەۋاتىمەن دېگىن؟

ــ ھەئە، ئىشلىمىسەم بولمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، توي قىلىدىغان بولىۋاتىمەن، ئالىي مەكتەپكىمۇ ئۆتەلمىدىم.

ــ ئاللاھ ئاقىۋىتىنى خەيرلىك قىلسۇن!

ــ ئەلۋەتتە، خەيرلىك. بۇنىڭدىنمۇ خەيرلىك ئىش بولامدۇ؟ بۇنداق بەخت ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولىۋەرمەيدۇ. بىز بىر - بىرىمىزنى سەۋدايىلارچە ياخشى كۆرىمىز. ئالالاھ سېنىمۇ سۆيگىنىڭ بىلەن مۇرادىڭغا يەتكۈزسۇن!

ــ ئامىن! ئەمما يەنىلا ئالدىراپ ھۆكۈم چىقىرىۋەتمە. بىر ئىشنىڭ خەيرلىك ياكى ئەمەسلىكىنى بىر ئالالاھ بىلىدۇ.

ــ ھەممە ئىش شۇنداق ئوچۇق تۇرمامدۇ؟ ئالدىمىزدا بەختسىزلىككە سەۋەب بولغۇدەك ھېچبىر ئامىل يوق. ھەم بىر - بىرىمىزنى شۇنداق ياخشى كۆرۈشىمىز ھەم ھەر ئىككى ئائىلە توي ئىشىمىزغا قوشۇلدى. ھال - ئوقىتىمىزمۇ خېلى ياخشى، خەققە موھتاج بولۇپ قالمايمىز.

ئۆمەر فارۇقنىڭ يۈزىدە ئاچچىق بىر كۈلۈمسىرەش ئەكس ئەتتى. يۇنۇس بۇنى كۆرۈپ سورىدى:

ــ خاتا گەپ قىلدىممۇ؟

ئۆمەر فارۇق بىردەم نېمە دەپ جاۋاب بەرسەم بولار دەپ ئويلانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ سوئالىغا سوئال بىلەن جاۋاب بەردى:

ــ سەنچە توغرىمۇ؟ بەختلىك بولۇش ئۈچۈن سەۋدايىلارچە ئاشىق ۋە پۇل بولسىلا بولامدۇ؟ مەنچە ھەقىقەتكە ئاشىق بولمىغانلارنىڭ سۆيگۈسى خۇددى سوپۇن كۆپۈكىگە ئوخشايدۇ. بەخت دېگەن نېمە؟ ئۆتكۈنچى ھەۋەسلەرنى قاندۇرۇشمۇ؟ پەقەت بۇ دۇنياغىلا خاس بولغان بەخت ئىنساننى ئىككى دۇنيالىق بەختلىك قىلىشقا يېتەمدۇ؟

ــ ۋاي - ۋۇي، سوئال دېگەننى ياغدۇرۇۋەتتىڭغۇ؟ چۈشىنىشلىكرەك گەپ قىلساڭچۇ؟

ــ ئەمىسە مۇنداق دەي: مەسىلەن، ئالدىڭدا بىر كۆۋرۈك بار دەيلى. بۇ كۆۋرۈكتىن چوقۇم ئۆتۈشۈڭ كېرەك. كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىنلا، كۆۋرۈك غايىب بولۇپ كېتىپ، سەن كەينىڭگە قايتالمايسەن. سەن كۆۋرۈكنىڭ ئۇ بېشىدا مەڭگۈ قېلىشقا مەجبۇرسەن. سېنىڭ ھازىرقى ھالىڭ خۇددى كۆۋرۈكتىن تېخى ئۆتمىگەن ۋاقتىڭغا ئوخشايدۇ. كۆۋرۈكنىڭ ھەر ئىككى تەرىپىدە كۆزنى قاماشتۇرىدىغان ئېسىل نەرسىلەر بار. ساڭا: «ئەگەر بۇ تەرەپتىكىلەرگە بېرىلىپ كەتسەڭ، يەنە بىر تەرەپتىكىلەردىن مەھرۇم قالىسەن» دېيىلسە، سەن مەڭگۈلۈك بەخت بار يەرنى تاللىماي، ئۆتكۈنچى نەرسىلەرگە بېرىلەمسەن؟ بۇنى ھەقىقىي بەخت دېگىلى بولامدۇ؟

ــ توختا، توختا. ئۆيلىنىش، بەختلىك بولۇش گۇناھمۇ؟

ــ ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. دەل ئەكسىچە، ئۇ دېگەنلىرىڭ سېنىڭ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشۈڭگە تۈرتكە بولىدىغان ئامىللاردۇر.

ــ قانداق؟

ــ كۆۋرۈك ئىگىسى بەلگىلىگەن قائىدە ـ تۈزۈملەر بار. سەن كۆۋرۈك ئىگىسىنىڭ تەلپىگە كۆنسەڭ، ئۇ چاغدا ھەر ئىش ـ ھەرىكىتىڭ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشۈڭنى ئاسانلاشتۇرىدۇ. توي قىلىش ئەنە شۇ ئامىللارنىڭ بىرىدۇر.

ــ ئۇنداقتا، كۆۋرۈك دېگىنىڭ بۇ دۇنيامۇ؟

ــ كۆۋرۈك ساڭا بېرىلگەن ھايات، ۋاقىت ۋە مۆھلەت. كۆۋرۈكنىڭ بۇ بېشىدا دۇنيا، ئۇ بېشىدا ئاخىرەت بار.

ــ ئاجايىپ گەپقۇ بۇ، توي قىلىش بىلەن ئۇ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشنىڭ نېمە ئالاقىسى بار؟

ــ ماڭا قارا يۇنۇس، بۇ تېمىنى ئىككى ئېغىز گەپ بىلەنلا چۈشەندۈرۈپ بەرگىلى بولمايدۇ. ئەمما ساڭا شۇنى ئېيتىپ قوياي، ھەممىدىن ئاۋۋال بىز كۆۋرۈك ئىگىسىنى ياخشى تونۇشىمىز كېرەك.

ــ لېكىن بىز ئۇنى تونۇيدىغان تۇرساق؟

ــ ئۇنداق ئەمەستۇ؟

ــ ئۇ نېمە دېگىنىڭ؟ ئاللاھ بار، مەن ئۇنىڭ بار ۋە بىرلىكىگە ئىمان كەلتۈرىمەن.

ــ بىر شەيئىنىڭ مەۋجۇدلۇقىنى بىلىش باشقا، ئۇنى تونۇش باشقا. مەسىلەن، ئىستانبۇل دېگەن شەھەرنىڭ بارلىقىنى بىلىسەن، ئەمما بۇ ئىستانبۇلنى چۈشىنىدىغانلىقىڭدىن دېرەك بەرمەيدۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟

ــ شۇنداق.

ــ ئەقلىسىز ۋە ماڭقۇرتلاردىن باشقىسى ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىمان كەلتۈرىدۇ. لېكىن مەسىلە ئۇنى ھەقىقىي تونۇشتا، يەنى ئاللاھنى ئىسىم ـ سۈپەتلىرى بىلەن تولۇق تونۇش ـ تونۇماسلىقتا. ئۆزىمىز چۈشەنمىگەن نەرسىنى ھەقىقىي سۆيەلمەيمىز.

ــ مەن بۇ گېپىڭگە ئانچە قوشۇلمايمەن. بىز ئاللاھنى تونۇيمىز ھەم چىن دىلىمىزدىن سۆيىمىز.

ــ ئېيتقىنە قېنى، ئاللاھنى قانداق سۆيىسەن؟

ــ ئاللاھ باردۇر، ئۇنىڭ ئوخشىشى ۋە تەڭدىشى يوقتۇر. كائىناتتىكى ھەممە نەرسىنى ئۇ ياراتقان.

ــ ئاللاھ بۇنچىۋالا نەرسىنى نېمە ئۈچۈن ياراتقان؟

ــ ھە، بىزنى تونۇپىدىن...

ئۆمەر ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ــ مەن ئۇنى دېمىدىم. يارىتىش سەۋەبىنى سوراۋاتىمەن.

ــ سەۋەبى؟

ــ ھەئە، سەۋەبى.

ــ ئۇنى بىز بىلەلمەيمىز.

ــ نېمىشقا بىلەلمىگۈدەكمىز؟ ئەمەلىيەتتە، ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە كائىناتتىكى نەرسىلەرنى نېمە ئۈچۈن ياراتقانلىقىنى بايان قىلغان. ئاللاھ ياراتقىنىكەن، ھەممە نەرسە ئۇنىڭ ئىلكىدە بولۇشى كېرەك، شۇنداققۇ؟

ــ ئەلۋەتتە.

ــ شۇنداق بولغانىكەن، كائىناتنى باشقۇرۇش ھوقۇقىمۇ ئۇنىڭ ئىلكىدە. ئەمما بىز ئۇنىڭ «ھاكىملىق» سۈپىتىنى چۈشەنمىگەنلىكىمىز ئۈچۈن، ئۇنىڭ قانۇنلىرىغا بويسۇنۇشنى، يەنى شەرىئەت قانۇنىغا بويسۇنۇشنى خالىمايمىز.

ــ ھەقىقەتەن ئۆزگىچە.

ــ نېمە ئۆزگىچە؟

ــ مەن بۇرۇن بۇنى پەقەت ئويلاپ باقماپتىكەنمەن.

ئۆمەر فارۇق سائىتىگە قارىدى، ۋاقىت توشۇپ قالغانىدى. ئۇ يۇنۇسقا قاراپ:

ــ مەن كەتمىسەم بولمايدۇ. كۆۋرۈك ئىگىسى: «ئامانەتكە خىيانەت قىلماڭلار» دەپ بۇيرۇغان. خوجايىنىنىڭ ھەققىگە قارا سانىسام بولمايدۇ. بىز باشقا كۈنى پاراڭلىشايلى، بولامدۇ؟

ــ ئەلۋەتتە. پاراڭلىشىپ كاللامدىكى چىگىشلىشىپ كەتكەن پىكىرلەرنى يېشىشىم كېرەك.

ئۇلار ئايرىلغاندىن كېيىن، يۇنۇس دادىسىنىڭ يېنىغا باردى. دادىسى يۇنۇسقا بىر شەخسىي شىركەتنىڭ بوغالتىرلىق بۆلۈمىدىن ئىش تېپىپ قويغانىدى.

يۇنۇس شىركەتكە بېرىپ، مۇناسىۋەتلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىردى. كەچ ئىشتىن چۈشۈشكە يېقىن ئۆمەر فارۇق بىلەن كۆرۈشمەكچى بولدى ۋە دادىسىغا تېلېفون قىلىپ بۈگۈن كەچرەك كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ئۇ ئۆمەرنىڭ ئىش يېرىگە كەلگىنىدە، ئۆمەر ئىشتىن چۈشەي دەپ تۇرغانىدى. يۇنۇس قورۇنغان ھالدا:

ــ ئەگەر مالال كۆرمىسەڭ، بىر ئاز ئايلىنىپ كەلسەك بوپتىكەن، - دېدى. ئۆمەر:

ــ ئەلۋەتتە بولىدۇ، ــ دەپ خوشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى.

ئۇلار دۇكاندىن چىققاندا، يۇنۇس:

ــ ئەتىگەنكى پاراڭلاردىن كېيىن، مېنىڭ كاللامدىكى ئوي ـ پىكىرلەر قالايمىقانلىشىپ كەتتى. شۇڭا سېنى ئاۋارە قىلىپ تۇرۇپتىمەن.

ــ ئاۋارە قىلدىم دېگەن نېمە گەپ، سېنىڭ بىلەن پاراڭلاشسام مېنىڭمۇ كۆڭلۈم ئېچىلىپ قالىدۇ.

ــ رەھمەت، ئەمىسە ئېيتايمۇ؟

ــ بولىدۇ، قۇلىقىم سەندە.

ــ شۇ كۆۋرۈك مەسىلىسىدە، سەن نىكاھنىڭ كۆۋرۈكتىن ئوڭۇشلۇق ئۆتۈشىمىزگە ياردىمى بولىدىغانلىقىنى ئېيتقان ئىدىڭ. شۇ ئىشنى بىر ئاز تەپسىلىي سۆزلەپ بەرگەن بولساڭ.

ــ بۇنى چۈشەنمەك ئۈچۈن ئاۋۋال قۇللۇق ئېڭى بولۇشى كېرەك.

ــ بىز ئۇنىڭسىزمۇ قۇل تۇرساق؟

ــ ئەمما بىز قۇللۇق قىلىۋاتامدۇق؟

ــ قانداق دەيسەن؟

ــ ئەسلى مەسىلە بىزنىڭ قۇللۇقنى بىجا كەلتۈرگەن ـ كەلتۈرمىگەنلىكىمىزدە. قۇللۇق بىز بىلىدىغان ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەجدىنلا ئىبارەت ئەمەس. قۇللۇق يىغىپ ئېيتقاندا، شەرتسىز ئىتائەت ۋە ساداقەتتۇر.

يۇنۇس چۈشەندىم دېگەندەك بېشىنى لىڭشىتتى. ئۆمەر فارۇق سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ــ بىز ئەتىگەنكى سۆھبىتىمىزدە «ئاللاھنى تونۇش كېرەك» دېگەنىدۇق.

يۇنۇس ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ــ ئۇنىڭدىن ئاۋۋال ماڭا شۇ نىكاھ ئىشىنى بىر ئىزاھلاپ بەرسەڭ.

ــ بولىدۇ. ئۇنىمۇ چۈشەندۈرىمەن. ئاللاھ ھەممە نەرسىنىڭ ھۆكۈمرانىدۇر. شۇنداقلا، ئەڭ ئادالەتلىكتۇر. دېمەك، ئاللاھ ھۆكۈم قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ھۆكمى مۇتلەق ئادىل بولىدۇ. مەن بايا: «قۇللۇق مۇتلەق ساداقەت دېمەكتۇر» دېگەنىدىم. ئەمدى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشنى ئېلىپ ئېيتساق، بىر ئىنسان ئەگەر: «ئى ئاللاھ! سەن مېنىڭ ئىلاھىمسەن» دېسە ۋە شۇنىڭغا ئىشەنسە، كەلىمە شاھادەت ئېيتقان بولىدۇ. كەلىمە شاھادەتنىڭ مەنىسى: «ئى ئاللاھ! سەندىن باشقا ھۆكۈمران يوقتۇر. مەن سېنىڭ ھۆكۈملىرىڭدىن ھەرگىز يۈز ئۆرۈمەيمەن. مېنىڭ ھاياتىمنى سەن بەلگىلەيسەن، ئەۋەتكەن پەيغەمبىرىڭگە مەڭگۈ قارشى چىقمايمەن» دېگەنلىك بولىدۇ.

ــ ئەمما دۇنيادا قانچە ئادەم بۇنىڭ مەنىسىنى بىلىدۇ ھەم بۇنداق دەيدۇ؟

ــ توغرا دەيسەن، لېكىن بىز بۇنى چوقۇم بىلىشىمىز كېرەك. بۇنى مۇشۇ بويىچە بىلگەن ۋە ئىشەنگەن كىشىنىڭ ئېيتقان شاھادىتى ئاندىن ھەقىقىي مەنىگە ئىگە بولىدۇ.

ــ شۇلارنىڭلا قۇللۇقى قوبۇل قىلىنامدۇ؟

ــ ھەئە، پەقەت شۇلارنىڭلا قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەمدى نىكاھ ئىشىغا كېلەيلى!

ــ ھە، شۇنداق قىلايلى.

ــ بىز: «ئاللاھنىڭ قانۇنىدىن باشقا قانۇن تونىمايمىز» دېگەن ئىكەنمىز، ئاللاھنىڭ نىكاھ ھەققىدە بەلگىلىگەن قانۇنلىرىغا نەزەر سېلىشىمىز كېرەك. يەنى نېمىلەرگە دىققەت قىلىش ۋە قانداق رىئايە قىلىش... قاتارلىقلار.

ــ بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك قانۇنمۇ بارمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە، پەقەت بۇنىڭغىلا مۇناسىۋەتلىك ئەمەس، يەنە ئاجرىشىش، مىراس بۆلۈشۈش، سىياسەت، ئەخلاق مەسىلىلىرى... قىسقىسى، ئىنسان ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ھەر قانداق تۈرنىڭ ئۆزىگە خاس دەلىل ۋە قائىدىلىرى بار.

» ــ ئەخلاقىي پرىنسىپلار» دېگەن نېمە؟

—ئۆزىنى مۇسۇلمان دېگەن ھەر بىر كىشى ئەخلاقىي مەسىلىلەردە ئاللاھنىڭ قانۇن ـ قائىدىلىرىگە رىئايە قىلىشى كېرەك. ئەمما بەزى ئىككى يۈزلىمچى كىشىلەر ئىبادەتتە مۇسۇلمان، لېكىن ئەخلاقتا ئەبجەش كېلىدۇ.

—ئەخلاقتا ئەبجەش دېگىنىڭ نېمىسى؟

—ئىجتىمائىي نۇقتىدىن ئېلىپ ئېيتساق، ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدە ئەڭ كەڭ تارقالغان كۆز قاراش قايسى؟

—دىنىنىڭ دۆلەتكە، دۆلەتنىڭ دىنغا ئارىلاشماسلىقى.

—توغرا. دىنىنىڭ پرىنسىپلىرىغا يات بولغان ئەخلاق ياكى دىندىن ئايرىۋېتىلگەن ئەخلاق (تەبىئىيكى، بۇنىڭغا ئەخلاق دېيىشكىمۇ بولمايدۇ) ئەبجەش ئەخلاق بولماي نېمە؟

—باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، دىنسىز ئەخلاق دېگىنە! ئەمسە، ئىشىمىز چاتاقكەن جۇمۇ. دىندىن ئايرىۋېتىلگەن ھەرقانداق نەرسىدىن دىنسىزلىق كېلىپ چىقىدىكەن. بۇنى پەقەتلا ئويلاپ باقماپتىكەنمەن.

—ئەگەر بىز ئۆزىمىز بىلگەنچە ياشاپ، ئاندىن: «ئاللاھ كەچۈرىدۇ» دەپ ئۆزىمىزگە تەسەللىي بەرمىسەك، ھەقىقەتەن ئىشىمىز چاتاق ئىدى. ئاللاھ ھەقىقەتەن گۇناھلارنى ئەپۇ قىلغۇچى، كەچۈرگۈچىدۇر، ئۇ گۇناھكارلارنى جازالاشقا ئالدىرىمايدۇ.

—ھە، بۇ سۆزلىرىڭدىن سەل يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدۇم.

—ئەڭ ئاۋۋال تەۋبىنىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى بىلىش كېرەك.

—ئۇنىمۇ سۆزلەپ بەرگىن ئەمسە.

—باياتىن بىرى، ئۇ يەردىن ـ بۇ يەردىن سۆزلەپ ئۆتتۇق. قىسقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، تەۋبىنىڭ مەنىسى ئەسلىگە قايتىش دېمەكتۇر. يەنى گۇناھىغا ھەقىقىي مەنىدە پۇشايمان قىلىپ، قايتا سادىر قىلماسلىققا قەسەم ئىچىشتۇر.

—ھە، ئەسلى مۇنداقكەندە؟

ــ شۇنداق. بۇ ياقتىن گۇناھ ئۆتكۈزۈپ، ئۇ ياقتىن: «ئاللاھ مېنى كەچۈر!» دېيىش تەۋبە قىلىش ھېسابلانمايدۇ. ئاللاھ نىسا سۈرىسىنىڭ بىر ئايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ قوبۇل قىلىشنى ۋەدە قىلغان تەۋبە يامانلىقنى نادانلىقتىن قىلىپ سېلىپ، ئاندىن ئۇزۇنغا قالماي (يەنى ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن) تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىدۇر. ئاللاھ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. داۋاملىق يامان ئىشلارنى قىلىپ، بىرىسىغا ئۆلۈم كەلگەن چاغدا ئەمدى تەۋبە قىلدىم دېگۈچىلەرنىڭ تەۋبىسى ۋە كاپىر پېتى ئۆلگۈچىلەرنىڭ تەۋبىسى (يەنى ئۆلۈم ئالدىدا ئىمان ئېيتتىم دېگۈچىلەرنىڭ ئىمانى) قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئەنە شۇلارغا قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق»[2].

ــ نېمىدېگەن ئوچۇق ئىپادىلەنگەن ـ ھە!

ــ ئەسلىدە قۇرئاننىڭ بارلىق مەزمۇنى مانا شۇنداق ئېنىق. ئەلۋەتتە ئۇنىڭ تېگىگە يېتىش ئۈچۈن ئوچۇق زېھىن ۋە ئۆتكۈر كاللا بولۇش كېرەك.

ــ ئاغىنە، مېڭەم ئېتىلىپ كېتەي دەپ قالدى. قەلبىمدە ئاجايىپ ھېسلار پەيدا بولۇشقا باشلىدى.

ــ شۇ نىكاھ مەسىلىسىنى تولۇق يېشىپ بولالمىدۇق تېخى.

ــ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىڭنى چۈشەندىم. ئۇنداقتا، ماڭا نىكاھنىڭ قائىدىلىرى ھەققىدىكى كۆز قاراشلىرىڭنى ئېيتىپ بېرەمسەن؟ ۋاقتىڭنى ئېلىپ قويىدىغان بولدۇم.

ــ ۋاقتىمىز ئاللاھقا پىدا بولسۇن. ۋاقىت بەندىگە ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن ئەڭ چوڭ دەسمايە، بەندە بولسا سودىگەردۇر. دىتسىز سودىگەر دەسمايىسىنى جايىدا ئىشلىتەلمەي ئاخىرىدا ۋەيران بولىدۇ. ئاللاھ تائالا سۈرە ئەسىردە بۇ ئەھۋالنى مۇنداق ئىپادىلەپ بەرمەكتە: «زامان بىلەن قەسەمكى، ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، بىر ـ بىرىگە ھەقنى تەۋسىيە قىلىشقان، بىر ـ بىرىگە سەۋرنى تەۋسىيە قىلىشقان كىشىلەردىن باشقا ھەممە ئادەم چوقۇم زىيان ئىچىدىدۇر»[3]. ئاللاھ بىزنى ۋاقىتنى قەدىرلەيدىغانلاردىن بولۇشقا نېسىپ قىلغاي!

ــ ئامىن!

ــ نىكاھ مەسىلىسىگە كەلسەك، ئاللاھ قۇرئاندا: «مۇئمىن ئاياللار مۇئمىن ئەرلەر ئۈچۈندۇر» دېگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەدىسلىرىمىزدىمۇ ئۆمۈرلۈك ھەمراھىمىزنى تاللاشتا، ئالدى بىلەن ئۇنىڭ دىندار ياكى ئەمەسلىكىگە قاراشنىڭ بىزگە ئىككىلا ئالەمدە بەخت ئېلىپ كېلىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. تاللاپ

بولغاندىن كېيىن، ئۆتەشكە تېگىشلىك رەسمىيەتلەرنى ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنىڭ بۇيرۇقىغا ئەمەل قىلغان ئاساستا ئېلىپ بېرىش، زىممىمىزگە يۈكلەنگەن مەجبۇرىيەتلەرنى ئاللاھ رازى بولىدىغان شەكىلدە ئۆتەش كېرەكلىكى تەكىتلەنگەن.

— ھەقىقەتەن بىلمەيدىغىنىڭ يوقكەن جۇمۇ!

— بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭ، بىرنەچچە كىتاپ كۆردۈم شۇ، باشقا ئىلمىنىڭ تايىنى يوق ھەم كىتاب ئوقۇش بىلەنلا ئىش تۈگىمەيدۇ. ئەڭ مۇھىمى، ئۆگەنگەنلىرىنى ئەمىلىيەتكە تەدبىقلىماق، ئوقۇغانلىرىنىڭ تېگىگە يەتمەكتۇر.

— ھە راست، ساڭا دېيىشنى ئۇنتۇپ قالغىلى تاس قاپتىمەن، دادام ماڭا بىر ئىش تېپىپتۇ. ئىش ھەققىدە بايانلار بارمۇ؟

— بولمامدىغان. ئىش ئەخلاقى، زامانىمىزدا بىزنىڭ ئەڭ كۆپ ئېھتىياجىمىز بولغان ئىنتايىن مۇھىم بىر نۇقتىدۇر. ئەگەر بىز ئاللاھ بۇيرۇغان «ئىش ئەخلاقى»غا رىئايە قىلمىساق، ئۇ ھالدا جەمئىيىتىمىزدە نامراتلىق، جىنايەت، ئوغرىلىق، قويمىچىلىق قاتارلىق يامان ئىللەتلەر ئەۋج ئېلىپ كېتىدۇ.

دەل شۇ چاغدا، ئۆمەرنىڭ يېزىنسى قولىدا بىر كونۋېرتنى كۆتۈرگەن ھالدا ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇنىڭ چىرايلىرى تۈتۈلۈپ كەتكەن بولۇپ، بىر ئىشقا ئاچچىقلىنىۋاتقانلىقى چىقىپلا تۇراتتى. يېزىنسى كونۋېرتنى ئۆمەرنىڭ ئالدىغا ئاتتى ۋە تېرىككەن ھالدا:

— ماۋۇنى ئاله! ئەتىدىن ـ كەچكىچە سېنىڭ كەينىڭدىلا يۈرەمدىم، ئەسكەرلىك ئۇقتۇرۇشۇڭ كەپتۇ!

— ئاۋارە بولمىسىڭىزمۇ بوپتىكەن، كەچتە ئۆيگە بارغاندا كۆرسەممۇ بولاتتى ئەمەسمۇ، — دېدى ئۆمەر.

— مەن سېنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىڭنى نەدىن بىلەي، كىم بىلىدۇ قايسى ھىزبۇللاھچى بىلەن كۆرۈشۈپ يۈرگىنىڭنى! مېنىڭ ئائىلەمنى پاراكەندە قىلىۋاتقان بۇ ھىزبۇللاھچىلارنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلمىسام بولمىدى .

— بۇ گەپلەرنى ئۆيدە قىلىشساق قانداق؟

— سەن بېشىڭ قايغان، پۇتۇڭ تايغان يەرلەردە يۈرۈپ، ئۆيگىمۇ ۋاقتىدا كەلمەيۋاتساڭ، سېنى تاپقىلى بولاتتىمۇ؟ — دېدى يېزىنسى ۋە كەينىگىمۇ قارىماي كېتىپ قالدى.

ئۆمەر فارۇق يېزنىسى كەتكەندىن كېيىن، لام ـ جىم دېمەي ئولتۇرۇپ قالدى. يۇنۇس كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا:

ـــ كەچۈرگىن، ھەممىسى مېنىڭ كاساپىتىم، ـــ دېدى.

ـــ كەچۈرۈم سورىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق. دېدىمغۇ، بىزنىڭ دۇنيا قاراشلىرىمىز ئايرىلغاندىن كېيىن، ئوتتۇرىدا زىددىيەت تۇغۇلدى. مەنمۇ ئۇلارنىڭ يېنىدا تۇرۇۋېلىپ بىزار قىلماسلىقىم كېرەك ئىدى. مەن ھازىر مۇشۇ ئىشقا چارە ئىزدەۋاتىمەن.

ـــ ئەسكەرلىك ئۇقتۇرۇشۇڭ كەپتۇ، مۇبارەك بولسۇن، ـــ دېدى يۇنۇس.

ئۆمەر فارۇق جاۋاپ بەرمىدى. بۇ مەسىلىنى ئۇنىڭغا دېسىمۇ ئۇ بەرىبىر چۈشەنمەيتتى، بەزى ئىشلارنى يەنىلا توغرا كىشىگە، مۇۋاپىق زاماندا دېيىش ئەڭ ئاقىلانە چارە ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆمەر سۈكۈت قىلىشنى لايىق كۆردى. ئۇ كونۋېرتنى ئېچىپمۇ كۆرمىدى، چۈنكى ئەسكەرلىككە بارماي ئامالى بولمىغاندىن كېيىن، ئەسكەرلىكنى نەدە قىلىش ئۇنىڭغا بەرىبىر ئىدى.

ئۆمەر ئاخىرى ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ:

ـــ ھە راست، ئىش تاپتىم دەۋاتاتتىڭ، مۇبارەك بولسۇن! نېمە ئىشكەن؟ ـ دەپ سورىدى. ئۆمەر جاۋاب بەردى:

ـــ بىر خۇسۇسىي شىركەتتە بوغالتىرلىق قىلغۇدەكمەن.

ـــ يېڭى ئىشىڭ ياراشقاي.

ـــ رەھمەت. سەندىن بىر ئىشنى سورىسام بولامدۇ؟

ـــ سورىغىن.

ـــ سېنىڭ شەخسىي ئىشىڭنى سورىماقچىدىم. سېنىڭ سۆيگىنىڭمۇ سەن بىلەن ئوخشاش كۆز قاراشتىمۇ؟

— سۆيگىنىم؟

—ھېلىقى كۈنى بېكەتتە دېيىشكەن ئىدۇققۇ...

—ھە، ئۇ ئىشنى دەمسەن، شۇنداق، مەن ئۇنى سۆيىمەن. ئۇنىڭغا ھەقىقىي سۆيگۈمنى بېرىپ، ئوتىدا كۆيۈشنى خالايمەن، ھەتتا بۇ يولدا جېنىمنى بېرىشكىمۇ تەييارمەن. ئەمما ئۇنىڭ بۇنى قوبۇل قىلىدىغان ياكى قىلمايدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.

—ئۇنداق بولسا، سۆيگۈڭنى ئۇنىڭغا ئېيتىپلا قويۇلغىن. شۇ چاغدا ئۇنىڭمۇ سېنى سۆيىدىغان ياكى سۆيمەيدىغانلىقىنى بىلەلەيسەن. بولمىسا ساڭىمۇ ئۇۋال ساڭىمۇ نېمە جاپا؟!

—ھەي، جېنىم ئاغىنە! مەن دېمىسەممۇ ئۇ مېنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرىمنى مەندىنمۇ ياخشى بىلىدۇ، ھەتتا مېنىڭ سۆيگۈمنىڭ راست ياكى ساختا ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۈچۈن جېنىمدىن كېچىپ كېچەلمەيدىغانلىقىمدىن تارتىپ بىلىدۇ.

—ئۇنداقتا ئۇ نېمە دەيدۇ؟

—مەن ئۇنىڭ قوبۇل قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

—بىرەرسىنى ئارىغا قويۇپ باقساڭ بولمامدۇ؟ ساڭا ھەقىقەتەن ئىچىم ئاغرىپ قالدى.

—ئاللاھ بىلەن قۇلنىڭ ئارىسىدا ئەلچىلىك قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق.

يۇنۇس شۇ چاغدىلا ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك بولۇپ:

—قارا سېنى! سەن «سۆيگىنىم» دېسەڭ مەن تېخى باشقىچە ئويلاپ يۈرۈپتىمەن، — دېدى.

—بىز ھەممە نەرسىگە ماددا نۇقتىسىدىن قاراشقا كۆنۈپ كەتتۇق.

—ئېيتقىنىڭ ئورۇنلۇق. ئەمىسە بىزنىڭ ھاياتىمىزدا ئايال كىشى بولماسلىقى كېرەكمۇ؟

—ئەلۋەتتە بولۇشى كېرەك. لېكىن مەن يۇقىرىدا دەپ ئۆتكەندەك، قائىدە ـ پرىنسىپلارغا ئەمەل قىلغان ئاساستا بولسا بولىدۇ. مەسىلەن، مۇھەببەتلىشىشنى ئېلىپ ئېيتايلى، ئىسلامىي نۇقتىدىن باقمىغان

تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ خاتا ئىكەنلىكى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ. يەنى بىرسى بىلەن مۇھەببەتلىشىسەن، چىقىشالمىساڭ ئايرىلىپ كېتىسەن ۋە باشقىسىنى تاپىسەن. ئاخىرىدا شۇ كىرلەنگەن ئۆتمۈشۈڭ بىلەن يەنە باشقىسىغا ئۆيلىنىسەن. بىر مۇسۇلمان تۇرۇپ، ئاللاھنىڭ ھوزۇرىغا بۇلغانغان بىر ئۆتمۈش بىلەن بېرىش توغرىمۇ سەنچە؟

ــــسەن پەقەت مۇھەببەتلىشىپ باقمىغانمۇ؟

ــــمەن ھىدايەت تېپىشتىن بۇرۇن مۇھەببەتلەشكەنىدىم. ھىدايەت تاپقاندىن كېيىن، مەن يۈرگەن قىزغا: «مەن بىلەن بۇ يولغا كىرگىن. مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن، سېنى تاشلاشقا كۆڭلۈم ئۇنىمايدۇ. ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭ، بىز بۇ ئالەمدىلا ئەمەس، ئۇ دۇنيادىمۇ بىرگە بولالايمىز» دېدىم.

ــــئۇ نېمە دېدى؟

ــــھاياتىنى ئۆزى بىلگەنچە ياشاشنى خالايدىغانلىقىنى، مېنىڭ ئىسلام يولىنى تۇتقىنىم ئۈچۈن مېنى ئەمدى ياخشى كۆرەلمەيدىغانلىقىنى ... ۋەھاكازالارنى دېدى. ئويلاپ باققىنە، ھەقىقىي سۆيگۈ مۇشۇنداق بولامدۇ؟ ھازىرقى ياشلارنىڭ قىلىۋاتقانلىرى، نەپسى ۋە ئىستەكلىرىنى قاندۇرۇشتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

ــــۋاي ئىسىت!

ــــنېمىگە ئۇنداق دەيسەن؟

ــــسىلەر ئايرىلىپ كەتتىڭلارمۇ؟

ئۆمەر جاۋابەن:

ــــئاللاھ قۇرئاندا، ئەر ـ ئاياللار ئوتتۇرىسىدىكى نىكاھسىز مۇناسىۋەتلەرنىڭ ھارام ئىكەنلىكىنى ئېيتقان ۋە مۇسۇلمانلارغا ھاياتىنى بۇنىڭغا ئەمەل قىلغان ئاساستا ئورۇنلاشتۇرۇپ، «تاپتىن چىقماسلىق» قا چاقىرغان. نەپس ۋە شەيتاندىن ئىبارەت ئەڭ خەتەرلىك دۈشمەنلەردىن ھەر ۋاقىت ھوشيار تۇرۇشقا ئاگاھلاندۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، كىمنىڭ سۆيۈشكە ئەڭ ئەرزىيدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن، ــــ دېدى ۋە تۆۋەندىكى ئايەتنى ئوقۇدى:

ئېيتقىنىكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتائىلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭلار (ھەممە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل - ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن ئاللاھتىن، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى ئاللاھنىڭ ئەمر (يەنى مەككىنى پەتھى قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار، ئاللاھ پاسىق قەۋمنى (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىنىڭ چەك - چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ.»[4]

—بۇ ھەقىقەتەن تەس ئىشكەن، سەن قانداق قىلىپ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانسەن؟

—تەس دېسەڭ تەس، قولاي دېسەڭ قولاي. چۈنكى ئاللاھ بىزگە نەپس ۋە شەيتاندىن ئىبارەت دۈشمەنلەرنى يېڭىشكە لازىم بولغان ئەڭ مۇھىم قورالنى، يەنى ئەقىل، ئىمان ھەم ئىرادىنى بەرگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئىش قىلغاندا ئەقلىمىزنى ئىشلىتىپ، كېيىنكى پۇشايماندىن ساقلىنىشىمىز كېرەك.

— بۈگۈن خېلى كۆپ نەرسىلەرنى بىلىۋالدىم، رەھمەت ساڭا. لېكىن دەيدىغان گەپلىرىم تېخى تۈگىمىدى. مەسىلەن، مېنىڭ موماممۇ دائىم ساڭا ئوخشاشلا سۆزلەيتتى، ئەمما بىزنىڭ ئۆيدە ھېچكىم ئۇنىڭ سۆزلىرىگە پەرۋا قىلمايتتى.

—موماڭ ھازىر نەدە؟ ئالەمدىن ئۆتتىمۇ؟

بۇ سوئالدىن يۇنۇسنىڭ يۈرىكى ئۆرتەندى:

— ياق، لېكىن..... بولدىلا، بۇ ئىشلارنى كېيىن پاراڭلىشايلى. مەن نۇرتەن بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم، كەچ قالماي، — دېدى ۋە بىرئاز تۇرۇۋېلىپ:

—مېنىڭمۇ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىم ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قويارسەن، — دېدى.

ئىككىسى قول ئېلىشىپ خوشلاشتى.

* * * * *

يۇنۇس بىلەن ئۆمەر فارۇق خېلىلا ئىجىل دوستلاردىن بولۇپ قالدى. يېقىندا ئەسكىرىي مەجبۇرىيەتنى ئۆتەشكە ماڭماقچى بولغان ئۆمەر فارۇق بەزىبىر رەسمىيەتلىرىنى بېجىرمەكچى بولۇپ سىرتقا چىققانىدى. قايتىشىدا يۇنۇسنىڭ ئۆزىنى ساقلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردى:

—ئوھوي يۇنۇس، يوقاپلا كەتتىڭغۇ؟ مەرھابا!

—مەرھابا ئۆمەر!

ئىككى دوست قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. يۇنۇس:

—مەن ئىشقا چۈشتۈم، بىر تەرەپتىن توي تەييارلىقى بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتتىم. شۇڭا ساڭا يولۇقالمىدىم. ئۆزەڭ قانداقراق تۇردۇڭ؟

—خۇداغا شۈكۈر، ياخشى. ئەسكەرلىك رەسمىيەتلىرىنى پۈتتۈرۈش بىلەن ئاۋارىمەن. ئاپرىلدا ماڭىمەن.

—ئاپرىلدا مېنىڭ چاي ئىچۈرۈش مۇراسىمىم بار ئىدى. سېنىڭ مېڭىش ۋاقتىڭغا توغرا كېلىپ قالماس، ئىنشائاللاھ!

—چاي ئىچكەچ بىر ئاز پاراڭلىشايلىمۇ؟

—ھە راست. ساڭا باغىقىمنى ئېلىپ كەلگەنىدىم، ئېسىمنىڭ بارىدا بېرىۋېتەي.

—مۇبارەك بولسۇن! قاچانغا توغرىلىدىڭ؟

—ئاپرىلنىڭ 2 ـ ھەپتىسى. كېلىدىغانسەن ـ ھە؟

—ئەلۋەتتە، ئەمما ئاۋۋال قانداق ئۆتكۈزۈلىدىغانلىقىغا قارايمەن.

—مۇراسىم زالىدا ئۆتكۈزمەكچى. نۇرتەن: «سەنئەتچى كەلمىسە زادى بولمايدۇ» دەپ تۇرۇۋالغانىدى، مېڭىبىر تەستە بۇ نىيىتىدىن ياندۇردۇق.

—شۇنداقمۇ؟ ـ دېدى ئۆمەر فارۇق كۆڭلى غەش بولغان ھالدا.

ــ قارىغاندا كەلمەيدىغاندەك تۇرىسەن، مەن مۇشۇنداق بولۇشنى پەرەز قىلغانىدىم. ئەمما كېلىشكىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن. سېنىڭ ئىشلىرىڭ پۈتتىمۇ؟

ــ پۈتۈپ قالدى. بۇ ئاخشام سېنى بىر يەرگە ئاپىرايمۇ؟

ــ نەگە ئاپىرىسەن؟

ــ ھازىرچە مەخپىي.

ــ بولىدۇ ئاغىنە. مەن سېنىڭ بىلەن بىللە جەھەننەمگىمۇ بېرىشقا رازى.

بۇ گەپتىن قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەن ئۆمەر فارۇق:

ــ ھەيھات! ھەرگىز ئۇنداق دېمگىن. بۇ دۇنيادا ھېچكىم ئاللاھتىن يىراقلاپ كېتىشكە پېتىنالىغۇدەك دەرىجىدە ئالىي مەرتىۋىلىك ئەمەس. ماڭا قارا يۇنۇس، بۇ ھاياتتا ئۈچ نەرسىگە چاقچاق قىلىشقا بولمايدۇ، ئۇلار: ئىمان، نىكاھ ۋە تالاق.

ــ نېمە؟ تالاق دېگىنىڭ نېمىسى؟

ــ تالاق دېگەن، ئايالنى قويۇۋېتىشنى بىلدۈرىدۇ. ئىنسان بەزىدە بىلىپ ـ بىلمەي شۇنداق سۆزلەرنى قىلىدۇكى، شۇ بىر ئېغىز سۆزنىڭ كاساپىتىدىن دىندىنمۇ چىقىپ كېتىدۇ. ئاللاھ ساقلىغاي! شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ دىنى ھەققىدە ھەرگىز قالايمىقان سۆزلىمەسلىكىمىز لازىم. بىلمەستىن دەپ سالغان بولساقمۇ، شۇ بىر ئېغىز سۆز بىزنى كاپىر قىلىپ قويۇشى مۇمكىن.

ــ نېمىشقا بۇنچىۋالا ئالاقزادە بولىسەن؟

ــ چۈنكى ئىمان مەسىلىسىگە چاقچاق قىلىشقا بولمايدۇ.

ــ ھەقىقەتەن ئاجايىپ ئادەم ئىكەنسەن. ھېچكىم سېنىڭدەك غەم يېمەسمىكىن دەيمەن.

ــ نېمە غەم دەيسەن؟

ــئاخىرەتنىڭ، دىنىنىڭ غېمىچۇ؟ ئاغىنە، سەن پۈتۈن ھاياتىڭنى دىننى مەركەز قىلغان ھالدا ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇپسەن. بۇنىڭغۇ چۈشىنىشكە بولىدۇ، ئەمما بەزى مەسىلىلەردە...

ئۆمەر فارۇق ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ــسېنىڭچە بولغاندا، بەزى ئىشلىرىم دىنىي، بەزى ئىشلىرىم دىنىسىز بولسا بولىدىكەندە؟ ئۆزىنى مۇسۇلمان دېگەن ئادەمگە بۇ يارىشامدۇ؟

يۇنۇس لام ـ جىم دېمىدى. ئۆمەر سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ــيۇنۇس! ئاللاھ تائالا بىزگە ئەۋەتكەن دىننى ئۇ قەدەر مۇكەممەل تاماملىغانكى، ئۇ پۈتكۈل ئىنسان ھاياتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ ۋە ھاياتقا مۇناسىۋەتلىك ھەرقانداق مەسىلىگە جاۋاب بېرىدۇ.

ــھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالامدۇ؟

ــشۇنداق.

ــئۇنداقتا، سەن دۆلىتىمىزنىڭمۇ دىنىي دۆلەت بولۇشىنى خالايدىكەنسەندە؟!

ــسەن دىنسىز دۆلەتنى خالامتىڭ؟

ــئۇنداقمۇ ئەمەس، مەن... ئىشقىلىپ ھازىر دەۋر ئۆزگەردى. شۇڭا دىنمۇ دەۋرگە ماسلىشىشى كېرەكمىكىن دەپ ئويلايمەن...

ئۆمەر فارۇق يۇنۇسنىڭ سۆزىنى كېسىپلا:

ــسەنچە ئىسلام دىنى ۋە ئاللاھنىڭ ئەمرلىرى دەۋرىمىزگە ماس كەلمەيدىكەندە؟! ئۇنداقتا، ئىنسانلار تۈزگەن زامانىۋىي قانۇنلار نېمە ئۈچۈن نامراتلىقنىڭ، ئاچلىقنىڭ، ئائىلىلەرنىڭ ۋەيران بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئالالمايدۇ؟ قېنى ئېيتە، ئىنسانلارنىڭ قانچە پىرسەنتى بەختلىكتۇر؟ ئوخشاش بىر مەسىلىدە ئاللاھنىڭ ۋە ئىنسانلارنىڭ چىقارغان ھۆكمىدىن قايسىسى توغرا ۋە ئادىل ئىكەنلىكىنى تارتىشىپ ئولتۇرۇشنىڭ ئۆزى ئەخمەقانىلىق ئەمەسمۇ؟ ـ دېدى.

ــ ھەقىقەتەن جېنى بار گەپ قىلدىڭ. بىز بۇلارنى بىلمەيمىز، بىلەلمەيمىز. چۈنكى بىزگە بۇلار ئۆگىتىلمىدى، ئاللاھنى ۋە ئۇنىڭ دىنىنى تونۇتمىدى. ئاللاھنى ھەقىقىي تونۇغان ئىنسان ئاللاھتىن يىراقلىشىدىغان ئىشنى قىلامدۇ؟ ئەلۋەتتە قىلالمايدۇ.

يۇنۇسنىڭ بۇ سەممىي سۆزلىرى ئۆمەرنىڭ كۆڭلىگە ياقتى. ئۇ قولنى يۇنۇسنىڭ مۈرىسىگە دوستانىلارچە قويۇپ تۇرۇپ:

ــ توغرا دەيسەن، ئاغىنە. ھازىرقى تۈزۈلمىمىز ئاللاھنى تونۇيالماسلىقىمىز ئۈچۈن مەخسۇس قۇرۇلغان. ئەمما شۇنى ئۇنۇتماسلىقىمىز كېرەككى، ئاللاھنىڭمۇ تۈزۈلمىسى بار. ئەگەر بىراۋلار بىزدىن ھېساب سورىغۇدەك بولسا، ئاللاھنىڭمۇ ئەينەن شۇ ھېسابنى بىزدىن سورايدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىمىز كېرەك.

ــ مېنىڭ كاللامدىن ئۆتمەيۋاتقان بىر مەسىلە بار ئىدى، سوراشقا ئىككىلىنىۋاتىمەن.

ــ سوراۋەرگىن، ئەمما مېنىڭ بىلىدىغانلىرىم چەكلىك بولغاچقا، جاۋاب بېرەلمەسلىكىم مۇمكىن.

ــ مەن سېنىڭچىلىك بىلگەن بولسام بولاتتىغۇ. ھە راست، بۇ ئاخشام مېنى نەگە ئاپارماقچى؟

ــ مەخپىي دېدىمغۇ؟ لېكىن بەك بىلىشكە ئالدىراپ كېتىۋاتقان بولساڭ، دەپ بېرەي. مۆمىن ئاكىنىڭ يېنىغا ئېلىپ بارىمەن.

ــ سەن پورتىمالنى تېپىۋالغان ھېلىقى ئادەممۇ؟

ــ بولىدۇ، سائەت نەچچىدە كۆرۈشىمىز؟

ــ ئاخشام سائەت سەككىزدە، چىنار بېكىتىدە ئۇچرىشايلى.

ئۇلار قول ئېلىشىپ خوشلاشتى. ئۆمەر يۇنۇسنىڭ ئارقىسىدىن زوقلىنىپ قاراپ قالدى. يۇنۇس تېخى ئۇزاقلاشماي تۇرۇپلا، ئۆمەر:

ــ ئاغىنە، شۇنى ئۇنتۇپ قالما، ئېتىزىغا تەر تۆكمىگەن دېھقان كۈزدە ھوسۇل ئالالمايدۇ. بۇ زېمىن دۇنيا ئىشلىرىنىڭ، دۇنيا بولسا ئاخىرەتنىڭ ئېتىزىدۇر، - دەپ ۋارقىرىدى.

يۇنۇس كەينىگە بۇرۇلۇپ، كۆلۈمسىرىگەن ھالدا قولىنى پۇلاڭلاتتى. ئۆمەرمۇ ئىشىغا ماڭدى.

. . . . .

ئاخشام ۋاقتى، ئۆمەر فارۇق ئۆيگە قايتىپ كەلدى. ھەدىسىنىڭ قېينانىسى كەلگەن بولۇپ، ھەممىسى بالكوندا چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى. يېزنىسى ۋە ھەدىسىنىڭ قاپاقلىرى تۈرۈلۈپ كەتكەنىدى. ئۆمەر ساباھەت خانىمغا يىراقتىنلا:

—خۇش كەپسىز، - دېدى. ساباھەت خانىم جاۋابەن:

—رەھمەت. بەك كاتتا بولۇپ كېتىپسەن، بۇرۇنقىدەك كېلىپ كۆرۈشىدىغان، ھۆرمەت بىلدۈرىدىغان ئىشلارمۇ يوق.

ئۆمەر فارۇق ئۇن چىقماي ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ھەدىسى بېلىق كاۋپىي قىلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا بىر قانچە تالنى پىشۇرماي ئېلىپ قويغانىدى. ئۆمەر بۇنداق ئىشلارغا كۆنۈك بولغانلىقى ئۈچۈن، نانىنىڭ ئارىسىغا بىر پارچە ئىرىمچىكنى قىستۇرۇپلا، قورسىقىنى ئەستەرلىۋالغاندىن كېيىن، بالكونغا چىقىپ يېزنىسىگە:

—تالاغا چىقىپ بىر ئاز ئايلىنىپ كىرەي، - دېدى ۋە جاۋابىنى كۈتمەيلا ئۆيدىن چىقتى. ئۇ يۇنۇس بىلەن ئۇچراشماقچى بولغان جايغا قاراپ كېتىۋاتقاندا، ئۆيدە ئۇنىڭ غەيۋىتى بولۇۋاتاتتى. ساباھەت خانىم پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ئوغلىغا:

—سەن نېمە دەپ بۇ بالىنىڭ دەردىنى تارتقۇدەكسەن؟ ئىككىڭلار بۇنى ياخشى كۆرگەچكىلا مەن بىر نېمە دېمىگەنىدىم. لېكىن مەن سېنى خەقنىڭ بالىلىرىغا دادا بولسۇن دەپ چوڭ قىلمىغان. بۇنىڭ دەردىنى قاچانغىچە تارتىسەن؟ تېخى ئەتە - ئۆگۈن ئەسكەرلىككە بارىدۇ، توي قىلىدۇ. بۇ پۇتمەس - تۈگىمەس ئىشلار سېنىڭ بېشىڭغا قالىدۇ، - دېدى. ئۆمەرنىڭ ھەدىسى تاقەت قىلالمىدى:

—ئاپا! تەرىقەتچىلەرگە ئارىلاشقانلىقىغا مەنمۇ قارشى. ئەمما ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلمايلى. ئۇمۇ تاپقان پۇلنى ئۇدۇل ئەكېلىپ، بىزنىڭ قولىمىزغا تاپشۇرىدۇ. قېينانىسى كېلىنىنىڭ سۆزىگە قارشى چىقتى:

—ھە، شۇنداقمۇ تېخى؟ ئەمسە مېھمانخانىدا بىر كېچە يېتىپ باقسۇن، قانچە پۇل تاپشۇرىدىكىن؟!

ئۇلار بۇ پاراڭ بىلەن سائەت 11 گىچە ئولتۇرۇشتى. ئۆمەرنىڭ تېخى قايتىپ كەلمىگەنلىكىنى پۇرسەت بىلگەن ساباھەت خانىم ئوغلىنى راسا كۇشكۇرتتى.

بالكوندا شۇ سۆزلەر بولۇۋاتقاندا، ئۆمەر قايتىپ كەلدى ۋە ئاستاغىنە ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. ئۆمەرنىڭ ھەدىسى ئىشىكنىڭ ئېچىلغىنىنى تۇيۇپ قېلىپ، بالكوندىن ئىچىگە كىردى. ئۆمەرنىڭ ھۇجرىسىنىڭ چىرىغى يېنىق تۇرغىنىنى كۆرگەن ھەدىسى ھۇجرىغا غەزەپ بىلەن ئېتىلىپ كىرگىنىچە:

—بەس! ئارامىمىزنى بۇزۇشۇڭغا ئەمدى يول قويالمايمەن، - دەپ ۋارقىرىدى. ئۆمەر داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ۋارقىرىغان ئاۋازنى ئاڭلىغان يېزنىسى بىلەن ئاپىسى يۈگۈرگىنىچە كىرىپ كېلىشتى. يېزنىسى ئۇدۇل كېلىپ، ئۆمەرنىڭ تەستىكىگە بىرنى سالدى. ئۆمەر دەرھال يېزنىسىنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ:

—نېمە بولدى، نېمشقا ئۇرىسەن؟ - دەپ سورىدى. يېزنىسى غەزەپ بىلەن:

—سېنىڭ دەردىڭنى قاچانغىچە تارتىمەن؟ قىلغان ئىشلىرىڭغا بۇگۈنگىچە ھېچنېمە دېمىدىم، ئەمدى تەرىقەتچىلىكنىڭ تۇتتى، بۇمۇ يەتمىگەندەك، ئەتە ئەسكىرىي مەجبۇرىيىتىڭ، ئۆگۈن تويۇڭ چىقار. مەن سېنىڭ جەددى - جەمەتىڭگە ئۆيلەندىممۇ؟ - دېدى.

ئۆمەر ئەمدى ھەممىنى چۈشەندى. دېمەك، ئەسكەرلىك چىقىمى بۇلارغا ئېغىر كېلىۋاتاتتى. «ئاپلا!» دېدى ئىچىدە: «كاشكى ھەر ئايلىق مائاشىمدىن ئازراق ئايرىپ قويغان بولسامچۇ؟ خەير، ئاللاھ ھەممىگە قادىردۇر، بىر گەپ بولۇپ قالار...». ئۆمەرنىڭ خىياللىرى يېزنىسىنىڭ ئىككىنچى تەستىكى بىلەن كېسىلدى. يېزنىسى:

—ئائىلەمنىڭ ئارامىنى بۇزۇشقا ھەققىڭ يوق، ئاڭلىدىڭمۇ؟ - دەپ ۋارقىرىدى.

كەچ سائەت 12 بولۇپ قالغانىدى، ئۆمەر فارۇق چاپىنىنى ئېلىپ، گەپ - سۆزسىز ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ھاۋا سالقىن ئىدى، بۇ كېچىدە نەگە بېرىشنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدى. بىر ئاز مەقسەتسىزلا كوچا ئايلاندى، بايا ئۆيدە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار كاللىسىنى چۇلغىۋالغانىدى. مەھەللىدىكى باغچىغا كىردى ۋە بىر ئورۇندۇققا كېلىپ ياتتى. كۆككە باقتى، ئوچۇق ئاسماندا چاقناپ تۇرغان يۇلتۇزلار ئۆمەرگە:

—سەن يالغۇز ئەمەس، بىز ساڭا ھەمراھ، - دېگەندەك جىمىرلىشاتتى. ئۆمەر قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغىنىنى بىلمىدى. ئويغانغىنىدا، ئىشقا بارىدىغانغا 15 مىنۇت قالغانىدى. ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، پۇتلىن ئەزايىنىڭ ئۇرۇپ - چېقىۋەتكەندەك ئاغرىۋاتقىنىنى سەزدى. دۇكانغا يېتىپ بارغىنىدا، يەنە بىر كۆڭۈلسىز ئىشقا دۇچ كەلدى. يېزنىسى قاق سەھەردە ئۇنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى، بىر ئەدىيال، ئەسكەرلىك رەسمىيەتلىرى ۋە

بىر نەچچە تال كىتابنى دۇكانغا تاشلاپ قويۇپ كەتكەنىدى. ئۆمەر تونۇغۇن ئاخشام مۇئمىن ئاكىسىنىڭ ئۆيىدىكى دەرسنى ئېسىگە ئالدى. دەرس دەۋا يولىدىكى قىيىنچىلىقلار ۋە ئۇلارغا سەۋر قىلىش مەزمۇنىدا ئىدى. يادىغا بىلال، ئەممار، ھەبباب، سۇمەييەلەر كەلدى. پەيغەمبىرىمىزچۇ تېخى؟ ئۇنىڭ بېشىغا نېمە كۈنلەر كەلمىگەنىدى؟ ئوقۇغان تارىخىي بىلىملەر ئۆمەرنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدا جانلىنىشقا باشلىدى.

ئۆمەر:«ھەسبۇنەللاھۇ ۋەنئىمەل ۋەكىل» (ئاللاھ نېمىدېگەن ياخشى ئىگە) دېدى ۋە كۈندىلىك ئىشىنىڭ بېشىغا ئۆتتى. قولى ئىشتا بولسىمۇ، كاللىسىدا توختىماي ئامال ئىزدەيتتى. ئاخىرى، خوجايىنىنىڭ يېنىغا چىقىپ، بىر كۈنلۈك رۇخسەت سورىدى. خوجايىنى ئەمىن ئەپەندى كىشىنىڭ ھالىغا يېتىدىغان ئادەم ئىدى. ئۇ ئۆمەرگە:

—ماشا قارا ئوغلۇم! - دېدى ۋە ئاتىلارچە مېھرىبانلىق بىلەن داۋام قىلدى:

—قولۇمدا ئىشلەۋاتقىنىڭغا خېلى ئۇزۇن بولۇپ قالدى. ئىش ئەخلاقىڭ بولسۇن، سەممىيلىكىڭ بولسۇن، مېنى تولىمۇ سۆيۈندۈردۇ. سېنىڭ ئەسكەرلىككە بارىدىغىنىڭغا ئاز قالدى. مەن بۇگۈن ئىش ھەقلىرىڭنى تولۇق بېرىپ، سېنى ئۇزىتىپ قوياي. مېڭىشتىن بۇرۇن ياخشىراق ئارام ئېلىۋالغىن. ئۆمەر:

—ھەققىم بولمىغان پۇلنى ئالسام قانداق بولىدۇ؟ - دېدى.

—مەن ساڭا پارا بەرمىدىم، سوۋغات بېرىۋاتىمەن. سوۋغات ئېلىش سۈننەتقۇ؟!

شۇنداق قىلىپ خوجايىنى ئۆمەرنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي ئىش ھەققى ۋە ئازراق پۇلنى قولىغا تۇتقۇزدى ۋە:

—ئەسكەرلىكتىن كېلىپ ئىشلىمەكچى بولساڭ، ساڭا ھەر ۋاقىت ئىشىكىم ئوچۇق، - دېگەننى قوشۇپ قويدى.

ئۆمەر خوجايىنى بىلەن خوشلىشىپ، دۇكاندىن چىقتى. ئۇ كېتىشىگىلا يۇنۇس كەلدى. ئۇ ئاخشام كېلەلمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۆمەردىن كەچۈرۈم سورىماقچى ئىدى. ئۆمەرنى تاپالمىغان يۇنۇس روھى چۈشكەن ھالدا قايتىپ كەتتى، ئويچان ۋە پەرىشان كۆرۈنەتتى. خىيالىدا: «ئەجىبا، ئۆمەر مېنى نېمىدەپ ئويلاپ قالغاندۇ؟ قەستەن كەلمىدى دەپ ئويلىغانمىدۇ؟ كاشكى ئۇنىڭغا ئاغرىپ قالغان موماملىنى ساناتورىيەدىن ئەكېلىشكە كەتكەنلىكىمنى دېيەلىگەن بولسامچۇ؟!» دەپ ئويلايتتى.

ئارىدىن 20 كۈن ئۆتتى. يۇنۇس ئۆمەرنىڭ ئۆيىگە بىر نەچچە قېتىم تېلېفون قىلغان بولسىمۇ، ھەر قېتىمدا يۇنۇسنىڭ يېزنىسى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئۆيدە يوقلۇقىنى ئېيتقانىدى. بىر كۈنى، يۇنۇس ئىشخانىسىدا ئولتۇرغاندا، بولغۇسى ئايالى نۇرتەن كىرىپ كەلدى.

ــ مەرھابا جېنىم!

يۇنۇس بېشىنى كۆتۈرۈپ:

ــ خۇش كەپسەن! ـ دېدى.

ــ رەھمەت، قانداقراق تۇرىۋاتىسەن؟ مېنى كۆرۈپ خۇش بولمىغان ئوخشىمامسەن؟

ــ ئۇنداق ئەمەس. ئەمما ئۇچاڭدىكى كىيىملەر كۆزۈمگە پەقەتلا سىغمىدى.

ــ كىيىملىرىم نېمە بوپتۇ؟

ــ سۆيۈملۈكۈم! شۇ يوپكاڭنى ئازراق ئۇزارتساڭ بولمامدۇ؟ يەڭلىرىڭگە قارىغىنە! ئەڭ بولمىغاندا گاچا يەڭ بولسىمۇ كىمنىڭ دەردى؟!

ــ يەنە شۇ گەپمۇ؟ ساڭا بۇ كۈنلەردە نېمە بولدى؟ بارغانسېرى ئاخۇنۇملاردەك بولۇپ كېتىۋاتىسەن.

يۇنۇسنىڭ ئاچچىقى كەلدى:

ــ سېنى كۈنلىگىنىم گۇناھمۇ؟ ئەلۋەتتە كۈنلەيمەن. كاشكى ئاخۇنۇم بولالىسامچۇ؟ مەن ماڭا تەئەللۇق بولغان نەرسىنى باشقىلارنىڭمۇ كۆرۈشىنى خالىمايمەن.

ــ ئەمما مەن سېنى بەكلا ياخشى كۆرىمەن. مېنى قىستاۋەرمەي، ئازراق ۋاقىت بەرگىن...!

نۇرتەننىڭ سۆزى تۈگىمەي تۇرۇپلا، ئىشخانىنىڭ ئىشىكى چېكىلدى. ئىشىكنى ئاچقان يۇنۇس كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى. چۈنكى ئىشىك ئالدىدا ئۆمەر فارۇق تۇراتتى. يۇنۇس قوللىرىنى كېرىپ:

ــ دوستۇم، خاتا كۆرۈپ قالمىغاندىمەن؟ خۇش كەپسەن! ـ دېگىنىچە ئۆمەرنى قۇچاقلىدى. ئۆمەر ئىشخانىدا ئولتۇرغان نۇرتەننى كۆرۈپ ئوڭايسىزلانغاندەك:

ــ كەچۈرگىن، بىمەزگىل كېلىپ قالدىممۇ نېمە؟ ـ دەپ ئارقىسىغا بىر نەچچە قەدەم چېكىندى. يۇنۇس:

ــ ئۇ نېمە دېگىنىڭ؟ سېنى ئىزدىمىگەن يېرىم قالمىدى. نەلەردە يۈرىسەن؟

نۇرتەن ھەيران بولدى. ئەجىبا، بۇ كېلىشكەن يىگىت كىم بولغىيدى؟ يۇنۇس نېمىشقا ئۇنىڭغا ئۆزىدىنمۇ قىزغىن مۇئامىلە قىلىدۇ؟ يۇنۇسنىڭ بۇ ھاياجىنى نۇرتەننىڭ دىققىتىنى تەبىئىي ھالدىلا ئۆمەر فارۇققا بۇرىغانىدى.

ئۆمەر ئىشخانىغا كىرىشنى خالىمىغاچقا، يۇنۇس كارىدورغا چىقتى. ئىككى دوست يەنە بىر ھازا قۇچاقلىشىپ تۇرغاندىن كېيىن، ئۆمەر فارۇق ئېغىز ئاچتى:

ــ ئەسكەرلىككە ماڭىدىغان بولدۇم، شۇڭا سەن بىلەن خوشلاشقىلى كەلدىم.

ــ شۇنداقمۇ؟ جۇدەپ قاپسەن. كۆڭلۈڭ يېرىم بولۇۋاتقان ئوخشىمامدۇ؟

ئۆمەر دەرھال گەپنى يۆتكىدى:

ــ مەندىن رازى بولغىن! ئىنشائاللاھ، يەنە كۆرۈشەرمىز.

ــ مەن سەندىن كەچۈرۈم سورىماقچى ئىدىم. ھېلىقى كۈنى ئاخشىمى ئىستانبۇلغا بارىدىغان بولۇپ قېلىپ كېلەلمىدىم. ئەتىسى سېنى ئىزدەپ كەلسەم، سەن يوق ئىكەنسەن. كېيىن سۈرۈشتۈرسەم، ئىشتىن ئايرىلىپسەن. سەندىن تولىمۇ ئەنسىرىدىم.

ــ كەچۈرگىن، بەك ئالدىراش بولۇپ كەتكەچكە ساڭا خەۋەر بېرەلمىدىم.

ــ مومام ياشانغانلار ساناتورىيەسىدە ئىدى، ئاغرىپ قاپتۇ. ئۇنى ئالغىلى بارغانىدىم.

ئۆمەر ھەيران قالدى:

ــ موماڭ ساناتورىيەدىمۇ؟

ــ شۇنداق. بۇ توغرۇلۇق سەن بىلەن پاراڭلىششنى ئۈزۈندىن بېرى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ يۈرەتتىم، ئەمما ھېچ پۇرسەت بولمىدى. مېنىڭ موماممۇ خۇددى ساڭا ئوخشاشلا سۆزلەرنى قىلاتتى. لېكىن ئۇنى ئوقۇمىغان، نادان ئايال دەپ، ھېچكىم ئۇنىڭ سۆزىگە پەرۋا قىلمايتتى. راستىنى ئېيتسام، تاكى مومام ساناتورىيەگە كەتكۈچە مەنمۇ ئۇلاردەك ئويلاپ يۈرۈپتىكەنمەن.

ــ نېمە سەۋەبتىن ساناتورىيەگە ئاپىرىۋەتتىڭلار؟

ــ سەۋەبى جىق. ئەمما بۇلارنىڭ ھېچبىرى ھەقىقىي سەۋەب بولالمايدۇ.

ــ قانداق دېيسەن؟

ــ چۈنكى مومامنىڭ ئىسلامىي نەسىھەتلىرى تۈپەيلىدىن ئاپام بىلەن سىڭلىمنىڭ ھېچ ئارامى قالمىدى. بەلكىم ئۇلارنىڭ ئىچى سىقىلغان بولۇشى مۇمكىن. لېكىن موموم بەك ئېسىل ئايال.

ــ ھە، مۇنداق دېگىن. ئەپسۇس، تولىمۇ ئەپسۇس. داداڭ بۇ ئىشقا قانداق رازى بولدى؟

ــ بىلمىدىم، بىلەلمىدىم. باشتا قوشۇلمىغانىدى، كېيىن ئاپام بىر ئاماللارنى قىلىپ ئۇنى كۆندۈردى.

ــ موماڭنى ھازىر ئۆيگە ئەكېلىۋالدىڭلارمۇ؟

ــ شۇنداق. ئەمما بىچارە موموم ئازابتىن تۈگىشىپلا كېتىپتۇ.

ــ داداڭنىڭ باشقا قېرىنداشلىرى يوقمىدى؟

ــ بولۇشىغۇ بار. لېكىن ئۇ دادامدىنمۇ بەتتەر. ئۆزى سوتچى، ئايالى سېپى ئۆزىدىن دىنسىز.

ئۆمەرنىڭ كۆڭلى غەش بولۇپ قالدى. ئىچىدە: «ئاھ، كاشكى مېنىڭمۇ ئانام ھايات بولغان بولسا، دۆمبەمگە يۈدۈپ ھەجگە ئېلىپ بارماسمىدىم» دەپ ئويلىدى ۋە ئارقىدىنلا: «تەۋبە خۇدايىم! سېنىڭ تەقدىرىڭگە قارشى چىقىپ، كاشكى ئۇنداق ئەمەس، مۇنداق بولسىچۇ دەپ ئويلاشقا نېمە ھەققىم؟ مېنى كەچۈرگىن!» دەپ پىچىرلىدى.

يۇنۇس:

ــ بولدى، بۇ گەپلەرنى دېيىشمەيلى، كېلەر ـ كەلمەي سېنىڭمۇ كۆڭلۈڭنى بۇزدۇم. مەندىن رازى بولغىن ئاغىنە! بىرەر ھاجىتىڭ بولسا، چوقۇم مېنى ئىزدىگىن، بولامدۇ؟ ئەمىسە قايتىپ كەلگىنىڭدە كۆرۈشەيلى، ـ دېدى.

ئۇلار قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى. يۇنۇس ئۆمەرنىڭ ئارقىسىدىن قارىسى يوقتكۇچە قاراپ تۇردى. ئۇ بۇ يىگىتنى تولىمۇ ياقتۇراتتى. بۇ ئەسنادا، نۇرتەن ئاستاغىنە يۇنۇسنىڭ يېنىغا كېلىپ:

ــ مېنى ئۇنتۇپلا كەتتىڭغۇ؟ كىم ئۇ؟ ـ دەپ سورىدى.

ــ ئاغىنەم. ئىسمى ئۆمەر فارۇق. ئەسكەرلىككە ماڭماقچى ئىكەن، ـ دەپ جاۋاب بەردى يۇنۇس.

ــ نېمىشقا ماڭىمۇ تونۇشتۇرۇپ قويمايسەن، خېلى كېلىشكەن يىگىتكەن جۇمۇ.

ــ ئۇ دىندار بىرى.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ بىز دىنسىزمۇ ئەمىسە؟

ــ ئۇ بىزگە ئوخشاش ئاتالمىش ئەمەس، بەلكى ھەقىقىي دىندارلاردىن.

يۇنۇس شۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقىنىدا، كۆزىدىن ئىككى تامچە ياشنىڭ سىرغىپ چۈشكىنىنى سەزمىگەنىدى.

* * * * *

ئۆمەر فارۇق ئەسكەرلىككە كەتكىلى ئالتە ئاي بولۇپ قالدى، پۈلى تۈگىگەچكە قىينىلىپ قېلىۋاتاتتى. ھەدىسى بىلەن يېزىنىسى ئۇنى ئۇنتۇپ كەتكەندەك بىر قېتىممۇ ئىزدەپ ـ سوراپ قويمىدى. ئۆمەر ھەتتا كۈندىلىك تۇرمۇشىنىڭ زۆرۈر ئېھتىياجلىرىنىمۇ قامدىيالمايۋاتاتتى. مەسىلەن، ساقال ئالماقچى بولسا، سۇخانىغا كىرىۋېلىپ، قەستەن ئۇنى ـ بۇنى قىلغان بولۇپ ۋاقىت ئۆتكۈزۈشكە تىرىشاتتى ۋە ياتاقداشلىرى ئۇيقۇغا كەتكەندىن كېيىن، ئەخلەت تۇڭىغا تاشلىۋېتىلگەن بىرتىۋالارنى ئېلىپ ئىشلىتەتتى. ئۇ ئەمدى چايخانىغىمۇ كىرمەس بولدى. چۈنكى ھەر قېتىمدا باشقىلارنىڭ پۇلىغا چاي ئىچىۋېرىشكە بولمايتتى. ئۆمەر بۇنچە قىيىنچىلىقتا دۇچ كېلىشكە قارىماي، ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىش ئۈچۈن، پۇرسەت بولسىلا، ھەتتا قاراۋۇللۇقتا تۇرغاندىمۇ پەرۋەردىگارىنى زىكىر قىلاتتى.

بۇ كۈنلەردە، يۇنۇسنىڭ تويىغىمۇ ئىككى كۈن قالغانىدى. نۇرتەن: «تويدا شامپان ئاچمساق بولمايدۇ» دەپ يۇنۇسنىڭ بېشىنى ئاغرىتىۋاتاتتى. يۇنۇس باشتا قوشۇلمىغان بولسىمۇ، نۇرتەنىنىڭ چىڭ تۇرۇۋېلىشى بىلەن ئاخىرى ماقۇل بولدى. يۇنۇس بۈگۈن كەچلىك تاماقتىن كېيىن، مومىسىنىڭ ھۇجرىسىغا كىردى ۋە:

— جېنىم موما؟ قانداق ئەھۋالىڭ؟ - دەپ سورىدى. جەملە موماي ئادەتتە ھۇجرىسىدىن ھېچ چىقمايتتى. ئۇ نەۋرىسىگە مېھرىبانلىق بىلەن قاراپ:

— خۇداغا شۈكرى، ياخشى تۇرۇۋاتىمەن. كۈنلىرىم ۋۇسلەتنى كۈتۈش بىلەن ئۆتۈۋاتىدۇ، - دەپ جاۋاب بەردى.

— ئۇ كىم؟ بۇ ئىسىمنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىشىم.

— ۋۇسلەت - ئۇچرىشىش دېمەكتۇر، - دەپ جاۋاب بەردى جەملە موماي كۈلۈمسىرەپ.

— كىم بىلەن ئۇچرىشىسەن؟ ساناتورىيەدىكى بىرىمۇ يا؟

— تووۋا دېگىن ئوغلۇم! مەن ئاشىقلارنىڭ ئاشىقىدىن سۆز ئېچىۋاتىمەن.

يۇنۇسنىڭ يادىغا دەرھال ئۆمەر فارۇق كەلدى - دە:

— ھە، ئەمدى چۈشەندىم، - دېدى ۋە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— بىلەمسەن؟ مېنىڭ بىر ئاغىنەم بار، ئۇمۇ خۇددى ساڭا ئوخشاش گەپلەرنى قىلىدۇ.

— ئۇ ھازىر نەدە؟

— ئەسكەرلىككە كەتتى. موما مېنىڭ تويۇمغىمۇ ئىككى كۈن قالدى. بۇندىن كېيىن سېنى ھەر كۈن كۆرۈپ تۇرالمايدىغان بولدۇم.

— ئاللاھ ئاقىۋەتىنى خەيرلىك قىلسۇن! تۇرمۇش قۇرۇش خۇشاللىنارلىق ئىش. ئەمما ئەڭ مۇھىمى ئائىلىنىڭ ئۇلى مۇستەھكەم بولۇشى كېرەك. چۈنكى ئائىلە مۇستەھكەم بولسا، جەمئىيەتمۇ مەزمۇت بولىدۇ.

ــ مەزمۇت ئائىلە قانداق قۇرۇلىدۇ؟

ــ ئالدى بىلەن توي قىلىشتىكى مەقسەت ئېنىق بولۇشى كېرەك. جېنىم بالام! نېمە ئۈچۈن توي قىلغىنىڭ تولىمۇ مۇھىم. ئەگەر نىكاھتا ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلىسەڭ ۋە ئۇنى بۇ ئاساستا قۇرۇپ، تاملىرىنى ھەق تائالانىڭ پرىنسىپلىرى بىلەن قوپۇرۇپ، سۈننەت سۇۋاقلىرى بىلەن سۇۋىساڭ، مەزمۇت ئائىلە دېگەن شۇ. مەزمۇت ئائىلىنىڭ ئەڭ مۇھىم شەرتلىرىدىن يەنە بىرى شۇكى، بۇ ئائىلىگە تامنىڭ ئۇلىنى كولايدىغان ئەمەس، بەلكى تەمكىن، ئائىلىسىنى ھەر ۋاقىت قوغدايدىغان بىرى كىرىشى كېرەك.

ــ سۆزلىرىڭىنى چۈشەندىم، ئۆمەر فارۇقتىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشىشىپ كېتىدىغان سۆزلەرنى ئاڭلىغانىدىم.

ــ ئۆمەر فارۇق كىم؟

ــ ئەسكەرلىككە كەتكەن ھېلىقى ئاغىنەم. ئەمما مېنىڭ كاللامدىن ئۆتمەيۋاتقان بىر ئىش بار. بىز نېمە ئۈچۈن بەزى ئىشلارنى بىلىپ تۇرۇپ قىلمايمىز ياكى قىلالمايمىز؟

ــ نېمىنى كۆزدە تۇتۇۋاتىسەن؟

ــ ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى.

جەملە موماي چوڭقۇر بىر ئۇھسىنىپ:

ــ ھەي جېنىم بالام! بىلىش باشقا، ئىمان ئېيتىش باشقا. بىلىم باشقا، ئاڭ باشقا. ئىنسانىنىڭ بىلىمى ئەمەلىيەت بىلەن بىرلەشمىگىچە، ئۇ بىلىملىرىنىڭ بىر تىيىنلىق قىممىتى يوق.

ــ توغرا دەيسەن موما، مەن شۇ توينى بىر ئۆتكۈزىۋالسام، نامازنى باشلايتتىم.

ــ ئوغلۇم! بىزنى دەل مۇشۇ «بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويۇش» كېسىلى تۈگەشتۈرۈۋەتتى. ئوقۇۇشۇم پۈتسۇن، ئۇ ئىشىم تۈگىسۇن، بۇ ئىشىم تۈگىسۇن، ئەتە بولسۇن... دەيسەن، شۇنداق قىلىپ، قىلماقچى بولغان ئىشىڭنى تېخى باشلىماي تۇرۇپلا، «چاقىرىلمىغان مېھمان»نىڭ قاچانلاردا كېلىپ قالغىنىنى بىلمەي قالىسەن.

ــ ئۆلۈمنى دېمەكچىمۇ سەن؟

ــشۇنداق. ھەزرىتى ئەلى مۇنداق دېگەن: «تۇنۇگۇن ئۆتۈپ كەتتى، ئەتە تېخى قاراڭغۇ. سەن بۈگۈننىڭ قىممىتىنى بىل«!

يۇنۇس چىقماقچى بولۇپ ئورنىدىن تۇردى. مومىسىغا قاراپ:

ــموما! ھەيرانمەن، سەن بىلگەنلىرىڭنى نېمشقا دادام بىلەن تاغامغا ئۆگەتمىدىڭ؟ ئۇلار نېمشقا ساڭا ئوخشاش دىندار ئەمەس؟

يۇنۇسنىڭ بۇ سۆزلىرى جەملە مومايىنىڭ يارىسىغا تۇز سەپتى. موماي چوڭقۇر ئۇھسىنىپ:

ــئۇلارنى تەربىيلەشتە ئەلۋەتتە مېنىڭمۇ سەۋەنلىكلىرىم بولغان بولۇشى مۇمكىن. ئەمما ئىنسان خاراكتېرىنىڭ شەكىللىنىشىدىكى ئەڭ مۇھىم ئامىل يالغۇز ئائىلە تەربىيسىلا ئەمەس، بەلكى ئىجتىمائىي مۇھىت، مائارىپ سىستېمىسى قاتارلىق ئامىللارمۇ ئىنسان خاراكتېرىغا زور تەسىر كۆرسىتىدۇ. داداڭنى ئۆيلەپ قويدۇق، لېكىن كېلىنىمىز داداڭنى توغرا يولغا باشلىيالمىدى ھەم باشلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

ــنېمشقا؟

ــپەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «توي قىلغاندا، دىندارلارنى تاللاڭلار!» دېگەن. ئاپاڭ داداڭغا ياتلىق بولۇش ئۈچۈن بېشىغا ياغلىقنى يېرىم بولسىمۇ چىگكەندى ۋە تويدىن كېيىن ئىسلامىي پرىنسىپلارغا دىققەت قىلىدىغانلىقىنى ئېيتقاندى، ئەمما ئۇنداق قىلمىدى.

ــچۈشەندىم، تاغامچۇ؟

ــتاغاڭنى ئالىي مەكتەپكە ئەۋەتسەك، دىنسىز بولۇپ قايتىپ كەلدى.

ــبۇنداق دېمىگىن موما!

ــبۇنداق دېيىش مەن ئۈچۈنمۇ ئاسان ئەمەس، لېكىن بۇ ئەمەلىيەت.

ــتاغاملار ئەتە كەلمەكچى، ئۆزگەمۇ ئەرزۇرۇمدىن كېلىدىكەن... بولدى بۇ گەپلەرنى قويايلى، خەيرلىك كەچ موما!

ــخەيرلىك كەچ بالام!

. . . . .

تۇركان خانىم گىرىم ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ پەرداز قىلىۋاتاتتى. بۇ ئەسنادا ئىشىك قوڭغۇرىقى چېلىندى. تۇركان يولدىشىغا:

ــئاكىف، ئىشىكنى ئېچىۋەتكىنە. قاق سەھەردە كىم كەلگەندۇ؟ بىنا خىزمەتچىسىدۇ ھەقچان، ـ دەپ توۋلىدى.

ئاكىف ئەپەندى ئىشىكنى ئېچىپ، كۆزلىرىگە ئىشەنمەي، ھاياجان بىلەن ۋارقىرىۋەتتى:

ــخانىم، قارىغىنە كىم كەپتۇ؟! ئەتىۋارلىق قىزىم ئۆزگە.

دادىسى قىزىنى قۇچاقلىدى، يۈگۈرۈپ كەلگەن تۇركان خانىممۇ قىزىغا ئېسىلدى ۋە:

ــجېنىم قىزىم، تازىمۇ ۋاقتىدا كەلدىڭ. چۈنكى بۇ ھەپتىنىڭ ئاخىرى يۇنۇس ئاكاڭنىڭ تويى بار. پۈتۈن ئىشنى تەق قىلىپ قويدى. چوقۇم بەك قىزىيدۇ، ـ دېدى.

ئۆزگە ئاپىسىنىڭ گەپلىرىگە ئانچە ئېرەنشىپ كەتمىدى ۋە تېمىنى يۆتكىدى:

ــمومام قانداق تۇرۇۋاتىدۇ؟ ئۇنى تولىمۇ سېغىنىدىم.

تۇركان خانىم جاۋاب بەردى:

ــموماڭ تاغاڭنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتىدۇ. ئاغرىپ قاپتىكەن، ساناتورىيەدىن ئېلىپ كەلدۇق. ئۇ يەردە ئۆلۈپ ـ تارتىپ قېلىپ، مەتبۇئاتلاردا: «سوتچى ئەپەندىنىڭ ئانىسى ساناتورىيەدە ئۆلدى» دېگەن گەپنىڭ تارقىلىشىدىن قورقتۇق.

ئۆزگە ئاپىسىنىڭ سۆزلىرىدىن يىرگىنىپ كەتتى. ئەرزۇرۇمدىكى نۇرجان ھەدىنىڭ: «بۇرۇنلاردا ئانىلار بېشىمىزنىڭ تاجى ئىدى، ئەمدىلىكتە يۈك بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. بۇ ئاتالمىش مەدەنىيەت، بۇ ئىدىيە بىزگە نەدىن يۇقتى؟» دېگەن سۆزلىرى ئېسىگە كەلدى.

ئۆزگە خىيالغا بېرىلىپ كەتكەچكە، ئاپىسىنىڭ سۆزلىرى قۇلىقىغا كىرمەيۋاتاتتى. ئاپىسىنىڭ:

ــ ئۆزگە، ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن. نېمە بولدۇڭ، مىجەزىڭ يوقمۇ؟ ـ دېگەن سۆزلىرى بىلەن ئېسىگە كەلگەن ئۆزگە:

ــ ياق، بەك چارچاپ كەتكەن ئوخشايمەن. يۇيۇنۇپ چىقىپ ئارام ئالاي، ـ دېدى.

ــ شۇنداق قىلغىن، ئارام ئېلىۋالمىساڭ بولمايدۇ. ئەتە بازارغا چىقىپ، ساڭا تويدا كىيىدىغان كىيىم ئالىمىز تېخى. شۇنداق بىر ياسانغىنكى، خەقلەرنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتەيلى.

ئۆزگە يەنىلا ئۆز خىيالى بىلەن بەنت بولغاچقا، ئاپىسىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىمىدى.

ــ دېمەك، مەتبۇئاتنىڭ سۆز ـ چۆچەك قىلىشىدىن قورقتۇڭلار ـ ھە؟! ـ دەپ پىچىرلىدى.

ــ ئەلۋەتتە، قورۇق سۆز، قورۇق تۆھمەتتىن خۇدايىم ساقلىسۇن. بۇ خەق تولۇغمىدەك ئىشنى تۆگىدەك كۆرسىتىپ، ئىنسانىنى يۈز كۆتۈرۈپ يۈرگۈسىز قىلىۋېتىدۇ.

ــ شۇنداقمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە شۇنداق.

ــ مەتبۇئاتنىڭ بىتەرەپ ئورۇندا تۇرماي، ھەق ـ ناھەقنى ئايرىلاشتۇرۇپ يازىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە نېمىشقا گېزىت ئوقۇيسەن؟

ــ بىر كۈن گېزىت ئوقۇمىسا بىئارام بولۇپ كېتىدىغان ئادەم سەنمۇ، مەنمۇ؟

ــ مەن گېزىت ئوقۇمايلى دېمىدىم. يالغان خەۋەر يازمايدىغان گېزىت بولسا، شۇنى ئوقۇيلى دەۋاتىمەن.

ــ ئۇنداق گېزىتنى نەدىن تاپىمىز؟ بەزى گېزىتلەر دىن تەرەپدارى، بەلكىم ئۇلار يالغان يازماس، كىم بىلىدۇ...

ــ ئۇنداقتا، بىزنىڭ ئوقۇغانلىرىمىز دىنىسزلارنىڭ گېزىتىمۇ؟ نېمانداق غەلىتە گەپ قىلىدىغانسەن، گېزىتنىڭمۇ دىندارى، دىنسىزى بولامدۇ؟

دەل شۇ پەيتتە، ئۆزگەنىڭ دادىسى كىرىپ، ئۇلارنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى:

ــ مەن سىرتقا چىقمەن، ئەتە يالوۋاغا بارىمىز، تەييارلىق قىلغاچ تۇرۇڭلار.

دادىسى ئۆزگەنىڭ مەڭزىگە سۆيۈپ قويۇپ:

ــ ياخشى ئارام ئالغىن قىزىم، كەچتە كۆرۈشەيلى.

ــ خوش دادا.

. . . . .

ئەتىسى كەچقۇرۇن.

ئۆزگەنىڭ ئائىلىسى يولغا چىقىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتاتتى. ئۆزگە ئۇزۇن كۆينىكىنى كىيدى، چاچلىرىنى پاسون چىقارماي تاراپلا ئارقىدىن بوغۇۋالدى ۋە يولدا ئوقۇش ئۈچۈن سومكىسىغا ئىككى پارچە كىتاب سالدى. ئۇ تەييارلىنىپ بولۇپ، ھۇجرىسىدىن چىقىشقا ئاپىسى كۆرۈپ:

ــ قىزىم، ئىشتان كىيگەن بولساڭچۇ، يولدا قىينالمايتتىڭ، ـ دېدى.

ــ بۇ كىيىمىم تېخىمۇ راھەت، ـ دەپ جاۋاب بەردى ئۆزگە. دادىسى گەپكە ئارىلىشىپ:

ــ قىزىمنىڭ ئەركىنلىكىنى بوغما، نېمىنى خالىسا شۇنى كىيسۇن! ـ دېدى.

ئۆزگە دادىسىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئۆزىچە ئۇمىدلەندى. ئۇلار يولغا چىقتى. تاكسىنىڭ ئارقا تەرىپىدە ئولتۇرغان ئۆزگە سومكىسىدىن كىتابىنى چىقىرىپ ئوقۇشقا باشلىدى. تۈركان خانىم ۋە يولدىشى: «نېمە ئوقۇۋاتقاندۇ؟» دېگەندەك، باشلىرى بىلەن بىر ـ بىرىگە ئىشارەت قىلىشتى. دادىسى:

ــ نېمە كىتاب ئوقۇۋاتىسەن قىزىم؟ ـ دەپ سورىدى.

ئۆزگە بېشىنى كۆتۈرۈپ:

—ئىنسان خاراكتېرى ھەققىدە يېزىلغان پسىخولوگىيە كىتابى، - دېدى.

—مەزمۇنىنى بىزگىمۇ سۆزلەپ بەرگىنە، يولدا زېرىكمەي پاراڭلىشىپ ماڭارمىز.

—بۇ كىتابتا ئاساسلىقى ئىنسان ۋە كىملىك ھەققىدە مۇلاھىزىلەر بايان قىلىنغان.

تۇركان خانىم:

—كىملىك؟ ھەممىمىزنىڭ كىملىكى بارغۇ؟ - دېدى.

—سەن ئېيتقان كىملىك بىلەن بۇ كىتابتا بايان قىلىنغان كىملىك ئوخشىمايدۇ. چۈنكى بىز ھەقىقي كىملىككە ئىگە ئەمەس.

—خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت ساپاسى تۆۋەن، مەنچە ئۇنىۋېرسىتېتلارنى كۆپەيتىش كېرەك، - دېدى دادىسى.

—دادا، ئۇنىۋېرسىتېت ۋە ستۇدېنتلارنىڭ سانى يىلدىن يىلغا كۆپەيمەكتە. مەنچە مەسىلە مەكتەپ سانى ۋە دىپلومدا ئەمەس، بەلكى مائارىپنىڭ سۈپىتىدە. تۇركان خانىم:

— مائارىپ دېگەن مائارىپ، ھەرقانچە سۈپەتسىز بولسىمۇ، ھېچقاچان: «بىرگە بىرنى قوشسا ئۈچ بولىدۇ» دەپ ئۆگەتمەيدۇ، - دېدى.

—ئاپا، مائارىپ باشقا، بىلىم بېرىش باشقا. مەنچە...

دادىسى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

—سەن كەلگەندىن بېرى پاراڭلاشقۇدەكمۇ پۇرسەت بولمىدى، ئەرزۇرۇم ھەققىدە بىزگە ھېچ گەپ قىلىپ بەرمىدىڭغۇ قىزىم؟

ئۆزگەنىڭ ئەرزۇرۇمدىكى كۈنلىرى تولىمۇ كۆڭۈللۈك ئۆتكەنىدى. دادىسىغا:

—ئۇ يەردە پەقەت ياتسىرىمىدىم، نۇرجان ھەدە ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى ماڭا تولىمۇ كۆڭۈل بۆلدى، - دېدى.

—نۇرجان ھەدە دېگىنىڭ كىم؟ - دەپ سورىدى ئاپىسى.

—ئەرزۇرۇملۇق بىر ئوقۇغۇچى، بىز شۇ يەردە تونۇشقان. ئارىلاپ ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ تۇرىمەن.

.....

ئۇلار يالوۋاغا يېتىپ بارغاندا، تاغىسىنىڭ ئۆيىدە جەمىلە مومايدىن باشقا ھەممەيلەن تولىمۇ ئالدىراش كۆرۈنەتتى. ئۇلار تۇنجى قېتىم ئوغۇل ئۆيلەۋاتقان بولغاچقا، پۈتۈن ئىشنى زىر - زەۋىرىگىچە ئەستايىدىل ئورۇنلاشتۇرۇشقا تىرىشاتتى. ھەتتا ئۇ كۈنى ئېچىلىدىغان شامپانىمۇ تەييار ئىدى.

كەچكە يېقىن ئۆزگە ۋە ئايشەن ئاپىلىرى بىلەن بىللە بازارغا چىقتى. ئۆزگە ئاددىي ۋە ئۇزۇن بىر كۆينەكنى تاللىدى. ئايشەن بولسا بەدىنىنىڭ ھەممە يېرى مانا مەن دەپلا كۆرۈنۈپ قالغۇدەك مودا كۆينەكتىن بىرنى ئالدى. تۈركان خانىم ئۆزگە ئالغان كۆينەكنى پەقەت ياقتۇرمىدى. لېكىن ئۆزگە: «ئۆزەمنى بازارغا سالامتىم؟ مەن مۇشۇنى ياقتۇردۇم» دەپ جاۋاب بەردى. ئۆزگە مومىسىنىمۇ ئۇنتۇپ قالماي، ئۇنىڭغا ناھايىتى چىرايلىق لېچەكتىن بىرنى ئالدى.

كەچلىك تاماقتىن كېيىن، ئۆزگە مومىسىنىڭ ھۇجرىسىغا كىردى ۋە:

—موما، قانداق ئەھۋالىڭ؟ - دەپ سورىدى.

—كەل قىزىم، كەلگىنە سېنى بىر قۇچاقلاي، سېنى تولىمۇ سېغىندىم.

ئۇلار قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. ئۆزگە مومىسىنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇردى.

—ياخشى تۇرۇۋاتقانسەن جېنىم موما؟ سېنى ئۇ نەس باسقان جايدىن قايتۇرۇپ كەلگىنىگە مىڭ شۈكرى. راستىمنى ئېيتسام، مېنىڭ كۆڭلۈم تولىمۇ يېرىم بولغانىدى، ئەمما ساڭا ياردەم قىلىش قولۇمدىن كەلمەيتتى.

—ئۆزەڭ قانداق تۇرۇۋاتىسەن قىزىم؟

—ياخشى، سېنى بەك سېغىندىم شۇ.

جەمىلە موماي مېھرىبانلىق بىلەن ئېيتىلغان بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلىمىغىلى ئۇزۇن بولغانىدى. بىردىنلا كۆڭلى بۇزۇلۇپ، كۆزلىرىدىن ئىككى تامچە ياش سىرغىپ چۈشتى. دەل شۇ پەيتتە ئىشىك چېكىلىپ، يۇنۇس كىرىپ كەلدى.

ــ ئۆزگە، سەن بۇ يەردىمىدىڭ؟ خۇش كەپسەن، كىرسەم بولامدۇ؟ ـ دەپ سورىدى.

ــ رەھمەت. كىرىۋەرگىن! ـ دەپ جاۋاب بەردى ئۆزگە .

يۇنۇس مومىسىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرەر ـ كىرمەي ئۆي تېلېفونى جىرىڭلىدى، ئاپىسى كىرىپ، سىمسىز تېلېفوننى يۇنۇسقا ئۇزاتقاچ:

ــ يۇنۇس ساڭا تېلېفون كەپتۇ. ۋاي ـ ۋۇي سىلەر بۇ يەردە نېمىلەرنى دېيىشىۋاتىسىلەر؟ ـ دەپ چىقىپ كەتتى. يۇنۇس:

ــ ئالو! مەن يۇنۇس.

قارشى تەرەپتىن:

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! ـ دېگەن ئاۋاز كەلدى.

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام! ئوھۇي، سەنمىدىڭ ئاغىنە؟! نەلەردە يۈرىسەن، يوقاپلا كەتتىڭغۇ؟!

ــ قانداق ئەھۋالىڭ؟

ــ رەھمەت، ياخشى. ئۆزەڭچۇ؟ ئەتە مېنىڭ تويۇم، مۇبارەكلەش ئۈچۈن تېلېفون قىلغان ئوخشىمامسەن؟

تېلېفون قىلغان ئۆمەر فارۇق بولۇپ، پۇلى قالمىغاچقا، ئىقتىسادتىن تولىمۇ قىينىلىپ كېتىۋاتاتتى. ئىلاجىسىز يۇنۇستىن قەرز ئالماقچى بولۇپ تېلېفون قىلغانىدى، يۇنۇسنىڭ توي توغرىسىدىكى گېپىنى ئاڭلاپ، قەرز سوراشتىن ۋاز كەچتى ۋە:

ــ شۇنداق، سەندىن ھال ـ ئەھۋال سوراش ئۈچۈن تېلېفون قىلغانىدىم، ئاللاھ تائالا تويۇڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى خەيرلىك قىلغاي! ـ دېدى.

ئۇلار بىردەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن، تېلېفوننى قويۇۋەتتى. يۇنۇس مومىسىغا قاراپ:

ــمەن ساڭا گېپىنى قىلغان بالا مۇشۇ. مەندىن ئەھۋال سوراپ تېلېفون قىپتۇ. ـ دېدى. جەمىلە موماي:

ــبىرەر ئېھتىياجى بار ـ يوقلۇقىنى سورىمىدىڭغۇ؟!

ــئېھتىياجى بولسا، ئۆزى ئېيتاتتى.

ــبەلكىم ئېيتالمىغاندۇ. پۇل ـ پۇچەك ئەۋەتىشنى ئويلاپ باقتىڭمۇ؟

ــياق. ھە راست، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىمۇ يوق ئىدى. مەن بۇنى نېمىشقا ئويلاشمىغاندىمەن؟! تويدىن كېيىن ئەۋەتىپ قويارمەن. موما، سەن ئەتە تويغا بارامسەن؟

ــمەن قانداقمۇ باراي ئوغلۇم؟! ئىشكاپ ئىچىدىكى بوتۇلكىنى كۆرۈپ، نەچچە كۈندىن بېرى قانچىلىك ئازابلانغانلىقىمنى ئۆزۈم بىلىمەن.

ــسەن كۆرمەيدىغان يەرگە قويۇپ قويساقمۇ بوپتىكەن؟!

ــئۇنىڭ نېمە پايدىسى؟ جان ـ جىگەرلىرىمنىڭ بىلىپ تۇرۇپ ئۆزلىرىنى ئوتقا تاشلىشى يۈرەك ـ باغرىمنى پارە ـ پارە قىلىۋېتىپ بارىدۇ. نېمە ئۈچۈن؟ نېمە ئۈچۈن شەيتاننىڭ بۇيرۇقىغا ئەمەل قىلىمىز؟

ــشەيتان بۇيرىغىنى يوق، بۇ بىزنىڭ ئۆز ئىختىيارلىقىمىز بىلەن بولىۋاتقان ئىش.

ــسەن بىلمەيسەن، شەيتان كېلىپ ساڭا: «مەن شەيتان بولىمەن، سېنى ئاللاھتىن، پەيغەمبەردىن يىراقلاشتۇرماقچىمەن. شۇڭا سەن ھاراق ئىچ، يېرىم يالىڭاچ يۈر، ناماز ئوقۇما، روزا تۇتما!» دېمەيدۇ، بەلكى ساڭا: «شۇ ئىشمنى پۈتتۈرىۋېتىپلا قىلاي»، «تويۇمدىن كېيىن باشلاي» دېگەندەك ۋەسۋەسىلەرنى سالىدۇ ۋە ساڭا دېگىنىنى قىلدۇرىدۇ. نەتىجىدە، شەيتانغا يېقىنلاشقان كىشى ئاللاھتىن يىراقلىشىدۇ.

ئۆزگە قىزىقىپ سورىدى:

ــئۇنداقتا، ئاللاھ بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى توسالغۇ زادى نېمە؟

جەملە موماي نەۋرىسىنىڭ بۇ سوئالىدىن تولىمۇ سۆيۈندى، چۈنكى بىر مەسىلە ھەققىدە ئىزدىنىشكە باشلىغان ھەرقانداق كىشىنىڭ ئاخىرىدا چوقۇم توغرا جاۋابقا ئېرىشەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

—ھەي... قىزىم! توسالغۇ جىق. تېخىمۇ توغرىسى توسقۇنلۇق قىلىشقا ئۇرۇنىدىغانلار كۆپ. ئەمما بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ خەتەرلىكى يەنىلا ئۆزىمىز.

يۇنۇس ھەيرانلىق ئىلكىدە:

—قانداقسىگە؟ ـ دەپ سوئال قويدى.

جەملە مومىنىڭ قەلبىدە ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى چاقناشقا باشلىدى. ئەجىبا، باللىرىنىڭ ئىنسابىنى تىلەپ قىلغان دۇئالىرى ئىجابەت بولۇۋاتقانمىدۇ؟

—ئاۋۋال قەلب دەرۋازىلىرىمىزنى ئىسلامغا كەڭ ئېچىشىمىز، چىن دىلىمىز بىلەن ئاللاھقا ئىخلاس باغلىشىمىز ۋە كۆڭلىمىزدىن زىت تۇيغۇلارنى چىقىرىپ تاشلىشىمىز كېرەك. مانا بۇ بىرىنچى قەدەم. ئىككىنچى قەدەمدە بولسا، ھەقىقىي، ئىشەنچلىك مەنبەلەردىن پايدىلىنىپ بىلىم ئىگەللىشىمىز كېرەك.

ئۆزگە:

—موما! ئېيتقانلىرىڭىزدىن: «كىملىكىمىزنى بىلمەك ۋە ئۆزلۈكىمىزنى ياراتماق» دەپ خۇلاسە چىقىرىشقا بولىدۇ. ئەرزۇرۇمدىكى نۇرجان ھەدىمۇ دائىم: «مەن كىم، نېمە ئۈچۈن يارىتىلدىم، نەدىن كەلدىم ۋە نەگە بارىمەن؟... دېگەن سوئاللارغا توغرا جاۋاب تاپالىغان كىشى نىجاتلىققا ئېرىشىدۇ» دەيتتى، ـ دېدى.

يۇنۇس ئويچان ھالدا:

—مېنىڭ ئىچىمدە بىر بىئاراملىق بار. ئاۋۋال تويىنى ئۆتكۈزۈۋالاي، ئاندىن ئويلىغانلىرىمنى بىرمۇ بىر ئەمەلگە ئاشۇرىمەن. نۇرتەنمۇ تويدىن كېيىن ھىجابلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈردى، ـ دېدى.

ئۆزگە:

—يۇنۇس ئەپەندى، بۇ سۆزۈڭگە قوشۇلمايمەن. بىلىشىمچە، ئىبادەت دېگەن باشقىلار ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ ئۈچۈنلا قىلىنىشى كېرەك. شۇنداقمۇ موما؟ ـ دېدى.

ــتوغرا قىزىم. بەزى ئاياللار ئېرىنىڭ ھەر بۇيرۇقىنى بىجا كەلتۈرگەن بىلەن، ئاللاھنىڭ ئەمرىنى ئورۇنداش ئۈچۈن بىر تال مويىنىمۇ تەۋرىتىپ قويمايدۇ. ئېرىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن ھىجابلىنىش توغرا ئەمەس، ھەرقانداق قارارنى ئويلىشىپ چىقىرىش كېرەك.

ئۆزگە:

ــموما! ئىچىمدە چۈشىنىكسىز، غەلىتە تۇيغۇلار بار. تېخىمۇ توغرىسى، تۇيغۇ ئەمەس، ئىچكى توقۇنۇش... بەلكىم بۇ توقۇنۇش پات يېقىندا بېسىقىپ قالار.

ــئىنشائاللاھ، قىزىم!

يۇنۇس:

ــتاغام بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قالمىسۇن ـ ھە، ـ دېدى.

ئۆزگە قەتئىي تەلەپپۇزدا:

ــياق، مەن بىر قارارغا كەلسەملا، باشقىسى مۇھىم ئەمەس، ـ دېدى.

جەملە موماي:

ــقىزىم! ئىچىڭدىكى بۇ توقۇنۇشلار تا ئۆلگىچە بېسىقمايدۇ، جان تەندىلا بولىدىكەن، ئىنساننىڭ ئىچىدىكى توقۇنۇشلارمۇ تۈگىمەيدۇ.

ــپەقەتلا تۈگىمەسمۇ؟ ـ دەپ سورىدى ئۆزگە.

ــياق، تۈگىمەيدۇ.

ــئەمىسە تۈگىشىپتىمەن ـ دە؟!

ــنېمىشقا؟

ــچۈنكى مەن بۇ ئازابقا ئۆمۈر بويى بەرداشلىق بېرەلمەيمەن.

ــ سەن ئىچكى ھۇزۇرغا ئېرىشمەكچى بولساڭ، ئالدى بىلەن ئىچىڭدىكى توقۇنۇشۇۋاتقان تەرەپلەردىن بىرىنى تاللىشىڭ كېرەك. نەپسىڭنى تاللىمساڭلا، ئىچىڭدىكى توقۇنۇش ھۇزۇرغا ئايلىنىدۇ. سەن ھازىر تېڭىرقاش ئىچىدە تۇرۇۋاتىسەن. ئىمانىنى تاللاي دېسەڭ، كۆز ئالدىڭدىكى مال ـ دۇنيا ،مەكتەپ، ئۆتكۈنچى ھەۋەسلەر، ئورۇن ـ مەنسەپلەر كېلىدۇ. ئەگەر بۇلارنى تاللىساڭ، يەنە بىر تەرەپتە تۇرغان ئاخىرەت، قەبرە، جەھەننەم، ھېساب، سىرات قاتارلىقلارنى چەتكە قايرىپ قويۇشقا توغرا كېلىدۇ. شۇنداق ئەمەسمۇ؟

ــ ئېيتقانلىرىڭ پۈتۈنلەي توغرا، كۆڭلۈمدىكى گەپلەرنى قىلدىڭ. بۇلارنى قانداق بىلىۋالدىڭ؟...

يۇنۇس گەپنى بۆلدى:

ــ مەن چىقاي، بۇ گەپلىرىڭلارنى ئاڭلاۋېرىپ بىر قىسما بولۇپ قېلىۋاتىمەن. ئەڭ ياخشىسى ئاڭلىمايلا قوياي. بولمىسا، تويىمىز بولىدىغان ۋاقىتتا نۇرتەندىن ئايرىلىپ قېلىپ ئولتۇرماي.

ئۆزگە:

ــ يۇنۇس ئەپەندى، ئەرزۇرۇمدىكى ۋاقىتتا مەن خۇددى سەندەك ئويلايتتىم. بىر قېتىم نۇرجان ھەدە ماڭا: «قۇياشنى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولمىغاندەك، ھەقىقەتكە كۆز يۇمۇۋالغىلىمۇ بولمايدۇ. قۇياش نۇرىنى كۆرۈشنى خالىمىغانلار ئۆزىنى قاراڭغۇ زۇلمەتكە مەھكۇم قىلىدۇ. بىر ئىنسان بەلكى ئىسلامىي ھەقىقەتنى، ئاخىرەتنى، قەبرە ئازابىنى ئىنكار قىلىشى مۇمكىن. ئەمما ئۇنىڭ ئىنكار قىلىشى بىلەن ھەقىقەت يوقاپ كەتمەيدۇ. بۇنداق ئىنسان پەقەت ئۆزىگىلا زۇلۇم قىلغان بولىدۇ» دېگەنىدى. بۇ گەپلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەلىدىڭمۇ؟ ـ دېدى.

ــ ياق، مەن نەدىن بىلەي.

ــ بىز ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز ئالداپ كېلىۋاتىمىز دېمەكچى.

ــ قانداقسىگە؟

ــ قانداقسىگە بولاتتى؟ سەل قاراۋاتىمىز. سەل قاراش بىلەن مەسئۇلىيەتتىن قۇتۇلدۇق دەپ ئويلايمىز، لېكىن ئاللاھ بىزنىڭ رايىمىزغا ئەمەس، بەلكى ئۆز قانۇنىغا ئاساسەن ھېساب سورايدۇ.

ــ ھېساب سورامدۇ؟

ــ شۇنداق. مەنچە بولغاندا، ئەڭ توغرىسى بۇ.

ــ قانداق دەيسەن؟

ــ ئەسلىدە ئازراق پىكىر يۈرگۈزگەن كىشى بۇنىڭ تېگىگە يېتەلەيدۇ. كائىناتتىكى پۈتۈن جانلىق ۋە جانسىز شەيئىلەر يەنى يۇلتۇزلار، قۇياش، شامال قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئىنسانلارغا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن يارىتىلغان. ئىنسان ــ جانلىقلار ئىچىدىكى ئەڭ ئالىي مەخلۇق. مەن بىر كىتابتىن مۇنداق ئوقۇغانىدىم: «ھەر كىشى ئېرىشكىنىنىڭ ئاز ـ كۆپلۈكىگە قاراپ بەدەل تۆلەيدۇ. يەنى ئېرىشكىنى قانچە كۆپ بولسا، تۆلەيدىغان بەدىلىمۇ شۇنچە ئېغىر بولىدۇ.» دېمەكچى بولغىنىم، ئاللاھ بىزدىن پەقەت ئۆزىگىلا قۇللۇق قىلىشىمىزنى ھەمدە قۇللۇقنىڭ ئۆزىمىز بىلگەنچە ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ بۇيرۇغىنى بويىچە بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ.

ــ چۈشەنمەي تۇرۇپ، قارا ـ قويۇق قوبۇل قىلىشقا بولمايدىكەن ـ دە؟

ــ شۇنداق. بىزدە دىنىي ئىلىملەرنى ئوقۇماي، چۈشەنمەي تۇرۇپلا، ئۇ يەر ـ بۇ يەردىن ئاڭلىۋالغانلىرى بويىچە ئورۇنداپ كېلىۋاتقانلار كۆپ.

ــ مەن ئەمدى چىقاي. سەنمۇ خېلى يېتىشىپ قاپسەن جۇمۇ.

ــ مەنمۇ سەل تۇرۇپ چىقىمەن. شۇنى ئۇنۇتمىغىنكى، ئاخىرقى غەلبە ھەر زامان سىستېمىلىق تەربىيە ئالغان ۋە جاپالىق چېنىققانلارغا مەنسۇپ، ھەرگىزمۇ جاپادىن قورقۇپ قاچقانلارغا ئەمەس.

يۇنۇس چىقىپ كەتتى. ئۆزگە مومىسىنىڭ يۈزلىرىنىڭ كۆز ياشلىرى بىلەن يۇيۇلغانلىقىنى كۆردى. ئۇ مومىسىغا ئالغان سوۋغاتنى بەردى. جەملە موماي تولىمۇ تەسىرلەنگەن ھالدا:

ــ قىزىم! ئاللاھ سېنى ھەزرىتى ئاسىيە ۋە ھەزرىتى مەريەملەرگە قوشنا قىلسۇن! ـ دېدى.

ــ ئامىن! ھە راست موما، ئەتە كەچتە تويغا بارماسەن؟

ــ مەن قانداقمۇ باراي قىزىم؟ تۇنجى نەۋرەمنىڭ تويى بولغان تەقدىردىمۇ ئاللاھ ياقتۇرمايدىغان يەرگە نېمىدەپ بارىمەن؟

ــ كۆڭلۈڭنى چۈشىنىمەن موما. نۇرجان ھەدە بىر قېتىم: «ئەگەر پەيغەمبىرىمىز كېلىپ، سەن بىلەن تونۇشماقچى بولسا، سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دوستلىرىڭنى، تۇرار جايىڭنى، ئۆيۈڭنى، ھەتتا كىيىم ئىشكابىڭنى قىلچە ئىككىلەنمەي كۆرسىتەلەمسەن؟» دېگەنىدى.

ــ تولىمۇ ئورۇنلۇق گەپ قىپتۇ.

ــ شۇنداق. ئۇ دائىم شۇنداق ئورۇنلۇق گەپلەرنى قىلىدۇ. مەسىلەن، بىر قېتىم مۇنداق دېگەنىدى: «ئەگەر ئۆزەڭلار ياخشى كۆرىدىغان بىرىدىن مەكتۇپ كەلسە، دەرھال ئېچىپ ئوقۇماي، بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ئوقۇيچۇ دەپ، تاشلاپ قويامسىلەر؟ ئەگەر ئۇ مەكتۇپ سىلەر بىلمەيدىغان تىلدا يېزىلغان بولسا، مەزمۇننى بىلىشكە تىرىشماي تاشلاپ قويامسىلەر ياكى ئۇ تىلنى بىلىدىغان بىرىنى چاقىرىپ ئوقۇتامسىلەر؟ ئەلۋەتتە، ئۇ تىلنى بىلىدىغان تەرجىمان ئىزدەيسىلەر. ئەمدى ئۆزەڭلاردىن سوراپ كۆرۈڭلار، نېمە ئۈچۈن ئاللاھتىن كەلگەن مەكتۇپنى قولۇڭلارغا ئېلىپ قويمايسىلەر؟ نېمە ئۈچۈن تەرجىمان ئىزدىمەيسىلەر؟ ئۇنىڭغا نېمە ئۈچۈن قىزىقمايسىلەر؟ نېمىشقا مەنىسىنى چۈشىنىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسەتمەيسىلەر؟ ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئادىمىڭلاردىن كەلگەن مەكتۇپچىلىك قىممىتى يوقمۇ؟ نېمىشقا ئۇنىڭغا ئېتىبار بەرمەيسىلەر؟ بۇنىڭ ھېسابىنى قانداق بېرىسىلەر؟ ياكى ئۆلمەيمىز، ھېسابقا تارتىلمايمىز دەپ ئويلامسىلەر؟»

ــ ئاللاھ ئۇنىڭدىن مىڭ مەرتىۋە رازى بولسۇن!

ــ ئامىن! موما، بىلەمسەن؟ مەن ئەمدى ئىشتان كىيمەيمەن ھەم يېقىندا ھىجابقا كىرىشنى ئويلىشىۋاتىمەن.

جەملە موماي ھەيرانلىق ئىلكىدە ئۆزگەگە قارىدى:

ــ راستىمۇ قىزىم؟ قايتا دېگىنە، خاتا ئاڭلاپ قالمىغاندىمەن؟

ــ ياق، خاتا ئاڭلاپ قالمىدىڭ. ـ دېدى ئۆزگە ۋە مومىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ، ھۇجرىدىن چىقتى. دۇئالىرىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقىدىن دىلى سۆيۈنگەن جەملە موماي كۆزلىرىگە لىق ياش ئالغان ھالدا ئۆزگەنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى.

* * * * *

ئەتىسى...

تويى كۈنى بولغاچقا، ئۆي ئىچى تولىمۇ ئالدىراش ئىدى. كېلىننى ياساندۇرۇش ئۈچۈن پەردازخانىغا ئېلىپ بارىدىغان ماشىنىمۇ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ بولغانىدى. ئۆزگەدىن باشقا ئاياللار چۈرقىراشقىنىچە ماشىنىغا چىقىشتى. تۇركان خانىم قىزىغا:

ــ قىزىم، تېز بولغىن، ھەممەيلەن سېنى ساقلاپ قالدۇق، ـ دەپ ۋارقىرىدى.

ئۆزگە جاۋابەن:

ــ مېنىڭ بارغۇم يوق، گىرىمنى ئۆزەم قىلىمەن، ـ دېدى.

ــ نېمىشقا قىزىم؟

ــ پەقەتلا بارغۇم يوق.

تۇركان خانىم بېشىنى چايقىغىنىچە:

ــ ساڭا ئەرزۇرۇمنىڭ ھاۋاسى ياقمىغان ئوخشايدۇ، بىر قىسمىلا بولۇپ قاپسەن، ـ دېدى.

نىھايەت، تويى باشلاندى. ئۆزگە ئاپىسىنىڭ زورلىشىغا قارىماي پەرداز قىلمىدى. تويى زالىغا كىرگىنىدە، ھاراق ـ شاراپنىڭ بەدپۇرىقى زالنى بىر ئالغانىدى. ئۆزگە ئۆزگىرىش يولىدا ئىچىدىن سېسىشقا باشلىغان جەمئىيەتكە، زامانىۋىلىشىش يولىدا ئەسلىنى ئۇنۇتقان مەدەنىيەتكە، ئۆزلۈكىنى يوقاتقان نادان كىشىلەرگە، قىسقىسى، پۈتۈن يات نەرسىلەرگە ئىچىدە لەنەت ئوقۇدى.

ئۆزگە زالنىڭ ئىچىگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ مۇۋاپىق بىر يەرگە بېرىپ ئولتۇردى. ئايشەنىنىڭ ئاپىسى تولىمۇ چاكىنا كىيىنىۋالغان، كېلىنىمۇ ئۇنىڭدىن قېلىشمىغۇدەك دەرىجىدە ياسانغانىدى. تويى ئۇسسۇل بىلەن باشلاندى، ئۇسسۇل ئويناش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چۈشۈۋالغان ئادەملەر ھەررەڭ ـ سەررەڭ قىلىقلارنى قىلىشىپ، ئوڭ ـ سولغا ئېغاڭلىشاتتى.

ئۆزگە كۆڭلىدىن: «پەرۋەردىگارىم! شۇ تاپتا سەن مەندىن رازىمۇ؟ بۇ تويىدىن، بۇ نىكاھتىن، بۇ قالايمىقانچىلىقتىن رازىمۇ؟» دېگەنلەرنى ئۆتكۈزدى ۋە ئارقىدىنلا ئۆز سوئالىغا ئۆزى جاۋاب بەردى: «ياق، ياق... ئاللاھ ئۆزى بەلگىلىگەن دائىرە ئىچىدىكى ئىشلاردىن رازى بولىدۇ. بۇ ئىشلاردىن رازى

بولۇشى ئەلۋەتتە مۇمكىن ئەمەس.» تۇرۇپلا ئۆزگەننىڭ كۆڭلى ئېلىشتى، چىشىنى چىشلەپ ئۇسسۇلنىڭ تۈگىشىنى كۈتتى. ئۇسسۇل تۈگىگەندە يېنىغا كەلگەن دادىسىغا:

ــ دادا، ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنى ئۆيگە ئاپىرىپ قويغىنە، كۆڭلۈم ئېلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. يولنىڭ ھاردۇقى تېخى چىقمىغان بولسا كېرەك، ئارام ئالغۇم كېلىۋاتىدۇ، ـ دەپ يالۋۇردى. دادىسى خالار ـ خالىماس قوشۇلدى. ئايالىغا ئۆزگەنى ئۆيگە ئاپىرىپ قويۇپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئۆزگە دادىسىغا:

ــ خۇشال ئويناپ قايتقايسىلەر، ـ دېدى ۋە ئۆيگە كىرىپ، ئۇدۇل مومىسىنىڭ ھۇجرىسىغا قاراپ ماڭدى. جەملە موماي نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، دۇئا قىلىۋاتاتتى. دۇئاسىنى تۈگىتىپ: «ئامىن!» دەپ يۈزىنى سىيپىدى، ئاندىن بۇرۇلۇپ:

ــ ئۆزگە، سەنمىدىڭ قىزىم؟ كەل، جېنىم بالام! مەن سېنىڭ قايتىپ كېلىدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم، ـ دېدى.

ئۆزگە يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە، مومىسىنىڭ بوينىغا ئېسىلدى ـ دە، ئېسەدەپ يىغلاشقا باشلىدى. قانغۇچە يىغلىۋالغاندىن كېيىن، بېشىنى كۆتۈرۈپ:

ــ يېنىپ كېلىدىغانلىقىمنى قانداق بىلدىڭ موما؟ ـ دەپ سورىدى. جەملە موماي جاۋابەن مۇنداق دېدى:

ــ قىزىم، ئىنسان قەلبىدە ئىمان ئۇچقۇنى چاقنىدىمۇ، ئۇ يۈرەككە ئوت تۇتاشماي قالمايدۇ. مۇبارەك بولسۇن قىزىم، قۇتلۇق بولسۇن، يولۇڭ ئوچۇق بولسۇن، ئاللاھ ساڭا يار ـ يۆلەك بولسۇن!

ئۆزگە كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ، ئورنىدىن تۇردى ۋە تاھارەت ئالغىلى ماڭدى. بىردىنلا يادىغا داڭلىق شائىر نەجىب فازىلنىڭ بىر پارچە شېئىرى كەلدى. ئۆزگە دەسلەپ ئوقۇغان چېغىدا ئانچە ئاڭقىرىپ كېتەلمىگەن بۇ شېئىرنىڭ مەنىسىگە مانا ئەمدى يەتكەندى:

ئۈچ قەۋەتلىك ئۆيىمىزنىڭ ئەڭ ئۈستىدە،

قولىدا تەسبىھ سىيرىپ يىغلار مومام.

ئوتتا قەۋەتتە ئوينار ئاپام ۋە ئاشنىلىرى،

ئەڭ ئاستىدىن ئاڭلىنار سىڭلىمنىڭ ناۋالىرى.

قۇرتلاپ كەتكەن ئېرىمچىكتۇر توغرىغىنىم،

كېلىڭ دوستلار، بۇ ئۇچۇق تىياترنى كۆرۈڭلار!

بىر تۇپ دەرەخ بۇ گويا تاقاشقان ئۈپۈققىچە،

كۆكى ئېپپەت، شاخلىرى تەقلىد، مېۋىسى بولسا پاھىشە.

* * * * *

ئۆمەر فارۇق تولىمۇ جىددىي كەتكەنىدى. ئۇ بازارغا چىقماس، ئاشخانا تەرەپكىمۇ يولىماس بولدى. بىرلا يېرى، دوستلىرى بىلەن چايخانىدا ئولتۇرۇش توغرا كەلمىگەن بولسا، ئۇنىڭ ئۈچۈن تېخىمۇ ئوبدان بولاتتى. شۇ نامسىز كونۋېرتتا قەرەللىك ئەۋەتىلىپ تۇرۇۋاتقان ئازغىنە پۇل بولمىغان بولسا، بۇ كەمگىچە قانداقمۇ قىلاتتىكىن ـ تاڭ؟ ئۆمەر بۇ نامسىز كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى پەقەتلا بىلەلمىدى. ئۇ ئەسكەرلىككە كەلگەندىن بېرى، ھەدىسى بىلەن يېزىنىسى ئىزدەپ ـ سوراپمۇ قويمىدى. ئەجىبا، پۇلنى ئۇلار ئەۋەتكەنمىدۇ؟ ئەمما كونۋېرت ئىچىدىكى قەغەزگە يېزىلغان خەت: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!» بىلەن باشلىنىپ: «قېرىندىشىم، بۇ پۇل ساڭا ھالالدۇر، خاتىرجەم خەجلىگىن» دېگەن جۈملىلەر بىلەن ئاخىرلىشاتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، پوچۇركىمۇ ئۆمەرگە يات ئىدى.

ئەنە شۇ خىياللار بىلەن ئولتۇرغان ئۆمەر فارۇق ياتاقتىن ئۆز ئىسمىنىڭ چاقىرىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئورنىدىن دەس تۇردى. بۇگۈن ئائىلىلەر بىلەن كۆرۈشۈش كۈنى ئىدى. ئۆمەر يۈرىكىنىڭ ھاياجان ئىلكىدە دۈپۈلدەپ سوقۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئەجىبا، ھەدىسى يوقلاپ كەلگەن بولغىيمىدى؟ قوبۇلخانىغا ئوقتەك يۈگۈرگىنىچە كىرىپ كەلگەن ئۆمەر فارۇق ئەتراپقا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن، ئەڭ چەتتىكى ئۈستەلدە ئولتۇرغان بىرىنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرغىنىنى كۆردى. كەلگەن كىشى مۇئمىن ئاكا ئىدى. ئۆمەر ھاياجىنىنى باسالماي قالدى، چۈنكى ئۇنىڭ قەلبىنى چۇلغىۋالغىنى خۇشاللىقتىنمۇ ئۆتە بىر ھېسسىيات ئىدى. ئىككىسى ھەسرەت بىلەن قۇچاقلاشتى. مۇئمىن ئاكا ئېغىز ئېچىپ:

—سېنى جازالايمەن، ئەمما ھازىر ئەمەس. نېمىشقا بىزگە ئادرىسىڭنى ئەۋەتمىدىڭ؟ ـ دېدى. ئۆمەر ئىككىلەنگەن تەلەپپۇزدا ئېيتتى:

ــمەن... كەچۈرۈڭ ئاكا. مېنى قانداق تېپىپ كەلدىڭىز؟

ــئۆيۈڭگە نەچچە قېتىم تېلېفون بېرىپ، ئادرېسىڭنى سورىغان بولساممۇ ئېيتىپ بەرگىلى ئۇنىمىدى. ئۇلارغىمۇ بىرلا پارچە خەت يېزىپسەن.

ــجاۋاب خەت كەلگەن بولسا، يەنە يېزىشىم مۇمكىن ئىدى.

ــئاخىرى، تېلېفوننى ھەدەڭ ئالدى. مەن سېنىڭ دوستۇڭ ئىكەنلىكىمنى، ئىشەنمىسە سەندىن سوراپ باقسا بولىدىغانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىن، ئادرېسىڭنى دەپ بېرىشكە مەجبۇر بولدى. ئەسلىدە ئۇلار سېنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن ئەمەسمۇ؟ مېنىڭ ساڭا زىيان يەتكۈزۈپ قويۇشۇمدىن قورققان ئوخشايدۇ.

ــئۇلارنىڭ قورقىدىغان ئىشى باشقا. بولدىلا، بۇلارنى دېيىشمەيلى. ھە، ئۆزىڭىز قانداقراق تۇرۇۋاتىسىز؟

ــشۈكرى، ياخشى تۇرۇۋاتىمەن. دوستلىرىڭنىڭ ھەممىسى سالام ئېيتتى.

ــۋەئەلەيكۇم ئەسسالام. شۇ تاپتا ھاياجىنىمنى تىلىم بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. ئاللاھ سىزدىن رازى بولسۇن!

ــئاللاھ ھەممىمىزدىن رازى بولسۇن! ئادرېسىڭ بۇرۇنراق تېپىلغان بولسا، سېنى بۇنداق تاشلىۋەتمىگەن بولاتتۇق. بەكلا جۈدەپ كېتىپسەن، ساڭىمۇ ئوڭاي ئەمەس. ئەسكەرلىك تۈگەيدىغانغا يەنە قانچىلىك قالدى؟

ــيېرىمى تۈگىدى.

ــھەدەڭ بەزى سىرلىرىڭنى ئېيتىپ قويدى، راستىمنى ئېيتسام، سەندىن رەنجىدىم.

ــنېمە بولدى، ئاكا؟ مەندىن ئۆتكەن يېرى بولسا كەچۈرۈۋېتىڭ.

ــياق، ئۇنداق ئوڭاي كەچۈرۈۋېتىدىغان ئىش يوق، ئەلۋەتتە شەرتىم بار. ئۇكام، ئۆيدىن چىقىپ كەتكىنىڭنى نېمىشقا ماڭا ئېيتمىدىڭ؟

ئۆمەر گەپ ـ سۆزسىز بېشىنى ئەگدى. مۇئمىن ئاكا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ــبىز قېرىنداش ئەمەسمۇ؟ ئاللاھ قۇرئاندا: «پەقەت ئىمان ئېيتقانلارلا بىر ـ بىرىنىڭ قېرىنداشىدۇر» دېگەن. سەنچە، قېرىنداشلىق پەقەت ياخشى كۈنلەر ئۈچۈنلىمۇ؟ يامان كۈندە ئەسقاتمىغان قېرىنداشلىقنىڭ نېمە پايدىسى؟ ھەدەڭنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، نەچچە كۈنگىچە گېلىمدىن تاماق ئۆتمىدى.

ــكەچۈرۈڭ، ئاكا!

ــگەرچە بىز ئەنسار بىلەن مۇھاجىرلاردەك بولالمىغان ۋە ئۇ بۈيۈك ئىسلامىي قېرىنداشلىقتا ئىگە بولالمىغان بولساقمۇ، بىز يەنىلا دوستىمىز، قېرىندىشىمىز. نېمىشقىمۇ ئۇنداق قىلغانسەن؟ بۇ چاغقىچە نېمە بىلەن جان باقتىڭ؟

ئۆمەر يەنە لام ـ جىم دېمىدى. دېمەك، ئۇ پۇللارنى مۇئمىن ئاكا ئەۋەتمىگەنىدى. ئاخىرى ئېغىز ئېچىپ مۇنداق دېدى:

ــراست، بەكلا قىينالدىم. بۇ يەردە ئىزدەپ ـ سورايدىغان، خەت ـ چەك ئەۋەتىپ تۇرىدىغان بىرىنىڭ بولماسلىقى ئىنسانىنى ھەقىقەتەنمۇ قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدىكەن.

ــپۇل ئەۋەتىدىغان ئادەم بولمىسا، تېخىمۇ تەس.

ــبۇلارنىڭ ھەممىسى بىز ئۈچۈن سىناق. سىز بىر قېتىم پەيغەمبىرىمىزنىڭمۇ يېگۈدەك نەرسە قالمىغاندا، قورسىقىغا تاش تاڭغانلىقىنى؛ مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈستىدىن ئېلىپ بارغان ئۈچ يىللىق ئېمبارگوسى جەريانىدا ئايالللار ۋە باللارنىڭ ئاچلىقتىن قىرىلىپ كەتكەنلىكىنى؛ بىر ساھابىنىڭ كوچىدىن تېپىۋالغان تۆگە تېرىسىنى سۇغا چىلاپ، باللىرىنى ئۈچ كۈنگىچە شۇ سۇ بىلەن باققانلىقىنى... سۆزلەپ بەرگەنىدىڭىز.

ئۆمەر بىردەم تۇرۇۋېلىپ سورىدى:

ــھە راست، مېنى قانداق شەرت بىلەن كەچۈرمەكچى ئىدىڭىز؟

ــسۆزلىرىڭ مېنى تولىمۇ ھاياجانغا سالدى. شەرتكە كەلسەك، ئەسكەرلىكتىن قايتىپ، ئۇدۇل بىزنىڭ ئۆيگە كەلگىن. سەن كەلگىچە، ئاستىنقى قەۋەتنى ساڭا تەييارلاپ قويىمەن.

ئۆمەر ئېتىراز بىلدۈردى:

ــ قوبۇل قىلالمايمەن.

ــ نېمىشقا؟ چوقۇم قوبۇل قىلىشىڭ كېرەك. بولمىسا، سېنىڭ قېرىنداشلىقىڭدىن گۇمانلىنىپ قالىمەن. تېخى ئىسلام تارىخىدىن سۆز ئېچىۋاتىسەن. ئەنسار قېرىنداشلىقنى ئەسلەپ باققىنە.

ــ توغرا، لېكىن ئەنسارلار پۈتۈن مال ـ دۇنياسىنى مۇھاجىر قېرىنداشلىرىنىڭ ئالدىغا يايغان بولسىمۇ، مۇھاجىرلار تەييارتاپلىقتىن قورقۇپ: «ماڭا بازارنى كۆرسىتىپ قويغىن» دېگەنىدى، شۇنداققۇ؟

ــ ئۇغۇ شۇنداق. ئەمىسە، ۋاقتىنچە ئۇ ئۆيدە ئولتۇرۇپ تۇرۇپ، ئىش تاپقاندىن كېيىن ئىجارىسىنى بېرەرسەن. سەنچە قانداق؟

ــ بولىدۇ، ئەمىسە كېلىشتۇق.

كۆرۈشۈش ۋاقتى توشتى. ئۆمەر ئۆزىنى تولىمۇ بەختلىك ھېس قىلدى. مۇئمىن ئاكا قايتىش ئالدىدا ئۆمەرنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قارىماي، قولىغا بىر كونۋېرتنى تۇتقۇزۇپ قويدى. ئۇ كەتكەندىن كېيىن، ئۆمەر كونۋېرتنى ئېچىۋىدى، ئىچىدىن ئۇنىڭ ئەسكەرلىك مۇددىتى توشقۇچە يەتكۈدەك پۇل چىقتى. بۇ چاغدا، مۇئمىن ئاكا ئاللىقاچان ئۇزاقلىشىپ كەتكەنىدى. ئۆمەر ئىچىدە ئاللاھقا شۈكۈر ئېيتقاندىن كېيىن، ئۇدۇل چايخانىغا كىرىپ، ئۇ يەردە ئولتۇرغان سەبداشلىرىنىڭ ھەممىسىنى چاي بىلەن مېھمان قىلدى. بۇ ئارقىلىق ئۇ نەچچە ئايلىق قىيىنچىلىقنىڭ ھاردۇقىنى چىقىرىۋالغاندەك بولدى.

لېكىن ئۆمەر ئۆزىگە پۇل ئەۋەتىۋاتقان كىشىنىڭ كىملىكىنى تېخىچە بىلەلمەيۋاتاتتى...

. . . . .

ئارىدىن بىر يىل ئۆتتى.

بۇ بىر يىل ئىچىدە يۇنۇس بىر قىزغا دادا بولۇپ قالدى. ئايشەن پوچتىخانىدا ئىشقا چۈشكەندىن بېرى، ھەقىقىي ئەركىنلىككە ئېرىشكەنىدى. ئۆزى بۇرۇندا ئىشلەۋاتقان بولغاچقا، پەقەت ھەپتە ئاخىرلىرىدا كېلىپ، ئۆيدىكىلەرنى كۆرۈپ كېتەتتى.

ئۆمەر فارۇقنىڭ ئەسكەرلىكى تۈگەيدىغانغىمۇ تۆت - بەش كۈنلا قالغانىدى، ئاز قالغانسېرى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈن ساناپ ئۆتكۈزمەكتە ئىدى.

ئەرزۇرۇمدا ئوقۇۋاتقان ئۆزگە ھىجاب ئارتقانىدى، لېكىن ئۇنىۋېرستېتلاردا ھىجاب ئارتىش چەكلەنگەن بولغاچقا، ئۆزگەمۇ ئامالسىزلىقتىن مەكتەپنى تەرك ئەتكەنلەر سېپىغا قېتىلدى. ئەمما ئۇنىڭ مەكتەپتىن چېكىنگەنلىكىنى ئائىلىسى بىلمەيتتى. ئۇمۇ ئىمكانقەدەر ئائىلىسىگە بىلدۈرمەسلىككە تىرىشتى. نىھايەت، تەتىل يېتىپ كەلدى، ئۆزگە ئۆيگە قايتىشنىڭ تەييارلىقىغا كىرىشىپ كەتتى.

بىر كېچە - كۈندۈز يول يۈرگەن ئۆزگە سەھەر ۋاقتى ئۆيىنىڭ ئىشىك قوڭغۇرىقىنى باستى. دادىسى ئىشىكنى ئېچىپ، ئالدىدا تۇرغان ھىجابلىق ئايالنى تونۇيالمىدى ۋە ئۆي ئىچىگە قاراپ ۋارقىرىدى:

—تۈركان، بۇ ياققا چىققىنە، تازىلىقچى ئايال كەلگەن ئوخشايدۇ.

ئۆزگە كۆزەينىكىنى ئېلىۋەتتى. تۈركان خانىم:

—تازىلىقچى بۈگۈن كەلمەيتتىغۇ، كىمدۇ بۇ؟ - دېگىنىچە ئالدىراش چىقىپ كەلدى ۋە داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى:

—سەن... سەنمىدىڭ؟ - دېگەن گەپنى ئارانلا دېيەلىدى.

ئاكىسى ئەپەندىمۇ:

—ئۆزگە، سەنمىدىڭ؟ - دېدى ھەيرانلىق بىلەن.

ئۆزگە:

—كىرسەم بولىدىغاندۇ؟ - دېگىنىچە ئۆيگە كىردى. ھېچكىم ئۇنىڭغا: «خۇش كەلدىڭ!»مۇ دېمىگەنىدى. تۈركان خانىم يىغى سالدى:

—سېنى كىم بۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى؟ ۋاي ئانىمەي!.. پەرۋەردىگارىم، بىزگە ياردەم قىلغىن! قىزىم تۈگىشىپتۇ.

تۇركان خانىم قىزىنىڭ ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى بىجا كەلتۈرمەسلىكى ئۈچۈن يەنە ئاللاھتىن ياردەم سوراۋاتاتتى. بۇ خۇددى ئاللاھنىڭ «قەھرلەنگۈچى» دېگەن نامىنى تىلغا ئېلىپ تۇرۇپ، شەرىئەت ھۆكمىنىڭ يەر بىلەن يەكسان بولۇشىنى تىلىگەندەكلا ئىش ئىدى. ئۆزگە ئامال بار ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، چاندۇرماي:

ــ ئۇھ... يولدا بەك ھېرىپ كەتتىم. سىلەر قانداقراق تۇرۇۋاتىسلەر؟ مېنى قۇچاقلاپمۇ قويمىدىڭلارغۇ؟ ـ دېدى.

تۇركان خانىم غەزەب بىلەن ۋارقىرىدى:

ــ ئېيتە قېنى! نېمە بۇ ئۈستى ـ بېشىڭدىكى؟

ــ نېمە بوپتۇ؟

بۇ چاغدا ئاكىنى ئەپەندى:

ــ مەن سىرتقا چىقىپ كىرەي، ـ دەپلا ئۆزگەگە قاراپمۇ قويماي چىقىپ كەتتى.

ئۆزگە دادىسىنىڭ ئارقىسىدىن ۋارقىرىدى:

ــ دادا! مېنى سۆيۈپ قويمامسەن؟

ــ ئۆزەمنىڭ قىزى كەلسە سۆيىمەن.

تۇركان خانىم يىغلاشقا باشلىدى. ئۆزگە يۈيۈنۈپ چىقىپ، ئارام ئېلىش ئۈچۈن ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى.

دادىسى ئەتىسى ناشتىدىمۇ گەپ قىلمىدى. ئاپىسى ئۆزگەگە:

ــ ماڭا قارا قىزىم! سەپەرىنىڭ ھاردۇقىمۇ چىقىپ قالغاندۇ؟ سەن بىلەن ئوبدانراق پاراڭلاشمىساق بولمىدى. بىزنى خەلقى ئالەم ئالدىدا رەسۋا قىلما. قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ ئالدىدا يۈزىمىزنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرىمىز؟

ــ ئاپا، نېمىلەرنى دەپ يۈرىسەن؟ مەن سىلەرنى يۈزۈڭلارنى تۆككۈدەك نېمە ئىش قىلدىم؟ يا يامان يولغا كىرىپ كەتمىسەم. ئېپپەت ـ نومۇسۇمغا داغ چۈشۈرمىسەم...

ــ ئېپپەت ـ نومۇسمىش تېخى. يەنە نېمە قىلساڭ بولاتتى؟ ئەمدىلىكتە: «سوتچىنىڭ قىزى شەرئەتچى بولۇپ كېتىپتۇ» دېگەن گەپ چىقسا، نېمدېگەن سەتچىلىك؟!

ئۆزگە كۆڭلىدە: «ئىنساننى ئىلاھلاشتۇرۇش دېگىنى مۇشۇ بولسا كېرەك. ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا شەرمەندە بولۇشتىن ھېچ قورقمايدۇ ـ يۇ، خەلقى ئالەمنىڭ سۆز ـ چۆچەكىدىن ئۆلگۈدەك قورقىشىدۇ» دەپ ئويلىدى. خىيالى ئاپىسىنىڭ ۋارقىرىشى بىلەن بۆلۈندى:

ــ ئاكىڭ! سەن بىر ئامال تاپ. قىزىمىز قولىمىزدىن چىقىپ كېتىۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئەقلى ـ ھوشى جايىدا ئەمەس، قارىغىنە ھاڭۋېقىپ ئولتۇرۇشىنى.

ئۆزگە:

ــ ئۆزەڭنى بېسىۋال ئاپا. مەن پەقەت بىر دوستۇمنىڭ گەپلىرىنى ئويلاۋاتاتتىم.

ــ قانداق دوست ئۇ سېنى بۇنداق قالاق ھالغا كەلتۈرۈپ قويغان؟ بالدۇرراق ئېيتقان بولساڭ، ساڭا مەدەنىيرەك بىرىنى تېپىپ بېرەتتۇق ئەمەسمۇ؟

ــ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس ئاپا. مەن ئەر كىشى ئۈچۈن ئەمەس، ئاللاھ ئۈچۈن مۇشۇنداق كىيىندىم. مېنى توغرا چۈشەنسەڭ نېمە بولار؟

ــ نېمىنى توغرا چۈشىنىمەن، دېگىنە نېمىنى؟ پەقەتلا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. ئاھ خۇدا، مېنىڭ قىزىم شەرئەتچى بولۇپ كېتىپتۇ.

ئۆزگە:

ــ كەچۈرۈڭلار! ـ دەپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولدى. ئاكىسى ئەپەندى ئايالىغا:

ــ ئۆزەڭنى بېسىۋال، سەۋر قىل. قىزىمىز باشقىلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ كەتكەن ئوخشايدۇ. يېنىمىزدا بىر مەزگىل تۇرسا تۈزىلىدۇ ـ دېدى.

ئاكىنى ئەپەندىنىڭ ئېيتقانلىرى قارىماققا توغرا ئىدى، چۈنكى ئۆزگە ھەقىقەتەن تەسىرگە ئۇچرىغانىدى، لېكىن بۇ دادىسى ئېيتقاندەك ئۆتكۈنچى ھەۋەس ئەمەس، بەلكى ئىمانىنىڭ تەسىرى ئىدى.

ئۆزگە كەلگىلى بىر ھەپتە بولدى. ئۆيدە تېخىچە كۆڭۈلسىز كەيپىيات ھۆكۈم سۈرۈۋاتاتتى. ئەرزۇرۇمدىكى ۋاقتىدا، نۇرجان ھەدە ئۆزگەگە دوستى سالىھە خانىمنىڭ ئادرېسىنى بەرگەنىدى، ئۆزگە بۈگۈن ئۇ ئايال بىلەن كۆرۈشمەكچى بولدى. ئۇ ئۆيدىن چىقىش ئالدىدا:

ــ ئاپا! نەرسە - كېرەك سېتىۋالغىلى چىقىمەن، - دېدى.

ــ بۇ كىيىملىرىڭ بىلەن چىقساڭ بولمايدۇ، خەق كۆرسە نېمە دەيدۇ؟

ــ كۆرسە كۆرسۇن. كىيىملىرىم بىر ئوبدان تۇرمامدۇ؟!

ــ ئۆزگە، تولا ئاچچىقىمنى كەلتۈرمە! مەن سېنى مۇشۇنداق قىلار دەپ بېقىپ چوڭ قىلدىممۇ؟

......

قىزىنىڭ جاۋاب بەرمىگىنىنى كۆرگەن تۈركان خانىم ئۈمىدلەندى - دە، ئاۋازىنى سىپايە چىقىرىشقا تىرىشىپ:

ــ جېنىم قىزىم، ماڭا قارا! سېنىڭ كېلەچىكىڭ ئۈچۈن ھېچنېمىمىزنى ئايىمىدۇق. دېگىنىڭنى قىلىپ بېرىپ چوڭ قىلدۇق، - دېدى.

ــ مېنى چوڭ قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئىتائەت قىلىشىم كېرەك ئىكەن - دە؟

ــ ئەلۋەتتە. بۇ بىزنىڭ ئاتا - ئانىلىق ھەققىمىز.

ــ ئېيتقانلىرىڭ توغرا. لېكىن ئاللاھ بىزنى ياراتتى، ياراتقانلىقى ئۈچۈن بەندىلىرىنىڭ ئۆزىگە قۇللۇق بىلدۈرۈشىنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ بىزنى ياراتمىغان بولسا، سەنمۇ مېنى تۇغۇپ، چوڭ قىلالمايتتىڭ. بۇ جەرياندا ئاللاھ ساڭا ھەر دائىم ياردەم قىلدى. ئەمدى ئويلاپ باققىن، بىزگە ئاتا قىلىنغان نېمەتلەر ئۈچۈن ياراتقۇچىغا قۇللۇق قىلامدۇق ياكى ئوتتۇرىدا ۋاستە بولغۇچىلارغىمۇ؟

ــ كاللامنى ئېلىشتۇرما. سەندىن نېمە ئۈمىدلەرنى كۈتكەنىدىم. چەت ئەلگە چىقىرىپ، ئوقۇتماقچىدىم تېخى.

تۇركان خانىم بىر نەرسىنى ئېسىگە ئالغاندەك تۇيۇقسىزلا سورىدى:

ــ ھە راست، سەن مەكتەپنى قانداق قىلدىڭ؟ مەكتەپلەردە رومال ئارتىش چەكلەنگەن تۇرسا، سەن مەكتەپكە قانداق بېرىۋاتىسەن؟ ياكى...

ئاياغلىرىنى كىيىپ بولغان ئۆزگە ئاپىسىغا جاۋاب بەردى:

ــ مەكتەپكە بارالمىدىم، كاللىسى قاتماللىشىپ كەتكەن بىر ئوچۇم قاشتاق رەھبەرلەر بېشىمدىكى بىر مېترلىق رەختتىن قورقۇپ، مېنى بىلىم ئېلىش ھوقۇقۇمدىن مەھرۇم قىلدى.

ــ قۇلاقلىرىمغا ئىشەنمەيۋاتىمەن. سەن مەدەنىي تۇرمۇشنىڭ نېمە زىيىنىنى كۆردۈڭ؟ ئېيتقىنە قېنى، خەقلەر ئايغا چىقىۋاتسا، سەن يەردە يالاڭئاياغ يۈرسەن. مەكتەپ، دىپلوم دېگەنلەر سېنىڭ ئۈچۈن بىر تىيىن ئىكەندە؟

ــ كەچتە كۆرۈشەرمىز ئاپا، ـ دەپ ئىشىكتىن چىقتى ئۆزگە.

تۇركان خانىم ئەسەبىيلەشكەن ھالدا ئۆز ـ ئۆزىگە:

ــ ياق، ئەمدى يول قويسام بولمايدۇ. سەۋرىنىڭمۇ چېكى بار، بۇنى بىر قورقۇتۇپ قويۇش كېرەك، ـ دېيتتى.

ئۆزگە بىلەن سالىھە خانىم تونۇشۇپ مۇڭداشتى. سالىھە خانىم بەكمۇ خۇشپېئىل، بىلىملىك ئايال ئىدى. ئۇلار خېلى ئۇزۇنغىچە پاراڭلاشقان بولسىمۇ، ئۆزگە ئائىلىسىدىكى ئەھۋال توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىدى. نامازدىگەر ۋاقتى يېقىنلاپ قالغانىدى، ئۆزگە يۈركەنجىسىنى ئارتىپ، سالىھە خانىم بىلەن خوشلىشىپ چىقتى. ئۇدۇل كىتابخانىغا بېرىپ، بىر ـ ئىككى پارچە كىتاب سېتىۋالغاندىن كېيىن، ئۆيىگە ماڭدى. ئۆزگەنىڭ تۇرۇپلا كۆڭلى ئايلانغاندەك بولاتتى ـ يۇ: «بەلكىم ئاپام بىلەن قىلىشقان مۇنازىرىدىن بولسا كېرەك» دەپ ئۆزىنى بەزلەيتتى. ئۆيگە يېتىپ بېرىپ، ئىشىك قوڭغۇرىقىنى باستى. تۇركان خانىم قولىدىكى پاپىرۇسىنىڭ كۈلىنى قېقىۋېتىپ، ئىشىك ئالدىغا كەلدى ـ دە، ئىشىكنى قىيا ئېچىپ:

ــ كىم؟ ـ دەپ سورىدى. ئاپىسى ئۆزگەنى قەستەن تونۇمىغان بولۇۋېلىپ، جاۋابىنى كۈتتۈۋاتاتتى.

ــــ ئاپا، ئىشىكنى ئاچقىنە!

ــــ سەن كىم؟ تونۇيالمىدىم، يوقال، يوقال، يوقال!... دەپ ۋارقىرىدى ۋە ئىشىكنى ئۆزگەنىڭ يۈزىگە جاققىدە يېپىۋەتتى.

ئۆزگە ئاپىسىنىڭ بۇنچىۋالا قىلىپ كېتىشىنى ئويلىمىغاچقا، نېمە قىلارىنى بىلەلمەي بىر ھازا داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى. بارغۇدەك يېرىمۇ يوق ئىدى. قوشنىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، دەرھال يولنىڭ نېرىسىدىكى مەسجىدكە قاراپ ماڭدى. تاھارەتخانىنىڭ ئاياللارغا مەخسۇس بۆلۈمىدە تاھارەت ئالغاندىن كېيىن، مەسجىدنىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىگە چىقتى. ئاياللار بۆلۈمى تەرەپكە قېلىن پەردە تارتىۋېتىلگەنىدى. ئۆزگە نامازدىگەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن، پەرۋەردىگارىنىڭ ئۆزىگە ياردەم بېرىشىنى، ھەقىقەت يولىدا باتىللارغا باش ئەگمەسلىكى ئۈچۈن كۈچ - قۇۋۋەت ئاتا قىلىشىنى تىلەپ دۇئا قىلدى. دۇئادىن كېيىن، سومكىسىدىن يېڭى ئالغان كىتابىنى ئېلىپ، بىر نەچچە ۋاراق ئوقۇغان بولسىمۇ، كاللىسىغا ھېچنېمە چۈشمىدى. كىتابنى قويۇپ، تەكچىدىكى قۇرئان كەرىمنى ئالدى - دە، ئۇدۇل كەلگەن بىر بەتنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدى:

»نۇن. قەلەم بىلەن ۋە ئۇلار يازغان نەرسىلەر بىلەن قەسەمكى، (ئى مۇھەممەد) سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نېئمىتى بىلەن، (مۇشرىكلار ئېيتقاندەك) مەجنۇن ئەمەسسەن. مۇقەررەركى، سەن ئەلۋەتتە ئۆكسىمەس ساۋابقا ئېرىشىسەن. (ئى مۇھەممەد) سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاققا ئىگىسەن. كەلگۈسىدە قايسىڭلارنىڭ مەجنۇن ئىكەنلىكىنى سەن كۆرىسەن، ئۇلارمۇ كۆرىدۇ. شۈبھىسىزكى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ئۆزىنىڭ يولىدىن ئازغانلارنى ئوبدان بىلىدۇ، ھىدايەت تاپقۇچىلارنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ. ئىنكار قىلغۇچىلارغا ئىتائەت قىلمىغىن. ئۇلار سېنىڭ (ئۆزلىرى بىلەن) مادارا قىلىشىڭنى، شۇنىڭ بىلەن ئۆزلىرىنىڭ (سەن بىلەن) مادارا قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. قەسەمخور، پەس، غەيۋەتخور، سۇخەنچى، بېخىل، ھەددىدىن ئاشقۇچى، گۇناھكار، قوپال، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھارامدىن بولغان ئادەم (يەنى ۋەلىد ئىبنى مۇغىرە)گە ئىتائەت قىلمىغىن. بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز ئۇنىڭغا ئوقۇپ بېرىلسە، ئۇنىڭ مال - مۈلكى ۋە ئوغۇللىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ،‹(بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ھېكايىلىرىدۇر› دەيدۇ«.

ئۆزگە كۆڭلىدە:«ئىتائەت قىلمايمەن، پەرۋەردىگارىم. سېنىڭ ئەمرىڭگە خىلاپ بولغان ھېچبىر نەرسىگە ئىتائەت قىلمايمەن» دېدى ۋە سۈرىنىڭ ئاخىرىنى ئوقۇدى: «قۇرئان پەقەت تامام ئەھلى جاھان ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتتۇر«.

ئۆزگە ئۆزىنىڭ بۇ ئايەتلەرنى ئوقۇپ قېلىشىنىڭ تاسادىپىيلىق ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدى. ئاللاھ تائالا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇرغان ئۆزگەگە قۇرئان ئارقىلىق: «سەۋر قىل ۋە نىيىتىڭدىن يانما» دەپ جاۋاب بېرىۋاتاتتى.

ناماز شامىنىڭ ۋاقتى كىرگەنىدى، ئۆزگە ئورنىدىن تۇرۇپ، ناماز شامنى ئوقۇدى ۋە بىر ھازاغىچە نېمە قىلارىنى بىلمەي خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇشقا باشلىدى. نامازدىن كېيىن، مەسجىدنىڭ چىرىقى ئۆچۈرۈلۈپ، ئىشىكگە قۇلۇپ سېلىنىدى. شۇڭا كىتاب ئوقۇشقىمۇ ئامال قىلالمىدى. تەسبىھ سىيرىپ ئولتۇرۇپ، مۆگدەك باسقاندەك ھېس قىلغان بولسىمۇ، ئۇخلىماسلىققا تىرىشتى. چۈنكى تېخى خۇپتەن نامىزنى ئوقۇمىغانىدى.

خۇپتەن نامىزىمۇ ئوقۇلۇپ، جامائەت چىقىپ كەتتى. شۇنچە چوڭ مەسجىدتە يالغۇز قالغان ئۆزگەنى سۈر باسقاندەك بولۇپ، ئىچىدە سۈرە فەلەق بىلەن سۈرە ناسنى ئوقۇدى. ئاندىن بۇ سۈرىلەرنىڭ مەنىسىنى ئويلىدى، شۇندىلا كۆڭلى جايىغا چۈشكەندەك بولدى. چۈنكى ئۇ ئۆزىنى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا تاپشۇرغانىدى. كىممۇ ئۆزگەنى ئۇنىڭدىن ياخشى قوغدىيالايتتى؟!

كۆپ ئۆتمەي، ئۆزگە ئۇيقۇغا غەرق بولدى. چۈشىگە نۇرجان ھەدىسى كىردى، نۇرجان ھەدىسى ئۆزگەگە:

—قېنى كەل، بىزنى ساقلاپ قالدى... دېدى. ئۆزگە ئورنىدىن تۇرۇپ، نۇرجان ھەدىسىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. ئۇلار ماڭا - ماڭا، بۇك - باراقسان بىر بوستانلىققا كىردى. بوستانلىقنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگىنىدە، ئىشىكنى ئاپئاق ساقاللىق بىرەيلەن ئاچتى. نۇرجان ھەدە ئىشىكنى ئاچقان كىشىگە سالام بەرگەندىن كېيىن، ئۆزگەنى باشلاپ ئۆيى ئىچىگە كىردى. نۇرانە يۈزلۈك بىر ئايال ئەتراپىدا چۆرىدەپ ئولتۇرغان ئاياللار جامائىتىگە بىر نەرسىلەرنى چۈشەندۈرۈۋاتاتتى. ئۆزگە:

—نۇرجان ھەدە، بۇ كىم؟ - دەپ سورىدى. نۇرجان: «گەپ قىلما!» دەپ ئىشارەت قىلدى، ئۆزگە ئايالنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالدى:

—ھەر كىم ئۆزىنىڭ نېمىگە ئېتىقاد قىلىدىغىنىنى ئىسپاتلىشى كېرەك. ئىمانىنىڭ ئىمتىھانى بار، ئىمان ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىگەنلەر كۆلپەتلىك ئاقىۋەتكە دۇچار بولىدۇ.

ئۆزگە بىردىنلا يوغان بىر ئۆمۈچۈك كۆردى، نۇرجان ھەدە كۈلۈمسىرىگەن ھالدا:

—سىڭلىم ئۆزگە، ئۆمۈچۈك سۈرىسى يادىڭدىمۇ؟ - دېدى.

ئۆزگە مۇئەززىننىڭ ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغاندى، چۈشىنىڭ داۋامىنى كۆرەلمىدى. بامدات ۋاقتى بولغانىدى.

— ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر...!

ئۆزگە ئەزاننىڭ ماھىيىتىنى ئويلاشقا باشلىدى. نۇرجان ھەدە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنىدى: «ئەي قېرىنداشلىرىم، سۆزلىرىمگە قۇلاق سېلىڭلار! ئاللاھۇ ئەكبەر، يەنى ئاللاھ بۈيۈكتۇر. ئەزان — نىدا، چاقىرىقتۇر. ئەزان ئاۋازىنى ئاڭلىغىنىڭلاردا ئۆزەڭلارنىڭ نامازغا چاقىرىلىۋاتقانلىقىڭلارنى بىلىش بىلەن بىرگە، كۆڭلەرنىڭ بىرىدە ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىغا چاقىرىلىدىغانلىقىڭلارنىمۇ يادىڭلاردىن چىقارماڭلار. ئەزان سىلەرگە مەھشەر كۈنىنى ئەسلەتسۇن. بەلكىم بۈگۈن بۇ چاقىرىققا ئاۋاز قوشماسلىقىڭلار مۇمكىن، ئەمما قىيامەتنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشماي ھەددىڭلار ئەمەس. ئەزاننى مۇشۇنداق ئىدراك قىلىڭلار ۋە دەرھال ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ: لەببەيكەللاھۇممە لەببەيك، ئى رەببىم، ساڭا كەلدىم، چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ كەلدىم! ـ دەڭلار. نەپسىڭلارغا ھەرگىز بويۇن ئەگكۈچى بولماڭلار، چۈنكى ئىسلامدا ئىخلاس ھەممىدىن مۇھىم. يۈرەككە، قەلبكە سىڭمىگەن ئىماننىڭ ئەمەلىيەتتە ئەكس ئېتىشى مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا ئىماننى ئەڭ ئاۋۋال يۈرەكتە، ئاندىن ۋۇجۇدتا ھۆكۈمران ئورۇنغا چىقىرىش، ئاللاھ رازى بولمايدىغان ھەرقانداق ئىشتا، ھەرقانداق شەخسكە بويۇن ئەگمەسلىك كېرەك«.

ئۆزگەنىڭ خىيالى مۇئەززىننىڭ: «قەدقامەتىسسالاھ» دېگەن سۆزى بىلەن ئۈزۈلدى. تاھارەت ئېلىشى كېرەك ئىدى، ئەمما تالاغا چىقسا، باشقىلارنىڭ خاتا چۈشىنىپ قېلىشىدىن قورقتى. «قانداق قىلىش كېرەك؟ ئەجەبا، بۇ ئەھۋالدا تەيەممۇم قىلسا بولارمۇ؟» دەپ ئويلىدى ئۆزگە. ئۇ: «سۇ ئىشلىتىشكە ئىمكانىيەت بولمىغاندا تەيەممۇم قىلسا بولىدۇ» دېگەن قائىدىنى بىلەتتى، لېكىن ھازىرقى ئەھۋالى بۇ قائىدىگە چۈشەرمۇ؟ ئۆزگە كۆڭلىدە: «پەرۋەردىگارىم، مېنى مەغپىرەت قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى، ئاندىن ئالىقىنىنى تامغا تەگكۈزۈپ، تەيەممۇم قىلدى ۋە بامدات نامىزىنى ئوقۇدى.

بىردىنلا ئۆزگەنىڭ يادىغا ھېلى كۆرگەن چۈشى كەلدى. ھە راست، چۈشىدە نۇرجان ھەدىسى: «ئۆمۈچۈك سۈرىسى...» دېگەنىدىغۇ؟ «ئۆمۈچۈك»نىڭ ئەرەبچىسى نېمە بولغىيدى؟ نۇرجان ھەدىسى ئۆزگەگە ئېيتىپ بەرگەن بولسىمۇ، ئۆزگە ئەسلىيەلمەيۋاتاتتى. ئەجەبا، بۇ چۈشى نېمىدىن دېرەك بېرىدىغاندۇ؟

ئۆزگە دەرھال قۇرئاننى ئېلىپ ئاختۇرۇشقا باشلىدى. «مانا تاپتىم» دېدى ئۆزگە، «سۈرە ئەنكەبۇت»نىڭ ئاستىغا: «ئەنكەبۇت ئەرەبچە ئۆمۈچۈك دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ» دەپ يېزىلغانىدى. ئۆزگە سۈرىنى ئوقۇشقا باشلىدى:

»ئەلىف، لام، مىم. ئىنسانلار ‹ئىمان ئېيتتۇق› دەپ قويۇش بىلەنلا سىنالماي تەرك ئېتىلىمىز دەپ ئويلامدۇ؟ ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى بىز ھەقىقەتەن سىنىدۇق. ئاللاھ (ئىماندا) راستچىللارنى چوقۇم بىلىدۇ، (ئىماندا) يالغانچىلارنىمۇ چوقۇم بىلىدۇ...». دېمەك، ئاللاھ تائالا «ئىمان ئېيتتىم» دېگەن ئۆزگەنى سىناقتىن ئۆتكۈزۈۋاتاتتى، بۇ بىر ئىمتىھان ئىدى. ئۆزگە سەۋر قىلىشى ۋە ھەرگىزمۇ ۋاز كەچمەسلىكى كېرەك ئىدى.

تۇركان خانىم ۋە يولدىشى كېچىچە تىك ئولتۇردى. ئاكىنى ئەپەندى ئايالىغا قاتتىق ئاچچىقلاندى ۋە ئەگەر قىزىنىڭ بېشىغا بىرەر پالاكەت كېلىپ قالىدىغان بولسا، تۇركان خانىمدىن ئاجرىشىپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ئۆزگە پېشىن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، تېلېفون قىلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقتى. بۈگۈن دەم ئېلىش كۈنى بولغاچقا، دادىسى ئۆيدە بولۇشى مۇمكىن ئىدى. «ئەجىبا، ساقچىغا مەلۇم قىلغانمىدۇ؟» دەپ ئويلايتتى ئۆزگە. تېلېفوننى دادىسى ئالدى. ئۆزگە:

ــ دادا!... دېدى.

ــ ئۆزگە، قىزىم نەدىسەن؟

ــ قارارىڭلارنى سوراپ بېقىش ئۈچۈن تېلېفون قىلغانىدىم.

ــ سەندىن بەكمۇ ئەنسىرىدۇق، جېنىم قىزىم، ئۆيگە قايتىپ كەلگىن!

ــ مېنى مۇشۇ ھالىم بىلەن قوبۇل قىلساڭلار قايتىمەن.

ــ ماقۇل، سەن ئاۋۋال قايتىپ كەلگىن. قالغان گەپنى كېيىن قىلىشارمىز. ھازىر نەدىسەن؟

ــ بولىدۇ، ھازىرلا بارىمەن.

ئۆزگە ئۆيگە قايتىپ، ئۇدۇل ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. ھېچكىم ئۇنىڭ كېچىچە نەگە بېرىپ، نەدە تۇرغانلىقىنى سورىمىدى. تۇركان خانىم: «رەسۋا بولدۇق، بۇ قىز خەلقى ئالەمنىڭ ئالدىدا يۈزىمىزنى يەرگە قاراتتى» دەپ يىغلايتتى. ئاكىنى ئەپەندى قىزى بىلەن بۇ ھەقتە بىر نەچچە قېتىم سۆزلەشكەن

بولسمۇ، ئۆزگە: «بۇ مېنىڭ ئىمانىم، ئېتىقادىم. بۇنىڭدىن ۋاز كېچىشىم مۇمكىن ئەمەس» دەپ جاۋاب بەرگەنىدى.

تۇركان خانىمنىڭ يېقىنلىرى ئۆزگەنىڭ ئەھۋالىنى ئاڭلاپ، غەيۋەت - شىكايەتنى باشلىۋېتىشكەنىدى. ئۇلارنىڭ ئېچىنغان نەزەردە قاراشلىرى تۇركان خانىمنى تېخىمۇ تېرىكتۇرەتتى. قىزىنىڭ دوستلىرى ئالدىدا ئۆزىنى يەرگە قاراتقىنىنى ئويلىسىلا، قويقا چاچلىرى تىك تۇراتتى. شۇڭا قىزىغا ئارتۇقچە گەپمۇ قىلمايتتى، قىلغان تەقدىردىمۇ تەنە گەپلەر بىلەن زەھىرىنى سانجىيتتى. ئۆزگە بولسا، ئامالىنىڭ بېرىچە ئاپىسىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا تىرىشاتتى. ئىمان مەسىلىسىدىن باشقا ئىشلاردا ئاپىسىنىڭ گەپلىرىگە قارشى چىقمايتتى.

ئالتە ئاي مۇشۇنداق كۆڭۈلسىزلىك ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى. بىر كۈنى، نۇرجان ھەدە ئۆزگەگە تېلېفون قىلغانىدى، تېلېفوننى ئاپىسى ئېلىپ، نۇرجان ھەدىنى ئېغىزغا ئالغۇسىز گەپلەر بىلەن ھاقارەتلىدى. ئۆزگە بۇ ئىشقا تولىمۇ ئازابلاندى. ئۇ ئۆزىنىڭ يەنە قاچانغىچە بەرداشلىق بېرەلەيدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. سىرتقا چىقىش، كىتاب ئوقۇش، تېلېفون قىلىش قاتارلىق ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى چەكلەنگەنىدى. ئاپىسى ئۆيدە رادىئو ۋە تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازىنى بولۇشىغا ئېچىپ، ئۆزگەنى زېرىكتۇرۇش ئۈچۈن بارلىق ئامال - چارىنى ئىشقا سالاتتى.

بىر كۈنى ئۆزگە يۇيۇنىۋاتقىنىدا، ئاپىسى ئۇنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ، ھىجابلىرىنى يىرتىپ پارە - پارە قىلىۋەتتى. ئۆزگە مۇنچىدىن چىقىپ، مۇزلىغاندەك بولدى - دە، جىلتكىسىنى ئېلىش ئۈچۈن كىيىم ئىشكابىنى ئېچىپ، داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى ۋە: «ئاھ خۇدا! پەقەتلا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. بۇ پەقەت فرانسۇزلارنىڭ، يەھۇدىيلارنىڭ مەنتىقىسى. ئاللاھنىڭ دۈشمەنلىرىدىن باشقا كىممۇ ھىجابتىن نەپرەتلىنەر؟» دەپ پىچىرلىدى. ئۆزگە ئاپىسىنىڭ ھامان بىر كۈنى مۇشۇنداق قىلىدىغانلىقىنى پەملىگەنىدى ۋە ھەر ئېھتىمالغا قارشى ھىجابتىن يەنە بىرنى ئېلىپ، ياستۇقنىڭ ئاستىغا تىقىپ قويغانىدى.

ئۆزگە كىيىنىپ، نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، تەييار بولدى. يىرتىلغان ھىجابنى كارىۋېتىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويدى ۋە ئاپىسىغا كۆرۈنمەيلا ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

»ئاھ خۇدا! ھەقىقەتەن قورقۇنچلۇق ئىشلار بولۇۋاتىدۇ. ئەمدى نەگە بېرىپ، كىمنىڭ ئىشىكىنى چېكەرمەن؟ كېتىۋاتىمەن، ئەمما نەگە بېرىشىمنى بىلمەيمەن. ئەجىبا، بۇنى ھىجرەت دېگىلى بولارمۇ؟ ئاللاھ مېنىمۇ مەككىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇر بولغان مۇھاجىرلار قاتارىدا كۆرەرمۇ؟ كىتابلاردىن ئوقۇشۇمچە، مەككىدىن ئايرىلىش ئۇلارغا بەكمۇ ئېغىر كەلگەنىكەن. ئەمما ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلىگەن كىشىگە ھەرقانداق قىيىنچىلىق ئاسان تۇيۇلىدۇ. ئىشىنىمەنكى، بۇ قىيىنچىلىقلاردا روھىم

تېخىمۇ تاۋلىنىدۇ. نۇرجان ھەدىنىڭ دېگىنىدەك، مەدىنىنىڭ سائادىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن، مەككىنىڭ سىناقلىرىدىن ئۆتۈشىمىز ۋە بۇنىڭ ئۈچۈن ئەممار، بىلال ۋە سۇمەييەلەردەك جەڭگىۋار روھقا ئىگە بولۇشىمىز كېرەك«.

بۇلارنى ئويلاۋېتىپ، ئۆزگەنىڭ كاللىسى بىردىنلا يورۇپ كەتتى. «توغرا، نۇرجان ھەدىنىڭ يېنىغا باراي. ئۇ بىر ئامالىنى قىلىدۇ«.

ئۆزگەنىڭ ئۆيدىن چىقىپ كەتكىنىنى بىلگەن تۇركان خانىم تولىمۇ ئەنسىرىدى. شۇنداقتىمۇ: «كەچكىچە كېلىپ قالار» دېگەن ئۈمىدتە ساقلاپ باقتى. ئەمما ئۇ خاتالاشقانىدى، چۈنكى ئۆزگە ئەمدى قايتىپ كەلمەيتتى. ئۇ قىزىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ، كىتاب ۋە خاتىرە دەپتەرلىرىنى ئاختۇردى. تەرەپ - تەرەپكە تېلېفون بېرىپ قىزىنى سۈرۈشتۈرگەن بولسىمۇ، ھېچبىر يىپ ئۇچىغا ئېرىشەلمىدى. ئاكىف ئەپەندى ئاخىرى چىدىيالماي، خوتۇنىغا زەردە بىلەن:

—بولدى، ئەتە سۈرۈشتۈرەرسەن. ئەرزۇرۇمغا كەتكەن بولسا، ئەتە ئاران يېتىپ بارالايدۇ، - دېدى.

—خەپ، قىزىمنىڭ بېشىنى قايدۇرغان ئۇ مۇتەئەسسىپلەرنى تېپىۋالىدىغان بولسام، قىزىمغا قىلغانلىرىنى بۇرنىدىن بۇلاق قىلىۋېتىمەن!

ئاكىف ئەپەندى:

—بولدى بەس! ئۆزەڭنى بېسىۋال. سېنىڭ دەستىڭدىن بۇ ئىش مۇشۇنداق چوڭىيىپ كەتتى. قىزىم بولمىسا مەن ياشىيالمايمەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئەمدى كاللاڭنى سىلكىۋەتمىسەڭ، قىزىمىزنى بىراقلا قولدىن چىقىرىپ قويىمىز، - دەپ ۋارقىدى.

—مەن پەقەت چىدىيالمىدىم، مېنىڭمۇ ھالىمغا يەتكىن. تاقەت قىلغۇچىلىكىم قالمىدى. قىزىم مومىسىدىنمۇ بەتتەر بولۇپ كەتتى. ھە راست، ئۇ مومىسىنىڭ قېشىغا كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، - دېدى ۋە دەرھال تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالدى. لېكىن ئۆزگەنىڭ ئۇ يەرگىمۇ بارمىغانلىقىنى ئۇقۇپ، لاسىدە بولۇپ قالدى. دەل شۇ چاغدا، ئارىف ئەپەندىلەرنىڭ ئىشىك قوڭغۇرىقى چېلىندى. ئىشىكنى ئاچقان مەريەم خانىم:

—ئۆزگە سەنمىدىڭ؟ نېمانداق ئۆزگىرىپ كەتتىڭ؟ قېنى، ئۆيگە كىرگىن! - دېدى ۋە ئۆزگەنى ئۆيگە باشلىغاچ، تېخى ھېلىلا تۇركان خانىمنىڭ تېلېفون قىلغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ بەكمۇ ئەنسىرىگەنلىكىنى ئېيتقاندىن كېيىن:

ــ خالىساڭ، ئۇلارغا خەۋەر بېرىۋېتەيلى، ـ دېدى.

ــ ياق، ھازىر ۋاقتى ئەمەس. سىلەرگە مالال كەلمىسە، موماڭنىڭ قېشىدا بىر نەچچە كۈن تۇراي دەپ كەلگەنىدىم.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ تاغاڭنىڭ ئۆيىمۇ ئۆز ئۆيۈڭدەك، خاتىرجەم تۇرۇۋەرگىن. ئۆيدە باللارمۇ يوق، سېنىڭ كەلگىنىڭ بىر ھېسابتا بىزگىمۇ ياخشى بولدى.

ــ ئايشەن يوقمۇ؟

ــ ئۇ دەم ئېلىش كۈنلىرى كېلىدۇ. بۇ ھەپتە ئاخىرى كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ. يۇنۇسمۇ ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولغاندىن بېرى، ھەپتە ـ ئون كۈندە بىر كېلىپ قويىدۇ.

ئۆزگە ئۇدۇل موماسىنىڭ ھۇجرىسىغا كىردى. جەمىلە موماي نەۋرىسىنى كۆرۈپ، كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى، ئىككىسى سېغىنىش بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. بىر ئازدىن كېيىن مەريەم خانىم چاي راسلاپ، ئۇلارنى چاقىردى. ئۆزگە چاي ئىچكەچ بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. ئۆزگەنىڭ سۆزلىرىدىن كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولغان جەمىلە موماي ئىچىدە: «بىر ئانا ئۆز ئەۋلادىنى بىلىپ تۇرۇپ ئوتقا ئىتتىرەمدىغاندۇ؟» دەپ ئويلىدى. دىپلوم سەۋداسى مەريەم خانىم ئىچىنغان ھالدا:

ــ قىزىم، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىمۇ يوللۇق. مەكتەپكە بارمىساڭ، دىپلومنى قانداق ئالىسەن؟ كاشكى مەكتەپ ئىچىدە بېشىڭنى ئېچىپ يۈرۈپ ئوقۇشۇڭنى پۈتتۈرۈۋالغان بولساڭ، ئوقۇش تۈگىگەندە بىر گەپ بولاتتى، ـ دېدى.

ــ مەكتەپ پۈتكەندىن كېيىن قانداق قىلىمەن؟ ئۇ ۋاقىتتا پېنسىيەگە چىققىچە بىر ئېچىپ ـ بىر يېپىپ يۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ. يەڭگە، بۇ خالىغانچە ئېچىپ ـ يېپىپ يۈرىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ ئەمرى. سەن بۇنداق دېسەڭ، ئاللاھنىڭ ئەمرىگە بىلىپ تۇرۇپ خىلاپلىق قىلغان بولىسەن.

ــ قىزىم! ھېچ بولمىغاندا ئۆز نېنىڭنى ئۆزەڭ تېپىپ يېيەلىگۈدەك ھالغا كېلىۋالساڭ ياخشى بولاتتى. ياخشى كۈنىنىڭ يامىنىمۇ بار ئەمەسمۇ؟

ــ يەڭگە! مەنمۇ دەل ياخشى كۆڭلۈمنىڭ يامىنى بولۇپ قالمىسۇن دەپ، ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىگە رىئايە قىلىشنى ئۈيغۇن كۆردۈم. ئۆلگەندە ئىمانسىز كېتىپ قالسام، دىپلوم ماڭا ياردەم قىلالامدۇ؟ ئەمدى مېنىڭ سۆزلىرىمنى دىققەت قىلىپ ئاڭلا! ماڭا ئىككى ئىلاھتىن ئەمر كەلدى.

مەريەم خانىم چۆچۈگەن ھالدا:

ــ تۇۋا دېگىنە قىزىم! ـ دېدى ۋە ئىچىدە: «ۋاي ئىست! ياپ ـ ياش تۇرۇپ كاللىسىدىن كېتىپتۇ» دەپ ئويلىدى.

ئۆزگە:

ــ ئەلۋەتتە دەيمەن، تۇۋا دېيىشتىنمۇ ئەۋزەل ئىش يوق، ئەمما مەن ھازىر تۇۋا دېگۈدەك گەپ قىلمىدىم. ئاللاھ يالغۇزدۇر ۋە مېنىڭ ئىلاھىمدۇر. ئىككى ئىلاھنىڭ بىرىنچىسى، ھەقىقىي ئىلاھ بولغان ئاللاھتۇر. ئاللاھ ماڭا: «ھەرقانداق شارائىت ئاستىدا بېشىڭنى ئېچىشىڭغا رۇخسەت يوق» دېدى. ئىككىنچىسى بولسا، ئۆزىنى ئىلاھ دەپ ئاتىۋالغان، ئاللاھنىڭ قانۇنىغا قەستەن قارشى چىقىۋاتقانلار بولۇپ، ئۇلار: «بېشىڭنى ئاچ» دېدى. مەن بىر مۇسۇلمان بولۇش سۈپىتىم بىلەن ھەقىقىي ئىلاھ بولغان ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا ئىتائەت قىلىشنى تاللىغىنىم خاتامۇ؟

ــ ياقەي، خاتاغۇ ئەمەس، لېكىن ئاللاھنىڭ رەھمىتى كۆپقۇ؟ بەلكى كەچۈرۈۋېتىشى مۇمكىن.

ــ سەن قانداق بىلىسەن؟

ــ نېمىنى؟

ــ ئاللاھنىڭ كەچۈرۈۋېتىدىغانلىقىنىچۇ؟

جەملە موماي ئىككىسىنىڭ سۆزلىرىدىن بىئاراملىق ھېس قىلىپ، گەپنىڭ تېمىسىنى يۆتكىمەكچى بولدى ۋە ئۆزگەگە قاراپ:

ــ قىزىم! ئاپاڭلارغا خەۋەر بېرەيلىمۇ؟ ئۇلار ئەنسىرەپ، ساقچىغا خەۋەر قىلىپ يۈرمىسۇن يەنە، ـ دېدى.

ــ خاتىرجەم بول، ئۇلار ساقچىغا خەۋەر قىلمايدۇ، چۈنكى ئابرۇيىغا تەسىر يېتىشىدىن قورقىدۇ. ئەنسىرىسە ئەنسىرىسۇن. ئۇلارغا تېلېفون بەرمەيمەن. يۈنۈسلار قانداقراق تۇرۇۋاتىدۇ؟

مەريەم خانىم ماختانغان ھالدا:

ــ كۆپ شۈكرى، ھال - كۈنى تولىمۇ ياخشى، ئۆيدە ھېچنېمىسى كەم ئەمەس، توققۇزى تەل.

ــ شۇنداقمۇ؟ ئايشەنچۇ؟

ــ ئۇنىڭغىمۇ چاي ئىچۈرۈش ئالدىدا تۇرۇۋاتىمىز. يىگىتى ئىككىسى بىر - بىرىنى تولىمۇ ياخشى كۆرۈشىدىكەن. بىزمۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىغا كىرمىدۇق، سەن سورىساڭ ئېسىمگە كېلىۋاتىدۇ، نەچچە كۈندىن بېرى تېلېفون قىلىپمۇ قويمىدى، نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟

ئارىپ ئەپەندى بۇ پاراڭلاردىن خەۋەرسىزلا ئۆزگەنىڭ ئۆيىگە تېلېفون قىلىپ، ئۆزگەنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ئۇلارنىڭ ئەنسىرىمەسلىكىنى ئېيتىپ قويدى، ئۆزگەنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى.

ھەش - پەش دېگۈچە ئۆزگەنىڭ كەلگىنىگىمۇ بىر ھەپتە بولۇپ قالدى. بۇ جەرياندا ئايشەن ئۆيگە بىرەر قېتىممۇ تېلېفون قىلىپ قويمىدى. مەريەم خانىم بىر كۈنى ئۇنىڭ ئىش ئورنىغا تېلېفون قىلدى، لېكىن خىزمەتداشلىرىنىڭ: «ئايشەن بىر ھەپتىلىك رۇخسەت ئالغاندى» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدى ۋە كاللىسىدا: «ئۇ نەگە كەتكەندۇ؟ سۆيگۈنى بىلەن قېچىپ كەتكەنمىدۇ - يا؟ قاچمىسىمۇ، بىز ئۇنى بەرمەيمىز دېمىگەندۇققۇ؟» دېگەنلەرنى ئويلىدى. شۇنداقتىمۇ، دەرھال يولدىشىغا تېلېفون قىلىپ، ئەھۋالنى ئېيتتى. قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قالغان ئارىپ ئەپەندى دەرھال بۇرسىغا قاراپ يولغا چىقتى. بۇرسىغا چۈشۈپلا، ئۇدۇل ئايشەننىڭ تۇرالغۇسىغا باردى. ئىشىكنى شۇنچە قاققان بولسىمۇ، ھېچكىم ئاچمىدى. شۇنىڭ بىلەن، قۇلۇپنى بۇزۇپ ئىچىگە كىرگەن ئارىپ ئەپەندى كۆز ئالدىدىكى ئېچىنىشلىق مەنزىرىنى كۆرۈپ ھوشىدىن كەتكىلى تاس قالدى. ئايشەن ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغان بولۇپ، جەسىدى تورۇستا پۇلاڭلاپ تۇراتتى...

* * * * *

ئەتىسى، گېزىتلەرنىڭ ھەممىسىدە مۇنداق خەۋەر يېزىلغانىدى: «ئاشىق ئۆلۈم ئېلىپ كەلدى، گۈزەل ئايشەن سۆيگۈنىنىڭ تاشلاپ كەتكىنىگە چىدىيالماي ئۆلۈۋالدى. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە، ئايشەننىڭ ھامىلىدار ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى«.

شۇنداق، ئايشەن ئالدامچى سۆيگۈنىنىڭ قۇربانىغا ئايلانغانىدى.

ئاكىف ئەپەندى بۇ ۋەقەنى رادىئونىڭ ئەتىگەنلىك خەۋەرلىرىدىن ئۇقتى ۋە دەرھال يالۋاغا قاراپ يولغا چىقتى. ئۆزگە ئاپىسى بىلەن كۆرۈشكىنىدە بېقىشلىرىغا نۇرغۇنلىغان چوڭقۇر مەنىلەر يوشۇرۇنغانىدى، ئەمما ئاپىسىنىڭ بۇنى چۈشەنگۈچىلىكى يوق ئىدى.

بۇ تۇيۇقسىز ۋەقە پۈتۈن ئائىلىدىكىلەرنى تۇگەشتۈرۈۋەتتى. بولۇپمۇ، مەريەم خانىمنىڭ ھېچ دەرمانى قالمىدى. ئايشەنىنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلۈپ، تاۋۇتى مۇرىلەرگە ئېلىندى. كىشىلەر خۇددى مېيىتنى تېزراق دەپنە قىلىۋېتىشكە ئالدىراۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

تاۋۇت ئېلىپ مېڭىلغاندا، مەريەم خانىم قۇلاقنى پاك قىلىۋەتكۈدەك دەرىجىدە نالە - پەرياد كۆتۈردى. ئۇ ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيەتلىرىنى تامامەن ئۇنتۇپ، قىزىنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمگە سەۋەب بولغانلارنى توختىماي تىللاپ قارغايتتى. ئايشەن ئۆلۈۋېلىشتىن بۇرۇن بىر پارچە خەت قالدۇرۇپ قويغان بولۇپ، خېتى قىسقا، لېكىن مەنىلىك ئىدى. خەتتە مۇنداق دېيىلگەنىدى: «ئاپا، دادا! ئەسلىدە مومامنىڭ ئېيتقانلىرى ئورۇنلۇق ئىكەن. مەن نەپسىمنىڭ قۇربانىغا ئايلاندىم، ئۆلۈمگە ھېچكىم جاۋابكار ئەمەس. مېنى كەچۈرۈڭلار«!

ئايشەنىنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، جامائەت ھەر ئاخشىمى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە يىغىلىپ قۇرئان ئوقۇشقا باشلىدى، بۇ بىر ھەپتە داۋاملاشاتتى. ھايات ۋاقتىدا قۇرئاننى پىسەنتىگىمۇ ئېلىپ قويمىغانلار ئۇچۇن ئۆلۈمىدىن كېيىن يەتتە كۈن قۇرئان ئوقۇش...؟ ئەمەلىيەتتە قۇرئان پەقەت تىرىكلەر ئۈچۈن يول كۆرسەتكۈچ ۋە ھايات كومپاسى ئىدى.

ئارىدىن بىر ئاي ئۆتتى. ئۆزگە تېخىچە ئۆيگە قايتمىدى، قايتىشنىمۇ ئويلاشمىغانىدى. ئۇ مومىسى بىلەن بىر ھۇجرىدا تۇرۇۋاتاتتى. مومىسى ئېككىسى ئاخشاملىرى ئۇيقۇسى كەلگىچە كىتاب ياكى قۇرئان ئوقۇيتتى. ئۆزگە بۇ ئاخشام مۇقاۋىلىرى كونىراپ كەتكەن قۇرئاننى كىتاب جازىسىدىن ئېلىپ، مومىسىغا:

—بۈگۈن بۇنى ئوقۇيلى، - دېدى. قۇرئاننى ئېچىشىغا ئىچىدىن بىر كونۋېرت يەرگە چۈشتى. ئۆزگە قىزىقسىنىپ كونۋېرتنى قولىغا ئالدى ۋە مومىسىدىن:

—بۇ نېمە؟ - دەپ سورىدى.

—ئەكەلگىنە كۆرۈپ باقاي. ھە، بۇمۇ؟ ھېچنېمە.

—مەخپىيەتلىك ئوخشىمامدۇ؟

—ھېچكىمگە ئېيتمىساڭ، دەپ بېرىمەن.

—ماقۇل، دېمەيمەن.

—يۇنۇسنىڭ بىر دوستى بار ئىدى، ھېلىقى ئاتا ـ ئانىسى يوق بالا. ئىسمى ئۆمەرغۇ دەيمەن؟

—ھە، ھە، شۇ. ھېلىقى دىندار بالا.

—ئۇنىڭغا ئايشەن ئارقىلىق پات ـ پات پۇل ئەۋەتىپ تۇراتتىم. بۇلار شۇ ئەۋەتىلگەن پۇللارنىڭ تالونلىرى، بۇ يەرگە قىستۇرۇپ قويۇپ، ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن.

—تولىمۇ ياخشى ئىش قىپسەن موما. پۇل دېۋىدىڭ، بىر ئىش يادىمغا كەلدى، ـ دېدى ۋە مومىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ، پىچىرلاپ:

—مەن يۇنۇستىن بىر ئاز گۇمانلىنىپ قالدىم.

—قانداق دەيسەن؟

—ئۇنىڭ ئازغىنە مائاشى بىلەن ئۇنداق ھەشەمەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشى سەنچە نورمال ئەھۋالمۇ؟

—مەن پۇل ئىشلىرىنى بەك بىلىپ كەتمەيمەن.

جەملە موماي سۆزنى باشقا ياققا بۇرىماقچى بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۆزگە:

—شۇنداقتىمۇ، بىر ئىدارىدە بوغالتىرلىق قىلىپ ئالغان مائاش بىلەن بۇنداق تۇرمۇشقا ئېرىشكىلى بولامتىمۇ؟ ـ دېدى.

—راستىنى ئېيتسام، مەنمۇ گۇمانلانغان ئىدىم. بىر قېتىم نۇرتەن ئىككىسى ۋارقىرىشىپ قالدى.

—نېمە سەۋەبتىن؟

ــيۇنۇس نۇرتەنىنىڭ دېگىنىنى ئېلىپ بەرمەپتىمىش، كەمبەغەلچىلىكتە ياشاۋېتىپتىمىش. يىغىپ ئېيتقاندا، نۇرتەن تويمىغۇرلۇق قىلىۋاتىدۇ.

ــمېنىڭ كۆزىتىشىمچە، يۇنۇسنىڭ دىنغا بولغان قىزىقىشىدىن ئەسەرمۇ قالمىغاندەك تۇرىدۇ. بۇرۇن بۇ ئىشلارغا ئانچە ـ مۇنچە كۆڭۈل بۆلەتتى.

ــھەي... قىزىم! ئەر كىشى ئۈچۈن دىندار ئايال تولىمۇ مۇھىم.

ــئاللاھ ئاقىۋىتىنى خەيرلىك قىلسۇن! ئۇ ئاغىنىسى ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟

ــبىلمەيمەن. بولدى، ئەمدى ئۇخلايلى. بولمىسا، تەھەججۇد نامىزىغا قوپالماي قالمايلى يەنە.

ئۆمەر فارۇق بولسا، ئەسكەرلىكتىن قايتىپ كېلىپ، مۇمىن ئاكىسىنىڭ ئۆيىدە ئىجارىگە ئولتۇرۇۋاتاتتى. ئۇ ئەسكەرلىكتىن كەلگىچە، مۇمىن ئاكىسى ئۇنىڭغا ئىش تېپىپ قويغانىدى. ئۆمەر فارۇق تۇرمۇشىنى ئورۇنلاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ھەپتىدە ئۈچ ئاخشام دىنىي ئىلىم ئېلىش ئۈچۈن دەرسكە بېرىشقا باشلىدى. ۋاقتى چىقسىلا، كۆپرەك كىتاب ئوقۇشقا تىرىشاتتى.

* * * * *

ئەتىسى، ئەسىر نامىزى ۋاقتى ئىدى. مەريەم خانىم كىرىسلودا يىغلاپ ئولتۇراتتى. ئۆزگە پۈتۈن ئىشلىرىنى تۈگىتىپ، چاي دەملىدى. ئاۋۋال مومىسىغا، ئاندىن مەريەم خانىمغا چاي تۇتتى. شۇ ئەسنادا تېلېفون جىرىڭلىدى. ئۆزگە تېلېفوننى ئېلىپ:

ــياخشىمۇ سىز... ھە، نۇرتەنمۇ سەن؟ ـ دېدى.

نۇرتەن يىغلاۋاتاتتى. ئۆزگە ئۆيدىكىلەرگە چاندۇرماسلىق ئۈچۈن، ئۆزىنى تۇتىۋالغان ھالدا:

ــقانداقراق تۇرۇۋاتىسەن، نېمە بولدى؟ ـ دەپ سورىدى.

ــيۇنۇسنى ساقچى تۇتۇپ كەتتى.

ــنېمىشقا؟

ــ دەرھال كەلگەن بولساڭلار، ـ دەپلا تېلېفوننى قويۇۋەتتى نۇرتەن.

ئۆزگە: «نېمە دەركىن» دەپ قاراپ تۇرغان مومىسى بىلەن مەريەم خانىمغا:

ــ نۇرتەن بىزنى بىر كېلىپ ـ كېتىڭلار دەيدۇ، ـ دېدى.

مەريەم خانىم:

ــ نېمە بوپتۇ؟ بەك جىددىي ئىش بولمىسا، ئاخشاملىققا بارارمىز، ـ دېدى.

ــ يۇنۇسقا بىر ئىش بولغان ئوخشايدۇ.

ــ يەنە سوقۇشۇپ قاپتىمۇ؟ بىچارە بالام تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ پۇل تېپىپمۇ، يەنە خوتۇنىنىڭ كۆزىنى تويغۇزالمايۋاتىدۇ. كىم بىلىدۇ، يەنە نېمىگە كۆزى چۈشتى.

يۇنۇسلارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ھەقىقىي ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان مەريەم خانىم شۇ يەردىلا ھوشىدىن كەتتى. كۆپچىلىك ئۇنى ئالدىراش ـ تېنەش دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىشقا مەجبۇر بولدى.

. . . . .

ئەتىسى، ئۆمەر فارۇق ئىشقا كېتىۋېتىپ، مىنىبۇستا تېپىۋالغان گېزىتتىكى بىر خەۋەرنى يېنىش ـ يېنىشلاپ ئوقۇدى. «دەل ئۆزى شۇ» دەپ ئويلايتتى ئىچىدە. خەۋەردە مۇنداق يېزىلغانىدى: «××××× شىركىتىنىڭ بوغالتىرى يۇنۇس شاھىن خروئىن سېتىۋاتقاندا قولغا ئېلىنىدى«.

ئۆمەر فارۇق تولىمۇ ئازابلاندى، ئىش ئورنىدىن رۇخسەت سوراپ، ئۇدۇل تۈرمىگە باردى ۋە قاتتىق تەكشۈرۈشلەردىن كېيىن، كۆرۈشۈش ئورنىغا كىردى. يۇنۇس ئۆمەرنى دەماللىققا تونۇيالمىدى. ئۆمەر:

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! مېنى تونۇدۇڭمۇ؟ ـ دېدى. يۇنۇس:

ــ ھە، ئۆمەر فارۇق سەنمىدىڭ؟ بۇ يەرگە كېلىشىڭنى پەقەت ئويلىماپتىمەن، ـ دېدى ۋە خىجىللىق ئىلكىدە يەرگە قارىدى. ئۆمەر ئۇنىڭغا تەسەللىي بېرىپ:

ــھەممە كىشى خاتالىشىدۇ. مۇھىمى خاتالىقنى تونۇپ، پۇشايمان قىلىش، - دېدى. يۇنۇس چۈشكۈن ئاۋازدا:

ــئاغىنە! بىر ئەمەس، مىڭبىر پۇشايمان قىلىۋاتىمەن. ئەمما بولغۇلۇق بولدى....

ــقانداق بولۇپ بۇ ئىشنى قىلىپ سالدىڭ؟

ــسورىمايلا قوي. ئاھ، سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭ توغرا چىقتى.

ــقايسىنى دەيسەن؟

ــئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ بۇ توغرۇلۇق كۆپ سۆزلەشكەن ئىدۇققۇ؟

ــھە، ئەمدى چۈشەندىم. بۇ زەھەرنى ئۆزەڭ چەكمىگەنسەن؟

ــياق، پۈتۈنلەي ئۆيدە قۇلقىم تىنجسۇن دەپ قىلغانىدىم. دوستۇم، ساڭا ئېيتسام، مەن يالغان سۆيگۈ ۋە مەنپەئەت ئۈستىگە قۇرۇلغان نىكاھنىڭ قۇربانى بولدۇم.

ــئۆزەڭ چەكمىگەن بولساڭ، ياخشى بوپتۇ. ئەلۋەتتە، ئىنسان ئۆزىگە راۋا كۆرمىگەننى باشقىلارغىمۇ راۋا كۆرمەسلىكى كېرەك. لېكىن بولغۇلۇق بولدى. ماڭا قارا، بىرەر نەرسىگە ئېھتىياجىڭ بولسا، مەن ھەر زامان تەييار. ئەقىدەمگە زىت كېلىدىغان ئىش بولمىسىلا، ھەرقانداق تەلىپىڭنى ئورۇنلايمەن.

يۇنۇس ئوڭايسىزلىنىپ:

ــسەن ئەسكەرلىككە كەتكەندە، مەن بىرەر قېتىممۇ ئىزدەپ قويمىغانىدىم، - دېدى.

ــھېچقىسى يوق، مەن مىننەت قىلمايمەن.

ئۆمەر يۇنۇسنىڭ ئۇنىمىغىنىغا ئۇنىماي پۇل تۇتقۇزۇپ قويدى ۋە ئۇنىڭغا كىتاب ئەكېلىپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇلار خوشلىشىۋاتقاندا، ھىجابلىق بىر قىز بىر مومايىنىڭ قولتۇقىدىن يۆلىگەن ھالدا كۆرۈشۈش ئۆيىگە كىرىپ كەلدى. ئۆمەر جەمىلە مومايغا يول بېرىۋېتىپ، كۆزى ئىختىيارسىزلا ئۆزگىگە قادىلىپ قالدى - يۇ، ئاللاھنىڭ: «مۇئمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنكى، نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن» دېگەن ئەمرىنى يادىغا ئېلىپ، دەرھال كۆزىنى ئېلىپ قاچتى.

لېكىن ئەشۇ بىر قاراش بىلەنلا ئۆزگەنىڭ يارىشىملىق ھېجابى ئىچىدىكى گۈزەل رۇخسارىنى كۆرۈپ يېتىش تەس ئەمەس ئىدى.

ئۆزگە موماسىنى ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزى بىر چەتكە ئۆتۈپ تۇردى. يۇنۇس موماسىنى ئۆمەر فارۇققا تونۇشتۇردى، موماي نەۋرىسىگە نەسىھەت قىلدى. مەريەم خانىمنىڭ دوختۇرخانىغا كىرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن كېلەلمىگەنلىكىنى ئېيتتى. ئۆمەر كەتمەكچى بولۇپ تۇرۇشىغا، موماي:

ــ ئوغلۇم! سەنمۇ مېنىڭ بالامنىڭ ئورنىدا. ئالدىراش بولمىساڭ، سىرتتا بىرئاز ساقلاپ تۇرالارسەنمۇ؟ مەن ياشىنىپ قالدىم، سېنىڭ ياردىمىڭغا ئېھتىياجىم بار، ـ دېدى.

ــ ئەلۋەتتە ساقلايمەن موما، ـ دېدى ئۆمەر ۋە چىقىپ كەتتى.

يۇنۇس دادىسىنىڭ ئۆزىدىن رەنجىپ كەلمىگىنىنى ئاڭلاپ، تولىمۇ ئازابلاندى.

ئۇلار خوشلىشىپ چىققىنىدا، ئۆمەر تۈرمىنىڭ سىرتىدا ساقلاۋاتاتتى. ئۈچى يېقىنلا يەردىكى باغچىغا كىردى، ئۆزگە موماسىنى بىر ئورۇندۇققا جايلاشتۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى سەل نېرىدىكى ئورۇندۇققا بېرىپ ئولتۇردى ۋە سومكىسىدىن كىتابىنى چىقىرىپ، ئوقۇشقا باشلىدى. جەملە موماي ئۆمەرگە:
ــ يۇنۇس سەن بىلەن دوستلىشىپ يۈرگەن چاغلىرىدا خېلىلا ئوڭشىلىپ قالغانىدى. ئۇنى تاشلىۋەتمەي، ياردەم قىلىپ تۇرغىن، ـ دېگەندىن كېيىن، ئۆمەرنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى. ئايرىلىدىغان ۋاقىتتا:

ــ ئوغلۇم! كېلەر قېتىمقى كۆرۈشۈش كۈنىدە مېنى بىللە ئېلىپ كەلگىن، بولامدۇ؟ ـ دەپ ئۆتۈندى.

ئۆمەر بۇ مېھرى ئىللىق موماينى تولىمۇ ياقتۇرۇپ قالغانىدى:

ــ ئەلۋەتتە بولىدۇ، موما. چوقۇم شۇنداق قىلىمەن، ـ دەپ جاۋاب بەردى.

قاقۋاش مومايىنىڭ مەقسىتى كېيىنچە ئاشكارا بولدى. ئەسلىدە ئۇ ئۆمەر فارۇقنى ئوبدان كۆزىتىپ، نەۋرىسى ئۆزگەگە چېتىپ قويماقچى بولغانىدى. ئىشلار كۆڭۈلدىكىدەك يۈرۈشۈپ، ئاخىرىدا ئۆمەر بىلەن ئۆزگە توي قىلدى.

توي ئارىق ئەپەندىلەرنىڭ ئۆيىدە ئۆتكۈزۈلدى. تۇركان خانىم يەنە «خەلقى ئالەم»دىن قورقۇپ، بۇ دىنىي تويغا قاتنىششنى رەت قىلدى.

ئۆمەرنىڭ نىكاھ ئىشلىرىنى مۇمىن ئاكىسى ۋە ئەقائىد، فىقھى ئۇستازلىرى ئاتا بولۇپ بېجىردى.

تويدىن كېيىن، ئۆزگە بىلەن ئۆمەر جەمىلە مومايىنى قايىل قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىگە كۆچۈرۈپ كەلدى. بۇ بەختلىك بىر ئائىلە كىشىلىرىنىڭ ئورتاق نىيىتى قۇرئان، سۈننەتكە ئەمەل قىلىش ۋە ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئىدى.

ئۆزگە ۋە ئۆمەر بىر ـ بىرىنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇلارنىڭ سۆيگۈسى يالغان سەۋدا ئەمەس، بەلكى مۇستەھكەم ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلغان ھەقىقىي مۇھەببەت بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزلىرىنى تولىمۇ بەختلىك ھېس قىلاتتى.

---

[1]سۈرە نىسا، 17 ـ ۋە 18 ـ ئايەتلەر.
[2]سۈرە نىسا، 17 ـ ۋە 18 ـ ئايەتلەر.
[3]سۈرە ئەسر.
[4]سۈرە تەۋبە 24 ــ ئايەت.

بارلىق نەشر ھوقۇقى تەكلىماكان ئۇيغۇر نەشرىياتىغا مەنسۇپ
PDFتەييارلىغۇچى: **تەبىئەت**
2009-يىلى 11-ئاينىڭ 9-كۈنى